

Analele Dobrogei

REVISTA SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGENE

Director: C. BRĂTESCU

Sumarul:

- Ioan N. Roman*: Dcepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiile Bulgarilor asupra ei.
- V. Lăiniceanu*: Farul.
- A. Mândru*: Lacrima.
- Alex. P. Arbore*: Câte-va însemnări asupra Cerchezilor, Grecilor și Arabilor din Dobrogea.
- M. Pricopie*: Pegasus înhămat (Fr Schiller).
- D. Stoicescu*: Insemnări: I. Piatra din Prunt; II în Bălți-Basarabia.
- Rozmarin*: Lăsă lumea; În durere; Pe gânduri; Prietenoase rândunele.
- C. Brătescu*: Lacul Tașaul (note dintr'o călătorie)
- Salsovia*: Baia Nimfelor (Yosé Maria de Heredia).
- P. Papahagi*: A-și face mendrele
- G. Georgescu Theologu*: Pe apele visărei.
- Salsovia*: Neliniște.
- O. Mironescu*: Povestea unei grădini.
- P. Nicorescu*: O așezare antică la Cicârâcci.
- C. Brătescu*: Recenzii: *N. Iorga*: Cele dintăiu cristalizări de Stat ale Românilor; *N. Bănescu*: Cele mai vechi știri bizantine asupra Românilor dela Dunărea de jos.

TIPOGRAFIA „VICTORIA”
CONSTANȚA
PALATUL PRIMĂRIEI
1922

Manuscrisele se trimit d-lui C. Bratescu, profesor la Școala normală din Constanța.

Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

*Revistele și Publicațiile
cu care Analele Dobrogei fac schimb:*

1. *Convorbiri Literare*, București.
2. *Rev. științifică Adamachi*, Iași.
3. *Rev. Transilvania*, Sibiu.
4. *Viața Românească*, Iași.
5. *Viața Nouă*, București.
6. *Neamul Românesc pentru popor*, București.
7. *Arhivele Olteniei*, Craiova.
8. *Lamura*, București.
9. *Arhiva*, Iași.
10. *Revista vremii*, București.
11. *Rev. Școala*, Cernăuți.
12. *Brazde adânci*, București.
13. *Buletinul de informații al grădinii botanice*, Cluj.
14. *Buletinul Soc. Numismatice Române*, București.
15. *Ioan Neculce*, Iași.
16. *Sezăloarea*, Folticeni.
17. *Tovărășia* București.
18. *Dobrogea economică*, Constanța.
19. *Apărarea Națională*, București.
20. *Danubiul*, București.

IOAN N. ROMAN

DOCTOR IN DREPT
SENATOR DE CONSTANȚA

DREPTURILE

SACRIFICIILE ȘI

MUNCA NOASTRĂ

IN

DOBROGEA

FAȚĂ DE

PRETENȚIILE BULGARILOR

ASUPRA EI

Tipografia „VICTORIA” Constanța (Palatul Primăriei)

CUVÂNT ÎNAINTE

Către toamna anului 1918, când viguroasa ofensivă a marilor noștri aliați pe frontul apusean făcuse victoria noastră neîndoelnică, lăsând ori-cui puțința de a întrevedea apropiatul sfârșit al suferințelor și nedreptăților aduse cu el de groaznicul măcel mondial, d. Ion I. C. Brătianu, șeful partidului național-liberal, care a prezidat evenimentele istorice ale acelor vremuri, — entusiasta noastră intrare în acțiune pentru înfăptuirea unității naționale, înălțătoarele succese de la început, dureroasele înfrângeri de mai târziu și acele strălucite victorii de la Oituz, Mărăști și Mărășești, dovezi în veci neperitoare ale vechilor noastre virtuți ostășești, — a bine voit să mă însărcineze cu redactarea unui **memoriu** asupra drepturilor noastre la stăpânirea Dobrogei, pe atât de mult dorită și solicitată de Bulgari, pe cât de sălbatec pustiită tot de ei pe timpul nefastei lor ocupațiuni.

Am primit cu plăcere însărcinarea și am alcătuit memoriul ce urmează și pe care l-am intitulat: «**Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiunile Bulgarilor asupra ei.**»

De oare-ce la epoca aceea patrioții bulgari L. Miletici, A. Ișirkoff, D. Rizoff, G. Danailoff, I. Arnaudoff, St. Romanski ș. a. întreprinseseră o foarte activă campanie în mai multe capitale europene, tinzând să dovedească ca Dobrogea e țară bulgărească, am răspuns pe scurt mistificărilor lor interesate, restabilind adevărul istoric.

Am consultat, în acest scop, — fără a cita la fiecare pas, pentru a nu îngreui lectura, — scrierile autorilor streini și români, cari s'au ocupat de această interesantă provincie, printe cari: Camille Allard, Lejean, Martens, Irecek, Ionescu de la Brad, I. Nacian, D. Onciul, M. Ionescu Dobrogeanu, Sc. Vârnav, Luca Ionescu, G. Cristodorescu C. Brătescu, G. Vâlsan, A. P. Arbore, G. Murgoci și acel nesecat izvor de informație și judecată care e savantul profesor N. Iorga, și am pus în evidență drepturile istorice, etnografice, geografice și economice ce avem asupra Dobrogei, arătând tot odată, cu datele pe care în parte le avcam strânse și în parte le-am cules cu acel prilej din „Anuarul statistic al României“ pe 1912, care au fost sacrificiile și munca noastră în această provincie în cei 40 de ani de dominațiune românească, dela 1878 încoace, muncă și sacrificii care au făcut chiar pe Makensen să-și exprime în repetate rânduri admirația lui pentru însușirile civilizatoare ale rasei noastre.

Memoriul a fost apoi imprimat în grabă, numai în câteva exemplare, spre a ținea loc de manuscris, din ordinul d-lui General Coandă, — pe atunci prim ministru și ministru de externe, — la tipografia serviciului geografic al armatei, ce funcționa în vechiul palat administrativ din Iași, și a fost distribuit bărbaților politici cari ne-au reprezentat la Conferința păcii dela Paris; așa în câ' se poate spune că pentru marele public el apare acum, în „Analele Dobrogei“, pentru prima oară, ca lucrare **inedită**.

Negreșil, această modestă schițare nu are pretențiunea de a se înfățișa ca un studiu complet al chestiunilor pe care le atinge; rămâne totuși o adunare migăloasă de date **exacte** privitoare la **adevăratele** stări de lucruri din acest ținut, date ce au putut fi opuse argumentelor improvizate și răspândile cu rea credință de dușmanii noștri și pot fi încă cercelate cu șolos de toți acei cari își dau seama de rolul însemnat pe care Dobrogea îl va avea în viitoarea dezvoltare a României.

I.

PROPAGANDA PENTRU „BULGARIA MARE“ SI „DOBROGEA BULGĂREASCĂ“

Bulgarii și „Bulgaria mare“ Războiul din 1877—78 a avut, între altele, ca urmare independența Bulgariei, după o robie de cinci ori seculară. Cu toate acestea, Bulgarii au rămas nemulțumiți cu soarta ce li s'a făcut prin Tratatul dela Berlin. Deși alții își vărsase sângele pentru independența lor, ei ar fi dorit, totuși, o patrie mult mai mare decât aceea ce li s'a fixat și delimitat atunci. Minimul așteptărilor lor era o Bulgarie în limitele prevăzute prin protocolul No. 1 al Conferinței ambasadurilor din 23 Decembrie 1876, — țară ca România să fi fost măcar consultată, — în care se coprindea întreg sangiacul Tulcei, adică toata Dobrogea până la gurile Dunărei. Ambițiunile lor de atunci au mai crescut. Acum „Bulgaria mare“, la care ei se cred îndreptățiți, ar urma să cuprindă (pe lângă Bulgaria balcanică): toată Rumelia, toată Macedonia, toată Dobrogea, valea Timocului (cu districtele sârbești Craina, Cerna-Reca, Kniajevatz și Pirot), valea Moravei superioare și a Vardarului mijlociu (cu o fâșie de pământ în direcția Albaniei meridionale până la Adriatica) apoi întreaga peninsulă Calicidică cu regiunile grecești dintre Cavalla și Salonic, Adrianopolul și — dacă s'a putea — și Constantinopolul, cel atât de râvnit de Țarii Imperiului bulgar!

Propaganda bulgărească organizată De 30 de ani, în Bulgaria se face o propagandă asiduă, prin școli și cazărmi, prin presă și cărți didactice, prin întruniri publice și asociațiuni „patriotice“, în scopul de a se pregăti generațiunile tinere la lupte și la jertfe pentru această „Bulgariie mare“. În ultimii ani, și mai cu seamă dela izbucnirea războiului mondial, această propagandă a devenit febrilă. Scopul ei fiind acela de a capacita opinia publică europeană asupra drepturilor lor istorice, etnografice și politice, toți oamenii de Stat, profesorii universitari, diplomații de carieră, publiciștii, etc. s'au transformat în propovăduitori ai „Bulgariiei mari“ și opera lor se urmează, în toate limbile europene, cu o îndărătnicie caracteristică rasei și cu un lux, vădit susținut de anumite capitole ale Bugetului Statului bulgar.

Propaganda cu privire la Dobrogea Dintre toate terenurile ce revendică „patrioții“ bulgari, pentru Dobrogea propaganda lor e mai stăruitoare. Dobrogea e înfățișată de ei nu numai ca „țara bulgărească“, ci chiar ca „leagănul națiunii bulgare“, de oarece în Dobrogea ar fi înființat Asparuch „primul regat bulgar“, la 678 d. Chr.; în Dobrogea, afirmă ei, rasa bulgară s'a menținut, fără întrerupere, din secolul VII până astăzi, — cu toată dominațiunea bizantină și otomană, — dezvoltând chiar o „înaltă cultură“ și o „strălucită civilizație“, așa încât poporul „autohton“ în Dobrogea ar fi Bulgarii; mai mult, aceeasi importanță și același rol au continuat să aibă Bulgarii în Dobrogea și după anexarea ei la România. Cât despre regimul introdus de Români în Dobrogea, după anexarea din 1878, el ar fi, nici mai mult nici mai puțin, un regim de barbarie... E bine înțeles că toate aceste argumente, asupra cărora vom reveni mai departe în cursul acestei scrieri, se adaugă pe lângă acel al „glo-riiei nepieritoare cucerite de armatele Țarului Ferdinand la Tur-tucaia și în câmpiile dobrogene“...

Tenacitatea cu care această propagandă se face ar putea să inducă în eroare pe cei ce nu cunosc în deajuns trecutul Do-brogei, relațiunile ei cu Bulgarii și starea adevărată de lucru i actuală din provincia noastră de peste Dunăre. De aceea o scurtă examinare a chestiunii și restabilire a adevărului se impun.

II.

DREPTURI ISTORICE

„Drepturi vechi istorice“, asupra Dobrogei, Bulgariei nu au și Dobrogea n'a fost nici odată și în nici un chip „leagănul națiunii bulgare“.

Invazia lui Asparuch. E adevărat ca la 678, hoardele lui Asparuch au trecut din Rusia meridională în Dobrogea. Aci, însă, ele nu s'au oprit. Dobrogea era un ținut pustiu de alte hoarde barbare, acele ale Slavilor și Avarilor, care trecuseră pe acelaș drum la începutul secolului VII. Ea nu oferea, deci, Bulgarilor prădalnici nici o atracțiune. De altminterlea, direcția migrațiunii lor și toate eforturile lor de mai târziu arată că ținta năvălirii lor, ca și a tuturor barbarilor în genere, era fascinatoarea cetate a Bizanțului.

Intr'adevăr, după ce au străbătut Dobrogea, hoardele lui Asparuch s'au îndreptat spre Sud, în direcția Varnei; pe urmă mai departe până la Preslav; și, în sfârșit, și mai spre Sud, în părțile Ohridei, unde au supus populația protoslavică, deja trecută la creștinism, împrumutându-i limba. Ele dau lupte contra Bizantinilor, fără însă a reuși să pue mâna pe capitala Imperiului de Răsărit.

Crum, Boris și Simeon La un moment dat, dinastia lui Asparuch se stinse și Crum, cel mai energic reprezentant al tradițiunii, luă conducerea, într'o societate influențată de creștinism. El luptă cu aceiași îndârjire, contra Bizantinilor, omorâ chiar pe Împăratul lor (813); luptă deasemenea urmașii lui,—și mai cu seamă Simeon, — până sub zidurile Constantinopolului, pe care totuși nu l-au putut cuceri, deși un Țar de mai 'nainte, Boris, trecuse la creștinism, din motive politice, pentru a avea un titlu mai mult la coroana Imperiului.

Căderea primului Imperiu bulgar În aceste lupte Bulgarii își sleesc puterile. Ceva mai târziu Ioan Tzimisces îi înfrânge, cuprinde Durostorul (Silistra), — singurul centru dobrogean stăpânit, într'adevăr, de Bulgari, — strămută scaunul episcopal bulgăresc de acolo la Serdica (Sofia) și schimbă chiar nu-

mele cetăți în Teodoropolis (971); iar la 1018 Vasile II Bulgarohtonul încorporează Bulgaria Imperiului său.

În cursul celor doi secolii ce urmează, Pecenegii și Cumanii se infiltrează și se răspândesc nu numai în Nordul Dunărei, ci și în întreaga peninsulă balcanică; Românii încep a figura în istorie sub numele de „Valahi”; iar Bulgarii rămân sub stăpânirea apăsătoare a Bizantinilor, fără cea mai mică velleitate de viață națională. Sub această stăpânire ei ar fi rămas încă mult, dacă Românii nu i-ar fi liberat și atunci.

Imperiul Asaneștilor Într'adevăr, la 1186 revolta fraților Petru și Asan, — Români din muntele Hemului, — scapă pe Bulgari de robie. Răsvrățiții întemeiază chiar un Imperiu —, de astădată româno-bulgar; — și acest Imperiu, din care fac parte și Românii cu cele două Vlahii ale lor, — ba chiar stă în strânsă legătură cu originea Țării Românești, — se menține, cu o netăgăduită strălucire, până la năvălirea Tatarilor (1241) și

Căderea sub Turci apoi continuă, într'o vădită decadentă, — și fără participarea Românilor, — până la 1393, când cade definitiv sub Turci.

Independența din 1878. Sub acești noi stăpâni, Bulgarii rămân patru secole și jumătate, până la 1878, când se văd desrobiți de Ruși și de Români, dându-li-se independența de care se bucură și grație căreia au putut, în toată libertate, să conceapă și să organizeze acea politică irredentă, de un șovinism feroce, amenințătoare pentru toți vecinii și primejdioasă, în gradul cel mai înalt, pentru liniștita conviețuire a popoarelor din această parte a Europei.

* * *

Situația Dobrogei în acest timp În prima perioadă, cea a necontenitelor frământări din Miază-zi, în care Bulgarii, puțini la număr, dar sporiți cu Slavii mai numeroși, își istoveau puterile în lupte neputincioase în contra Imperiului bizantin, (sub a căruia robie în cele din urmă cad), Dobrogea rămâne izolată și ferită de orice atingere cu Bulgarii, prin chiar pozițiunea sa geografică, ca un dinte care înaintează adânc spre Nord, între Marea Neagră și cursul inferior al Dunărei.

Cetățile

Cetățile dobrogene, mai toate șchele de-alungul țărmului Mării, continuau să recunoască dominațiunea Imperiului bizantin. Nimic nu le-a făcut să se abată de la o stare veche de lucruri, ce devenise pentru ele tradiție. Majoritatea populațiunei acestor șchele era de origină greacă, la care s'au adăogat Venețienii și Genovezii. Ea suferise influența romană, vie încă în amintirile și monumentele epocii, și nici o legătură cu Bulgarii incuți și grosieri n'a avut. Afară de aceasta, Imperiul bizantin își exercita asupra ei dominațiunea, în chipul cel mai efectiv, pe apă, cu o flotă ce număra încă o sută de vase și nu avea nici un rival în Marea Neagră.

Satele

Populațiunea satelor, care ravitalia cetățile și producea valorile de export pentru contoarele de comerț grecești, venețiene și genoveze din șchele, era de altă origină și desigur cea mai interesantă din punctul de vedere ce ne preocupă.

Vechimea bulgarilor și vechimea noastră

Punând origina drepturilor lor în însăși năvălirea hoardelor lui Asparuch, Bulgarii voesc, desigur, să scoată în evidență *vechimea* acestor drepturi. Ei uită, însă, că istoria Dobrogei nu începe cu Asparuch; că, cu șapte secole înaintea invaziunii lui asupra Dobrogei, ca și asupra întregului Ținut din stânga Dunărei, domnea Burebista, „*cel dintâi și cel mai mare rege al Dacilor*” —, cum îi arată o inscripție găsită la Balcik (Dionysopolis) și păstrată chiar în muzeul de la Sofia, — „*care avea stăpânire peste întreg Ținutul de dincolo de fluviu (Dunăre) și peste cel de dincoace*”; că, ceva mai târziu, pe timpul lui Octavian August, Romanii exercitau o adevărată stăpânire asupra acestui Ținut, unde poetul Ovidiu a fost delegat; că, după aproape un secol, Traian supune Dobrogea, odată cu întreg regatul lui Decebal, aducând în ea legiuni și colonizând-o; și că atunci când Dobrogea este încă plină de urmele cetăților și monumentelor romane și când, pe de altă parte, nici urmă de trecerea Bulgarilor prin ea nu se vede, ne este iertat și nouă a aminti drepturile noastre mai vechi și a vorbi de strămoșii noștri, cu acelaș drept cu care Bulgarii vorbesc de Asparuch al lor și, desigur, cu o mândrie mai legitimă.

Fapt este că hoardele bulgărești, la 678 d. Chr., au găsit

satele Dobrogei locuite de aceeași populație pe care, din vremuri depărtate, o găsim aci, pe care poetul Ovidiu o menționează în *Tristele și Ponticele* sale, învățându-i în cele din urmă și limba și care, ca o stâncă adânc înfiptă în pământ, întâmpină și înfruntă toate valurile năvălirii or barbare ce au urmat.

**Formarea
poporului
Român**

Negreșit, această populație rucală a fost și ea influențată de prefacerile vremurilor, de contactul cu alte neamuri și de înrăuirile culturale ce s'au exercitat asupra-i. Dar, — amestec de Geți, Sarmati, Sciți, Daci, Romani, Alani, etc, trăind împreună, influențându-se reciproc, încrucișându-se prin încuscări, împrumutându-și limbă, obiceiuri, tradiții și credințe religioase, în tendința de a se contopi într'un popor, — ea a evoluat mai mult în direcția *culturai romane*, de ale cărei urme grandioase se lovea la tot pasul, de care sufletește se simțea mai atrasă și de care un sentiment de admirație și de mândrie o lega, *dând naștere, ca și pe celalt țarm al Dunărei, poporului român.*

E cert că, în momentul năvălirii Bulgarilor în Dobrogea, ei au găsit acolo poporul român într'o fază înaintată a procesului din care s'a născut pe ambele maluri ale fluviului, așa încât *drepturile Românilor în Dobrogea surl cu cel puțin 700 de ani mai vechi de cât ale Bulgarilor* și existau la o epocă la care năvălirea lui Asparuch nu se putea măcar bănuși.

Seniori locali

Nici în celelalte perioade, de mai târziu, nu se cunoaște, istoricește, vre-o stăpânire a Bulgarilor asupra Dobrogei. Imperiul bizantin continuă să-și exercite dominațiunea lui aci, și ceea ce se constată este numai o viață descentralizată, mai mult sau mai puțin autonomă, sub seniori ale căror nume — multe românești — ne-au rămas, precum: Budilă Hârsu, Sacea, Tatu, Miltzes, Balica, etc., seniori cari exercitau oarecare jurisdicție în numele Imperiului bizantin, unii poate chiar în dependență de Khanul cuman de peste Dunăre, dar nici unul în numele Țarului bulgar dela Târnova

Dobrotici

Chiar Dobrotici, dela care Dobrogea își trage numele, era un astfel de senior, care nu stăpânea în nume propriu, ci ca „Despot“, în virtutea legăturilor de afinitate cu familia imperială din Bizanț; și, după moartea lui (1385)

marele nostru voevod, Mircea-cel-Bătrân, fiul lui Radu Basarab și al prințesei bizantine Kallinikia, stăpânește Dobrogea cu acelaș titlu.

* * *

Mircea-cel Bătrân Și fiindcă amintim de Mircea, să relevăm, în treacăt, un neadevăr, pe care „patrioții“ bulgari caută să-l strecoare și să-l acrediteze.

Ei afirmă că dominațiunea lui Mircea ar fi fost numai nominală ¹⁾ și că Dobrogea se stăpânea, în realitate, de Ivenco, fiul lui Dobrotici, dela care Turcii ar fi luat-o. Adevărul e că Mircea avea asupra Dobrogei cea mai efectivă stăpânire, (ne a ramas chiar dovada scrisă: documentul din 1387 pentru Cozia, prin care el dă poruncă căpeteniilor Dârstorului să respecte și să păzească dreptul pescuitului în bălțile din împrejurime, când și dela ferit mănăstirei). Această stăpânire s'a exercitat între anii 1387 și 1429, deci cu 6 ani înainte și cu 26 după desființarea Bulgariei (1393), iar Dobrogea de Nord e luată și mai târziu, (la 1439), tot dela Voievozii Români. Ivenco nu stăpânea decât o mică porțiune de teren în direcția Varnei, supunându-se suzeranității turcești înainte de nenorocita bătălie dela Câmpul Mierielor (1389), care a subjugat Serbia, și înainte ca Bulgaria să fi fost prefăcută în pașalâc turcesc și țarul ei Șişman detronat și aruncat în închisoare (1393).

* * *

Bulgarii sub turei În tot cursul evului mediu Bulgarii au fost robiți de Turci și se găseau într'o situație, care a servit în mare parte de pretext Rusiei în războaiele ei cu Turcia din sec. XVIII și XIX.

1) Iată în întregime titlul lui Mircea-cel-Bătrân:

«Eu cel întru Christos Dumnezeu binecredinciosul și binecinstitorul, și de Christos iubitorul, și singur stăpânitorul Ion Mircea, mare Voevod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpânind și domnind toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărăști, și Amlașului și Făgărașului herțeg, și banatului de la Severin domn, și de amândouă părțile de peste toată Dunărea până la Marea cea mare și cetății Dârstorului stăpânitor».

În diplomele latinești el se intitula: «Despot al țării lui Dobrotici și Domn al Dârstorului» (terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus).

- Colonizarea Dobrogei cu Musulmani și urmările ei** Un fapt remarcabil al acestei epoci este *colonizarea Dobrogei cu Turci și Tătari*, îndată după de-ființarea Bulgariei și mai ales după lupta dela Varna cu Vladis'av al Ungariei (1444). Această colonizare a izolat cu desăvârșire pe Bulgari de Dobrogea (cu care ei tot nu prea aveau legături), prin o pânză compactă ce începea de dincolo de Varna și Rusciuk. Din contra, elementul românesc, dislocat din centrul Dobrogei de noua populațiune, — ce venea să se așeze pe aceeași linie pe care altă dată Romanii își așezaseră cetățile și punctele lor de rezistență, —
- Stăruința Românilor în Dobrogea** îl găsim împins dealungul Dunărei, pe al căruia mal drept s'a menținut fără întrerupere. Vecinătatea cu celalt element românesc, de pe malul stâng al fluviului, îi oferea refugiului necesar în vremuri grele,
- Dovezi** după cum dovedesc satele „dublete“ de pe ambele lui țărmuri: *Coslugea și Satu-nou* în Dobrogea, *Coslugeni și Sat-Noeni* în jud. Ialomița (să se observe
- Satele «dublete»** forma gen-tivală a acestor nume). *Beilicul, Cocardgea, Mârleanul și Ollina*, pe ambele maluri. Și, cu toată sărăcia de izvoare, avem totuși, din 1603, textul lui Alvisé Radibrati, care ne spune că „pe malul Dunărei nu se află alți locuitori de cât 1 satul Dăeni, care se poate ase-
- Texte vechi** mânia cu un adevărat oraș, unde s'au adunat multe mii de Valahi cu familiile lor; din 1612 textul lui Tomas Alberti, care vorbește de „Straggia“ (Straja), „villa grandissima abitata piu parte da Valahi“, — și alte câteva texte mai recente
- Sate românești distruse** Răsboaele ruso-turce au distrus multe sate românești vechi. Astfel războiul din 1828 a distrus acea „vila grandissima“ cu atât de frumos și sugestiv nume românesc, *Straja*, și, cu ea, următoarele sate: *Stâncie, Crucea, Martina, Fântâna Nedelii, Margina, Roșeștii, Caladuca, Hăsăneștii, Zavalul* și altele; dovada vechii existențe a Românilor în Dobrogea, însă, nu s'a putut distinge, — și a rămas.
- Toponimia Dobrogei** Și ce dovadă mai elocventă despre legăturile vechi ale populațiunii românești cu solul Dobrogei și despre lipsa oricărei astfel de legături a populațiunii

bulgărești, de cât faptul că, din cele 3776 de vechi numiri toponimice ale provinciei, 1260 sunt românești și numai 28 bulgărești (și încă și acestea discutabile)!

* * *

Vechimea
actualei po-
pulațiuni
bulgărești

Care e vechimea *actualei* populațiuni bulgărești din Dobrogea? — E o vechime ce nu atinge nici un secol!

Intr'adevăr, în războaiele dintre Ruși și Turci, și mai ales în cele dela începutul secolului XIX, Rușii, sub cuvânt de a pune la adăpost populația creștină din Balcani, — în realitate pentru a-și popula regiunile deșerte ale Imperiului și mai cu seamă Basarabia pustiită, — ridicau în masă pe Bulgarii din

Bulgarii
trecuți în
Rusia

Balcani și îi treceau în Nordul Dunărei. 'Intre 1801 și 1812 s'au ridicat astfel peste 70,000 de suflete, și un raport oficial rusesc, din 27 Septembrie 1810, constată că: „l'avantage le plus réel que la Russie ait retiré jusqu'à présent de la guerre actuelle c'est d'avoir envoyé les habitants de la Bulgarie peupler la Bessarabie et même le gouvernement d'Odesse“; iar cea mai mare ridicare în masă de acest fel pare a fi fost cea condusă de Dibici Zabalanski, de peste 25 de mii de familii, care au străbătut Dobrogea, în tot lungul ei, dela sud spre nord.

Stabilirea
Bulgarilor în
Dobrogea
după 1828

Unii din acești deportați au rămas în Dobrogea, fără să mai fi trecut Dunărea; alții s'au înapoiat în Dobrogea după războiul din 1828, mai că seamă că găseau aci până și sate turcești părăsite, în care se puteau așeza și care, firește, continuau a purta vechile lor numiri.

Dovezi.

Agronomul și statisticianul român Ion Ionescu dela Brad, care, la 1850, din însărcinarea marelui Vizir Reșid-Pașa, a întreprins o anchetă agricolă în Dobrogea, (ale cărei rezultate le-a publicat apoi într'un volum intitulat

I. Ionescu
dela Brad.

„Excursion agricole dans la plaine dela Dobroudja“) constată, deci, cu drept cuvânt, că „les Bulgares sont venus dans la Dobroudja depuis une vingtaine d'années, abandonnant des terres ingrates pour celles bien plus fertiles qu'ils ont trouvées dans ce pays“.

Și pentru ca constatarea statisticianului român, făcută la 1850, în spirit pur științific, să nu fie pusă la îndoială, vom adăoga că profesorul universitar bulgar L. Miletici, în 1902, când

L. Miletici vorbea numai ca om de știință, nu ca «patriot», studiind la fața locului populația bulgară din Dobrogea, sat cu sat, după tradiții, port și particularități lingvistice, ajunge la încheierea că „*elementul, emigrării căruia se datorește astăzi întreaga populațiune din Dobrogea veche și nouă românească, precum și din ținuturile vecine Varnei, provine din Șumla, Provadia, din Balcanii răsăriteni (între Cotel și Gulița), din Tracia, împrejurimile Slivnei, Yambol, Cavacli și Adrianopol*” și că „*să credem că în Dobrogea, exceptând orașele, există o populație veche bulgară, ar fi să ne înșelăm singuri*”. („Staroto bulgarsko naselenie vu seaverioiztocina Bălgaria”, Sofia 1912, p. 167—168).

Imigrarea după 1856 În colțul cuprins între lacul Razim, brațul Sf. Gheorghe și o linie dreaptă dela Tulcea la Babadag (care prin pacea dela Adrianopol s'a hotărât să rămâne nelocuit) așezarea Bulgarilor s'a făcut mai târziu, după războiul Crimeei din 1856, în acelaș timp cu așezarea tătarilor Nogai, veniți de asemenea din Rusia.

Imigrarea după anexare Vom mai adăoga că mulți Bulgari au venit în Dobrogea și mai de curând (mai ales după 1882), atât din Basarabia cât și din Balcani, atrași de înlesnirea cu care puteau obține pământ mai bun de cultură și calitatea de cetățeni români, prin încuscriri cu Bulgarii așezați acolo de mai de mult.

Când acesta e adevărul, unde mai sunt „vechile drepturi istorice” bulgărești asupra Dobrogei și ce mai rămâne din afirmațiunea că Bulgarii alcătuiesc populațiunea „autohtonă” din provincia noastră transdunăreană ?!

III.

DREPTURI ETNOGRAFICE. — POPULAȚIUNEA
DOBROGEI-VECHI.

Numărul
Bulgarilor
din Dobrogea

Dar s'ar putea crede că, dacă nu sunt vechi, autoctoni, Bulgarii au fost când-va, sau sunt astăzi mai numeroși de cât Românii.

Nici aceasta nu e exact; și pentru a ne convinge, vom dovedi inferioritatea Bulgarilor în Dobrogea înainte de anexare, în anul anexării și după anexare, servindu-ne de date statistice de hărți etnografice, etc.

Înainte de
anexare

Prima statistică ce există asupra Dobrogei înainte de anexarea ei la România, este statistica lui Ion Ionescu din 1850, în studiul pe care l-am menționat în urmă. Ea constată în cele 215 sate recensate, făcând parte din 7 „cazale”, cuprinse mai târziu în Dobrogea veche, un număr de 11.858 de familii, din care 3656 românești și 1194 bulgărești.

I. Ionescu
1850

Românii, la acea epocă, formau grupul etnic cel mai numeros, reprezentând 30,8% din totalul populației și erau de trei ori mai numeroși decât Bulgarii, cari veneau în rândul al patrulea (după Turci și Tătari), reprezentând 10%.

Și să se noteze bine că Bulgarii se scurgeau mereu, de 20 de ani, din Bugeacul Basarabiei în Dobrogea, pe când Românii erau populațiune stabilă, din vremuri ce nu se pot preciza, rămasă la vetrele sale.

Camille
Allard, 1856

În timpul războiului Crimeei, francezul Camille Allard a locuit cât-va timp în Dobrogea, unde a executat lucrări și a avut ocazia să cunoască de aproape diferitele naționalități întâlnite aci: naționalitatea română „pleine de cette intelligence qui la caracterise à un si haut degré” și despre care adaugă: il faut qu'il y ait en elle une force de ressort bien remarquable pour qu'elle ait pu resister à cette vie de crainte et de misère qui lui est départie depuis si longtemps”;

cea evreiască și grecească: „lacomă de câștig“, cea bulgărească: „stupidă“, etc. Din nenorocire el dă puține date statistice; repetă totuși, în diferite rânduri și în diferite locuri, că: „*Bulgarii formează o neînsemnată minoritate*“ în satele de pe malul Dunărei.

Peters, 1865-1867 Geologul Peters evalua, la 1865—1867, pentru toată Dobrogea, populațunea bulgărească la 25.000 de suflete.

Le Jean, 1861 La 1861, G. Le Jean publică un studiu și o hartă etnografică a Turciei europene și, protestând contra hărților lui Schafarick și Ami Boué, accentuează că „*la race bulgare ne forme qu'une faible minorité dans la Dobroudja*“.

Mircovici, Mackensie-Irby, 1867 Harta profesorului Mircovici din 1867 și harta engleză Machensie Irby tot din 1867 reprezintă elementul românesc în proporții cu mult superioare celui bulgăresc.

Kiepert, 1876 În sfârșit harta germanului Kiepert din 1876 (în ajunul războiului ruso-româno-turc) înseamnă elementul bulgar în câteva mici insule și cordă elementului român un spațiu de patru ori mai mare.

Din toate aceste hărți și cercetări, datorite atâtor învățați și specialiști de diferite neamuri, se poate conchide că *elementul românesc în Dobrogea, înainte de anexarea ei la România, era cu mult superior elementului bulgăresc.*

* * *

In anul anexării Care era populația română și care populația bulgară la 1878. în chiar anul anexării?

Bielosercovici 1878 La această întrebare răspunde statistica lui Bieloserovici, fostul consul rusesc la Tulcea, numit guvernator al Dobrogei pe timpul ocupațiunei armatelor rusești. Această statistică arată 5542 familii românești, față de 4750 bulgărești din o populație totală de 15719 familii. De unde urmează că Românii reprezentau 35.3% din populație, iar Bulgarii 30%. Chiar în cazalele corespunzătoare actualului județ Tulcea, unde se știe că Bulgarii sunt mai compacți de cât în orice parte a Dobrogei, tot Românii erau mai numeroși, figurând cu 3973 familii (32.0%) față de 3691 familii bulgărești (29.7%).

Statistica lui Bielsercovici prezintă, însă, marele neajuns că *nu e completă*. În ea nu figurează cazalele Mangalia, Cernavoda și Silistra, dintre care aceste două din urmă *aproape exclusiv românești*.

d'Hogguer Baronul W. d'Hogguer, în 1879, publică o
1879 broșură intitulată „Renseignements sur la Dobroudja“, dând și date după statistica *necompletă* a lui Bielsercovici, pe suflete (nu pe familii). Dacă îndreptăm oarecari adătuiri eronate (coloana *națiunilor* cu coloana *confesiunilor*), rezultă că Românii s'ar fi găsit, la 1878, în număr de 24.167 (30.3%) față de 21.916 (27.6%) Bulgari, din o populație totală de 79.357 suflete, — în cazalele recensate.

R. Opreanu Tot la această perioadă trebuie să socotim
și G. Ghica statisticele prefectilor Remus Opreanu și G. M.
— 1879 Ghica, care constată pentru Constanța 14.884 *Români* față de 8429 *Bulgari* și pentru Tulcea 4082 *familii românești* față de 3347 *bulgărești* în 1879.

Din toate aceste date rezultă până la evidență că *tot Românii constituiau grupul etnic cel mai important și în momentul alipirei Dobrogei la România*.

* * *

După După anexare, populațiunea în genere, și în
anexare special cea românească, a crescut neconținut, mulțumită unei serii întregi de împrejurări, precum: siguranța, ordinea și legalitatea introdusă în Stat, strămutarea Românilor transilvăneni, cu turmele lor, din Basarabia, împroprietăririle făcute pe baza legii din 3 April 1882, extensiunea dată agriculturii, marile lucrări întreprinse de Stat în Dobrogea, etc.

Nu vom arăta aci, an cu an, cum se prezintă această creștere. Vom da numai rezultatele ultimului recensământ, dela 1 Ianuarie 1913, arătând în ce raport se găsesc Bulgarii față de Români.

Statistica Statistica din 1913 constată în Dobrogea veche
dela 1 Ianuar o populațiune de 380.430 *de suflete* (209.571
1913 în jud. Constanța și 170.859 în jud. Tulcea).

Această populațiune, urbană și rurală, se descompune, pe naționalități, în chipul următor:

No. curent	NAȚIONALITATEA	JUD. CONSTANȚA			JUDEȚUL TULCEA			DOBROGEA			%
		Urbană	Rurală	Totală	Urbană	Rurală	Total	Urbană	Rurală	Total	
1	Români	30929	98157	129086	19171	68168	87339	50100	166325	216425	56. ₈
2	Bulgari	1738	22639	24377	5854	20918	26772	7592	43557	51149	13. ₄
3	Ruși	279	2070	2349	10550	22960	33510	10829	25030	35859	9. ₄
4	Tătari	2050	18159	20209	221	920	1141	2271	19079	21350	5. ₆
5	Turci	4900	10033	14933	2648	2511	5159	7548	12544	20092	5. ₃
6	Greci	4136	1095	5231	4393	375	4768	8529	1470	9999	2. ₆
7	Germani	465	5115	5580	333	1784	2117	798	6899	7697	2. ₀
8	Evrei	1531	71	1602	2752	219	2971	4283	290	4573	1. ₂
9	Țigani	206	630	836	500	1927	2427	706	2557	3263	0. ₉
10	Armeni	1886	538	2424	673	97	770	2559	631	3194	0. ₈
11	Italieni	456	138	594	127	1207	1334	583	1345	1928	0. ₅
12	Austriaci	236	19	255	345	570	915	581	589	1170	0. ₃
13	Unguri	588	227	815	116	54	170	704	281	985	0. ₃
14	Găgăuți	—	54	54	6	886	892	6	940	946	0. ₃
15	Albanezi	299	153	452	79	34	113	378	187	565	0. ₁
16	Sârbi	87	126	213	94	44	138	181	170	351	0. ₁
17	Poloni	58	55	113	38	13	51	96	68	164	0. ₁
18	Alte naționalități	205	38	243	216	50	266	421	88	509	0. ₁
19	Necunoscuți	79	126	205	5	1	6	84	127	211	0. ₁
	TOTAL	50128	159443	209571	48121	122738	170859	98249	282.181	380430	100

Va să zică. 51.149 de Bulgari față de 216.425 Români, 13.4% față de 56.8%! Cifrele sunt prea elocvente prin ele înseși, ca să mai fie nevoie de a insista, că și acum, după anexare, Bulgarii nu formează decât o neînsemnată minoritate a populației dobrogene, că Românii sunt nu numai de patru ori mai numeroși decât Bulgarii, dar mai numeroși și decât toți ceilalți conlocuitori ai lor, luați la un loc [împreună cu Bulgarii] și că pretențiunea „patrioților” bulgari, la stăpânirea politică a provinciei noastre e departe de a se putea întemeia pe argumentul superiorității lor numerice.

* * *

Recunoașteri E drept că, dacă cei mai mulți „patrioți” insibulgărești neează că Bulgarii ar fi format în trecut majoritatea populației din Dobrogea și că și astăzi Dobrogea e „țară bulgărească”, sunt și unii, — printre cari profesorul universitar A. İşrkoff, pe când făcea știință, nu „patriotism”, și defunctul D-r Rizoff, fostul ministru al Bulgariei la Berlin și omul de încredere al fostului țar Ferdinand, — cari recunosc că *majoritatea o au Românii*.

D-r İşrkoff Cel dintâi, făcând și el studii speciale, în 1895, la fața locului, asupra Bulgarilor din Dobrogea, publică în „Bolgarski Pregled” (anul V. vol. 4) rezultatele, sub titlul „Romunska Dobroza” și ajunge la concluzia (p. 80) că «să credem că sunt mai mul. de 50.000 de Bulgari în Dobrogea, cum o facem adesea, însemnează să ne înșelăm într'un chip grosolan». Cel de-al doilea recunoaște majoritatea românească; dar obiectează că e o majoritate „artificială”, venită de curând din România-veche, după 1878, (ceea ce am văzut ca nu e exact, deoarece Românii tot în majoritate se găseau și înainte de anexare).

D-r Rizoff Mai mult, acesta e și argumentul diplomatului bulgar în contra unui plebiscit în Dobrogea. Plebiscitul, în asemenea condiții, n'ar fi „just”, zice el. Ca să fie just, ar trebui să se înlăture dela vot pe toți Românii stabiliți în Dobrogea în ultimele patru decenii, — (nu însă și pe Bulgarii infiltrați, cum vom vedea, în aceeași perioadă de timp, căci aceștia ar fi venit. . . în țara lor!)

Ciudată mentalitate și ciudat mod de a judeca! Ce s'ar putea, într'adevăr, răspunde la un asemenea argument, mai ales când se știe că toată populația bulgărească din Dobrogea, — cum am arătat, — e venită, în parte, numai cu puțin înainte de 1878 și în parte, — cum vom arăta — chiar după această dată ?!

**Logică
stranie** Vom mai observa, în treacăt, că Rizoff se declară, pentru aceleași motive, și contra plebiscitului în regiunile revendicate dela Greci și dela Sârbi. Majoritatea grecească din regiunea Cavalei și Salonicului datează, după el, de abia dela 1912, (ceea ce ar dovedi numai șubredele rădăcini ce a avut acolo pretinsa majoritate bulgărească de mai înainte); iar în ce privește majoritatea sârbească din valea Timocului, Moravei și Vardarului, ea a fost obținută prin „sârbirea Bulgarilor“, — chiar primul ministru Pașici și generalismul Mișici ar fi Bulgari sârbizați !!! — (ceea ce ar dovedi numai slaba putere de rezistență a rasei bulgărești).

Cu toate acestea, diplomatul bulgar susține cu tărie că acele regiuni revin, de drept și fără niciun plebiscit, Bulgariei, desigur pentru a fi desgrezate, desârbizate și rebulgarizate, ca unele ce se găsesc cuprinse în „granițele rasei bulgare“ !!!...

IV.

„INALTA CULTURĂ“ „STRĂLUCITA CIVILIZAȚIE“ ȘI PENETRATIUNEA BULGARILOR IN DOBROGEA

„Inalta cultură“ și „strălucita civilizație“ ce ar fi dezvoltat Bulgarii în Dobrogea stă în strânsă legătură cu chestia populațiunii.

De fapt, o asemenea cultură și civilizație n'au existat: Singura cultură în care Bulgarii au excelat, într'adevăr, e cultura zarzavaturilor, pe care totuși în Dobrogea n'au prea manifestat-o; iar civilizația bulgară ce ar fi strălucit vreodată în Do-

brogea a fost numai aceea care fumegă încă din ruinele de pe șesurile ei.

Când vorbim de Bulgari, cuvintele de „*cultură*” și „*civilizație*” — și încă „*înaltă cultură*” și „*strălucitoare civilizație*”, — apar ca o simplă ironie; iar când ne gândim că această „*înaltă cultură*” și această „*strălucită civilizație*” le-au dezvoltat *Bulgarii din Dobrogea*, atunci ironia ajunge să fie de un irezistibil burlesc, de care s'ar cuveni să se impresioneze măcar „*savanți doctori*” dela Sofia, dacă nu și masiva inteligență a „*patrioților*” balcanici.

De obicei, civilizația se desvolta în centruri populate, cu școli, cu teatre, cu muzee și alte instituții culturale, iar nu pe câmp, la vre-o țară, la vre-o colibă izolată, ori la vre-o cășlă.

Bulgarii din Dobrogea au fost, tot timpul de când dăinuiesc în ea, o populație rurală, de plugari și crescători de vite, primitivi în procedurile lor, pe care le-au îmbunătățit numai în urma exemplului dat de Români.

Nici astăzi ei nu au majoritate *în nici un centru dobrogean*.

La Babadag, unde Bulgarii se adună în „congres”, Românii sunt de două ori mai numeroși de cât ei; la Tulcea, care contează ca citadea Bulgărească, Bulgarii sunt mult mai puțin numeroși decât Românii și chiar de cât Rușii; la Medgidia ei sunt de 16 ori, la Constanța de 17 ori, la Ostrov de 20 de ori, la Hârșova de 27 ori, la Sulina de 33 de ori, la Cernavoda de 44 de ori, la Cuzgun de 66 de ori mai puțin numeroși decât Românii. Și așa peste tot locul.

Populația urbană bulgară și română în Dobrogea Ca să se vadă mai bine în ce proporție se găsesc Bulgarii față de Români *la orașe*, vom spune că populația totală *urbană* a Bulgarilor în Dobrogea este, după ultimul recensământ (din 1913), de 7592 de suflete, față de 50.100 de Români; iar în tabloul ce urmează dăm populația totală a fiecărui oraș în parte și apoi populația românească alături de cea bulgărească, arătând, în dreptul fiecăreia, proporția la sută (‰) ce reprezintă și unii și ceilalți în populația locală și atragem deosebita atențiune asupra cifrelor :

No curent	ORAȘELE	Populația totală	ROMANI		BULGARI	
			Numărul lor	0/0	Numărul lor	0/0
1	Constanța	27201	15663	58.0	940	3.5
2	Cernavoda	5743	3844	67.0	129	2.3
3	Cuzgun	1604	1474	82.0	26	1.6
4	Hârșova	3990	2845	71.0	105	2.6
5	Mangalia	1929	740	38.5	173	8.9
6	Megidia	6252	3329	53.3	206	3.3
7	Ostrov	3409	3034	89.0	159	2.0
	<i>Jud. Constanța</i>	50128	30929	61.1	1738	3.5
8	Tulcea	21727	7344	33.7	4019	18.5
9	Babadag	4686	2271	48.4	1217	26.0
10	Chilia-veche	2954	847	28.7	31	1.0
11	Isaccoa	4112	2268	52.7	108	2.6
12	Mahmudia	2018	828	41.0	67	3.3
13	Măcin	5286	3828	72.5	357	6.7
14	Sulina	7347	1785	24.7	55	0.8
	<i>Jud Tulcea</i>	48121	19171	39.9	5854	12.2
	DOBROGEA	98249	50100	51.0	7592	7.7

Când aceasta e populația urbană română și bulgară din Dobrogea și când în aceste proporții Bulgarii se găsesc în diferite centruri ale provinciei, întrebăm din nou: unde au găsit ei condițiunile prielnice pentru dezvoltarea acelei „înalte culturi“, și „strălucitei civilizații“ cu care se laudă, dar pe care n'o dovedesc cu nimic?!

* * *

O altă chestiune de care am mai menționat, e aceea a penetrațiunii lente și continue a elementului bulgaresc în Dobrogea, nu numai dela 1829 până la 1878, ci și dela anexare încoace, și mai ales dela 1882.

Arhivele autorităților administrative și ale instanțelor judecătorești din Dobrogea sunt pline de dovezi în această privință. Bulgari din Basarabia în județul Tulcea și Bulgari din Balcani în județul Constanța au imigrat neconținut, încuscrindu-se

cu cei veniți de mai de mult și stăpânind pământul ce l luau de zestre. Mii de cazuri s'au constatat în ambele județe, mai cu seamă cu ocazia judecării contestațiunilor la listele electorale (legea organică a Dobrogei pretinzând vechilor locuitori dobrogeni dovada calității lor de cetățeni otomani, stabiliți în Dobrogea la 11 April 1877, pentru a se bucura de calitatea de cetățeni români.)

Dar chiar dacă aceste probe directe, la cunoștința tuturor, ar lipsi, dovada cea mai elocventă rezultă din simpla apropiere a cifrelor de mai sus.

Intr'adevăr, la 1850 în Dobrogea erau 5970 Bulgari (=1194 familii \times 5 membri). La 1880 numărul lor crește la 24 915. La 1905 el se urcă la 41.978. Iar la 1913 atinge cifra de 51.149.

Raportând la această ultimă cifră creșterea lor din perioadele precedente, ar urma că Bulgarii au crescut în ultima perioadă (de 10 ani) cu 23%, în a doua (de 32 ani) 105% și în a treia (de 63 de ani) cu 756% !!

Ori cât de mari calități prolifică am admite rasei bulgărești, această fantastică înmulțire nu s'ar putea explica numai prin excedentul nașterilor asupra deceselor și trebuie să admitem imigrațiunea Bulgarilor în Dobrogea, infiltrațiunea lor lentă, penetrațiunea lor continuă, care, de altfel, repetăm, e cunoscută și stabilită cu dovezile cele mai directe pentru fiecare localitate,— ceea ce arată bunele condiții de care s'au bucurat sub dominațiunea românească.

Bulgarii vor fi având calitățile lor, poate chiar calitățile pozitive. Ei vor fi fiind muncitori, prevăzători, sobri, strângători,— și vor mai fi având și alte însușiri de acest fel. Dar poate tot mai din cauza lor, aceea de rasă care să se înmulțească extraordinar de mult n'o au, după cum, în generalitatea lor considerați, nu păcătuiesc nici prin avânt, nici prin sentimentalism exagerat, nici în inteligență vie, spontană, scripitoare și nici măcar prin acel sentiment de onoare care caracterizează pe omul eșit din barbarie.

Dacă ar fi să admitem că Bulgarii cresc într'adevăr în aceste proporții, atunci am ajunge la încheerea că populațiunea de 5 milioane a Regatului bulgar ar ajunge peste o sută de ani la 70 de milioane—ceea ce e puțin probabil.

De altmintrelea, faptul penetrațiunei bulgărești în Dobrogea

se evidențiază prin proporția în care se vede că au crescut celelalte naționalități (afară de Români, cari au venit, într'adevăr și din România veche, adăogându-se celor locali).

Astfel, în perioada de zece ani, dela 1903 la 1913, Armenii cresc numai cu 243 (dela 2951 la 3194), Evreii cu 189 (dela 4384 la 4573), Grecii cu 80 (dela 9919 la 9999); ba unele naționalități s'au împuținat chiar, din cauza emigrărilor, precum sunt Germanii, cari din 8210, câți erau la 1903, au rămas 7697 la 1913 și Tătarii, cari din 29.476, câți erau la 1880, au scăzut la 25.368 în 1903 și au rămas numai 21.350 în 1913.

V

LEGEA ORGANICĂ A DOBROGEI ȘI LEGEA PENTRU REGULAREA PROPRIETATEI RURALE

Dobrogea Ce a fost Dobrogea înainte de anexarea ei la până la ane-România o spun călătorii din toate timpurile: o xare stepă aridă, plină de bălării, străbătută numai de turme de vite și de bande de tâlhari. Ce este astăzi Dobrogea vom vedea când vom vorbi despre opera noastră acolo. Ceeace re'evăm, deocamdată, este numai că pentru a ajunge la această fundamentală transformare, a trebuit, pe lângă munca necurmată a unei populațiuni doritoare de propășire, și o acțiune de guvernământ înțeleaptă, o administrație vigilentă și o justiție la înălțimea chemării sale.

Cuvântul Regelui Carol I La 14 Noembrie 1878, Domnitorul României Carol I, luând în stăpânire Dobrogea, zicea, în manifestul adresat locuitorilor dobrogeni, că ei vor atârna de aci înainte de un Stat „unde nu voința arbitrară, ci numai legea dezbatută și încuviințată de națiune, hotărește și ocârmuește”; că „cele mai scumpe și mai sfirte bunuri ale omenirii sunt puse sub scutul Constituțiunei”; și că religia lor, familia lor, pragul casei lor vor fi apărate de legile noastre și nimeni nu le va putea lovi, fără a-și primi legiuita pedeapsă”, înștiin-

ținându-i totodată că „în curând provincia va primi pe cale constituțională o organizare definitivă, care va ținea seamă de trebuințele și de moravurile locuitorilor dobrogeni și va așeza pe temelii statornice pozițiunea lor cetățenească”.

Cuvântul dat de Domnitorul României a fost ținut.

Legea La 9 Martie 1880, s'a promulgat legea pentru organică din organizarea Dobrogei. Prin ea se garantează locuitorilor dobrogeni exercițiul tuturor libertăților cetățenești, se așează viața comunală și județiană pe baze înțelepte și se introduce, pentru prima oară, o justiție corespunzătoare importanței sale misiuni.

Unele Nu vom analiza aci toate dispozițiile acestei legi. dispozițiuni Vom spune numai că, deși religiunea domnitoare în Dobrogea e cea creștină-ortodoxă a Răsăritului, Statul a luat asupra-i plata personalului și întreținerea principalelor moschee musulmane din Tulcea, Constanța, Babadag, Măcin, Megidia, Hârșova, Isaccea, Sulina și Mangalia (art. 17); a înființat la Babadag, un seminar musulman (strămutat, apoi, la Megidia), cu menirea de a forma pe capii moscheelor și de a preda principiile legislațiunii religioase musulmane (art. 21); a înființat Tribunalele mahomedane pentru pricinile dintre musulmani, în legătură cu credințele lor religioase, cum sunt chestiunile relative la puterea părintească, la căsătorii și divorțuri și la succesiunile *ab intestat* (art. 61); și a asigurat libera funcționare a comunităților religioase pentru toate celelalte confesiuni, recunoscându-li-se dreptul de a-și deschide școli, fiecare în limba sa (art. 20). Și dacă relevăm aceste dispoziții ale legii organice a Dobrogei este numai pentru a se vedea spiritul larg, liberal și democratic, în care Românii au căutat să-și exercite stăpânirea asupra unei populațiuni *pentru întâiași dată chemată la viața cetățenească*.

Personalul In ce privește personalul administrativ, e de ajuns, administrativ iarăși, să spunem, că el s'a recrutat dintre oamenii cei mai încercați și cu experiență, ca Remus-Opreanu, înalt magistrat,—personificarea cinstei și blândeței—și G. M. Ghica, fost ministru, primii prefecți ai celor două județe dobrogene.

E, prin urmare, o calomnie urâcioasă afirmațiunea Bulgarilor că administrația românească ar fi fost tiranică și asupritoare.

E de asemenea o calomnie că Bulgarii ar fi fost împiedicați în libera lor dezvoltare națională. Adevărul e numai că ei au abuzat totdeauna de libertățile ce li s'au dat, având atitudinea cea mai provocătoare față de autoritățile constituite, pentru a se putea înfățișa în urmă ca victime ale „barbariei românești”. Astfel în școlile confesionale bulgărești din Tulcea, conduse de institutori aduși dela Sofia, copiii erau învățați că Dobrogea e țară bulgărească și erau îndemnați depe catedră la ură contra Românilor; chiar pe hărțile de pe pereți, Dobrogea era încorporată politicește la Bulgaria. Și când autoritatea școlară română a intervenit pentru ca asemenea falsificare să nu se facă și asemenea apeluri la ură între fiii aceleiași țări să nu se repete, Bulgarii au protestat solemn, declarându-se «persecutați» de Români.

* * *

Legea pro- O altă lege, importantă prin consecințele ei, este
prietății ru- legea din 3 April 1882 pentru regularea proprietă-
rale din 1882 **tei imobiliare rurale din Dobrogea.**

Codul proprietății fonciare otoman din 1858 împarte terenurile Imperiului în cinci categorii, dintre care cea mai însemnată este aceea a terenurilor *mirië*.

Detențiunea Condițiunea juridică a acestor terenuri se caracte-
«mirië» deve- tizează prin aceea că nuda lor proprietate — *rak* —
nită proprie- tizează prin aceea că nuda lor proprietate — *rak* —
tate absolută *kaba* — aparține Statului, — *Beit-ul-mal*, — și numai dreptul de folosință particularilor. În schimbul acestui drept de folosință cultivatorii plătesc fiscoșului *dijmă*, (de obicei a zecea parte din recoltă) Ei au obligațiunea de a cultiva terenul, sub sancțiunea de a se vedea deposedați, dacă-l lasă trei ani necultivat, fără scuză legală. În sfârșit, pot transmite prin vânzare — *firagh* — și prin acte de ultimă dispoziție — *intical* — dreptul lor de folosință, cu aceleași îndatoriri.

Legiuitorul român din 1882 a schimbat această condițiune legală a proprietății, transformând terenurile *mirië*, — aproape singura categorie ce se găsea în Dobrogea, — în *proprietate absolută*.

S'au respectat, prin lege și în fapt toate drepturile stabilite cu titluri de posesiune — *tapti* — și s'a permis celor cari și-au pierdut titlurile originale să-și constituie altele, cu martori, înaintea

Tribunalelor; apoi s'au comasat vechile posesiuni și s'au delimitat vetrele satelor și orașelor (în raport cu numărul locuitorilor, ținându-se seamă și de viitoarea lor extensiune), cum și islazurile și pădurile comunale, sau locurile destinate a fi plantate; și, în sfârșit, s'au individualizat loturile particularilor, în suprafața din titlurile verificate și admise.

Domeniile Statului și vînderea lor către bulgari Prin chiar efectuarea acestei serii de operațiuni, Statul și-a deosebit domeniile sale de proprietatea privată, și apoi, pe baze și în condițiunile legii, a scos în vânzare acele domenii în loturi de câte 10 și 100 de ha. Loturile mici și mari s'au vîndut de preferință plugarilor dobrogeni, fără deosebire de naționalitate, — Bulgarilor în special, până la saturație! — și numai după aceea plugarilor fără pămînt din România-Vechi.

Acești din urmă cumpărători, — fie zis în treacăt, — constituie acea populație românească, adăugată la cea autohtonă, contra căreia „patrioții” bulgari se ridică, arătând că constituie majoritatea românească „artificială” pe care n'o admit la plebiscit.

Concepția românească în privința condițiunei juridice a proprietății e desigur superioară celei din legislația otomană, fiind mai potrivită pentru a stimula energiile și a recompensa munca.

Vechii detentori, transformați în proprietari absoluți prin răscumpărarea *dijmei* și cumpărătorii de loturi dela Stat, s'au luat la o adevărată întrecere pentru deștețenirea pămîntului dobrogean, și în curînd șesurile aride, ori pline de bălării, ale provinciei s'au transformat în ogoare întinse și rodnice, asigurând viața și chiar belșugul unui mare număr de familii.

VI

CINE STĂPĂNEȘTE SOLUL DOBROGEI?

Este, desigur, de toată importanța să se cunoască întin-derea proprietății private din Dobrogea, chipul cum e împărțită și proporția în care se stăpînește de locuitorii ei, considerați din punctul de vedere al naționalității lor de origină, în special de Români și de Bulgari. — Iată câte-va cifre în această privință:

Proprietatea privată din Dobrogea era, în anul după supra-1903, de 615.821 ha., din care 431.862 în județul fața ei Constanța și 183.959 în jud. Tulcea.

Ea se împărțea, după întindere, în chipul următor:

SUPRAFAȚA	JUDEȚELE		Dobrogea	%
	Constanța	Tulcea		
Proprietatea dela 0 — 10 ha.	103603	128490	232093	37.7
„ „ 10 — 25 „	109180	32326	141506	22.9
„ „ 25 — 50 „	44176	15652	59828	9.7
„ „ 50 — 100 „	33959	3767	37726	6.2
„ de peste 100 „	140944	3724	144668	23.5
TOTAL	434862	183959	645821	100

Dacă socotim proprietatea mică cea până la 10 ha., proprietatea mijlocie cea dela 10 până la 100 ha. și proprietatea mare cea dela 100 de ha. în sus, atunci vedem că raportul dintre cele trei feluri de proprietate ar fi următorul:

Felul Proprietății	Jud. C ța		Jud. Tulcea		Dobrogea	
	Ha.	%	Ha.	%	Ha.	%
Proprietatea mică	103603	16.91	128490	20.71	232093	37.62
„ mijlocie	187315	30.56	51745	8.32	239060	38.80
„ mare	140944	22.89	3724	0.61	144668	23.58
TOTAL	431862	70.36	183959	29.64	615821	100.00

Proprietatea după naționalitatea proprietarilor Această proprietate se stăpânea, după naționalitatea de origină a proprietarilor, în proporțiile următoare:

Naționalitatea proprietarilor	SUPRAFAȚA PROPRIETAȚILOR										Dobrogea	%
	0.—10 ha.		10.—25 ha		25.—50 ha.		50—100 ha		Peste 100-ha.			
	C-ța	Tulcea	C-ța	Tulcea	C-ța	Tulcea	C-ța	Tulcea	C-ța	Tulcea		
Români	61.138	42.000	92.412	15856	34327	3031	25933	545	115849	1696	392787	63.8
Bulgari	12.979	47.787	8183	8350	3531	10591	32'5	2574	11497	1197	109954	17.9
Musulmani	24.726	10.253	6812	1074	4449	1158	3608	380	4724	300	19284	9.6
Ruși	1.818	20.513	280	1223	558	83	70	84	200	—	24828	4.0
Germani	1.771	4.876	1223	3611	872	549	484	—	3301	131	16818	2.7
Alte nații	1.172	3.111	270	212	139	240	649	184	5373	400	12150	2.0
Total	103.608	138.490	109.180	32.326	44.176	15.652	33.959	3.767	140.944	3724	615.821	100

Proprietatea românească și bulgărească În sfârșit, proprietatea mică, mijlocie și mare se stăpânea de Români și de Bulgari în suprafețele și proporțiile din tabloul ce urmează :

SUPRAFAȚA	Români			%	Bulgari			%
	C-ța	Tulcea	Total		C-ța	Tulcea	Total	
Proprietate mică	61138	42000	103138	16.8	12979	47737	60716	9.8
" mijlocie	152572	19432	172104	27.9	15029	21515	36544	6.1
" mare	115849	1696	117545	19.9	11497	1197	12694	2.1
Total	329659	63128	392787	63.8	39505	70449	109954	17.9

Nu vom comenta cifrele.

Când Românii stăpâneau circa 64% și Bulgarii circa 18% din solul dobrogean, comentariile sunt de prisos.

Vom observa numai că dela 1903 încoace situația s'a mai schimbat, în favoarea elementului românesc.

Creșterea proporției la Români Chiar în anul următor (1904) s'au împroprietărit în Dobrogea încă 5950 de familii de mici plugari fără pământ, (4033 în județul Constanța și 1917 în județul Tulcea), dintre care 5864 românești și 86 de alte origini; așa încât recensământul general din 1915 găsește proprietatea privată sporită cu 69536, ha., atingând cifra de 685.357 ha.

La 1916, când am intrat în războiu, proprietatea privată dobrogeană era de circa 700.000 ha. și proporția în care Românii o stăpâneau era cu siguranță de peste 70 la sută.

Proprietatea mijlocie Vom mai observa, însfârșit, proporția în car see găsește proprietatea mijlocie de 38.88 la sută în 1903 (urcată la 44.66 la sută în 1905), pe când în România veche ea nu atinge nici 5 la sută.

Intr'o țară de plugari muncitori și economi, cum e Dobrogea, acest tip al proprietății mijlocii pare a avea tendința de a absorbi pe celelalte, căci către ea converg și proprietatea mare, prin moșteniri și înstrăinări parțiale, și proprietatea mică, crescută prin noi achizițiuni.

Agricultura În legătură cu regularea proprietății rurale, agricultura a început a se face pe o scară necunoscută în trecut. Ast-fel, în 1885, întinderea culturilor (arături, fânețe și sădiri) era de 241597 ha. și după 20 de ani, la 1905, ea se ridică la 608492 ha. acuzând o creștere de 250 la sută.

Producțiunea a crescut și ea, în proporțiuni de necrezut.

Producțiunea grâu, orz și ovăz Iată, d. ex., pentru grâu, orz și ovăz, un tablou comparativ de această creștere, în hectolitri:

FELUL Cerealelor	Producțiunea în 1885	Producțiunea în 1905	Producțiunea în 1915
Grâul	338000	1.083 000	1.593.000
Orzul	927000	2.660.000	3.550.000
Ovăzul	106000	1.410.000	1.800.000

Vitele Deși pășunile s'au împușinat, creșterea vitelor s'a menținut în unele privințe și, în altele, a sporit chiar. **Caii** dobrogeni (cunoscuți și lăudași pentru rasa lor cea bună) erau 45.198 la 1880; 87.499 la 1900 și 227.425 la 1916; — **boii**: 100.506 la 1880; 151.190 la 1900 și 320.047 la 1916; — **oile**: 783.000 la 1880, 737.000 la 1900 și 2.266.230 la 1916. (În cifrele pentru 1916 intră și cele două județe din Cadrilater).

VII

POLITICA COMERCIALĂ A ROMÂNIEI ȘI
PORTUL CONSTANȚA

Navigationa pe Dunăre și neajunsurile ei Prin gurile Dunării și prin Constanța, Dobrogea ne asigură ieșirea la Mare și prin aceasta dobândește o însemnătate covârșitoare pentru viața economică și cea politică a întregului neam românesc

Este evident că gurile Dunărei aduc foioase reale navigațiunii și comerțului românesc. Eșirea la Mare, însă, pe această cale, prezintă două mari neajunsuri: iarna, când Dunărea este înghețată navigațiunea se întrerupe cu desăvârșire și comerțul stagnează; vara, mai ales în timpul apelor scăzute, cu toate lucrările făcute de Comisiunea europeană, navigațiunea pe brațul Sulina devine imposibilă pentru vase de mare tonaj, (neajuns cu atât mai important, cu cât în construcțiile navale tendința este de a se face vase din ce în ce mai mari, pentru estenirea transporturilor).

Nevoia creșterii unui port la mare Tocmai spre a se înlătură aceste neajunsuri, oamarii noștri de stat, imediat după realipirea Dobrogei la Patria mamă, au hotărât deschiderea, prin Constanța, a unui nou drum la Mare, care, în acelaș timp să ne ofere și posibilitatea de a pune temelii solide pentru dezvoltarea navigațiunii noastre maritime, de a scurta durata transporturilor pe apă cu 3 — 4 zile (duce e și întoarcere) și de a face din țara noastră un loc de tranzit, pentru pasageri, poștă și mărfuri, între Europa și țările Orientului.

Pentru aducerea la îndeplinire a acestei hotărâri s'a conceput, de la început încă, un complex de măsuri, pentru care țara urmă să facă sacrificii însemnate și anume: Construirea unui port modern la Constanța și legarea acestui port, prin mijloace de comunicașune, pe uscat și pe apă, cu restul țării și cu străinătatea.

Lucrările portului Constanța Lucrările pentru construcția portului au început în anul 1895 și au fost executate pe baza unui proiect elaborat de serviciul român de studii și construcțiuni.

Aceste lucrări au fost executate, an cu an, și astăzi portul Constanța este, dacă nu cel mai mare, de sigur cel mai modern din Marca Neagră, deși încă mai sunt lucrări de executat.

Capacitatea portului Constanța — Suprafața totală a portului, în care intră bazinele și platformele, este de 157 ha. Lungimea cheiurilor este de 7000 m., repartizată după diferitele nevoi comerciale

Pentru export, portul Constanța a fost înzestrat cu instalațiunile cele mai noi. Ast-fel, s'au construit trei magazii cu silozuri pentru cereale, urmând a se mai construi încă una, având fie-care o capacitate de 44.000 m. c., sau putându-se înmagazina, în fie-care, câte 33.000 tone de cereale.

Magaziile sunt ast-fel utilizate, încât se poate face în fie-care din ele înmagazinarea, predarea în vapor și vânturarea a 300 tone de cereale pe oră.

Pentru înlesnirea exportului petrolului, s'au făcut, de asemenea, lucrări de mare însemnătate, construindu-se un bazin special, iar pentru depozitarea petrolului 43 de rezervorii a 5000 m. c. fiecare, în comunicație cu bazinul de petrol prin conducte. Alte rezervorii au mai fost construite de diferitele societăți particulare în vecinătatea portului. Instalațiunile pentru descărcarea petrolului din vagoane-cisterne, depozitarea în rezervorii și încărcarea în tancuri sunt și ele din cele mai perfecționate.

De asemenea s'au făcut instalațiuni însemnate și pentru operațiunile de import.

Forța motrice pentru iluminat și alte nevoi ale portului este procurată de o mare uzină, care dispune de 1600 H. P.

Costul total al lucrărilor Portului Constanța se urcă până acum la *peste 80 milioane*.

* * *

Existența unui port este strâns legată de mijloacele sale de comunicație. Oamenii noștri de Stat, dându-și seamă de acest adevăr, au conceput un întreg plan în acest scop, pe care l-au și executat în parte. Se cuprinde aci: construirea liniei ferate București-Fetești, Fetești-Saligny, r. scumpărarea, refacerea și dublarea liniei Cernavoda-Constanța, construirea monumentalului pod de peste Dunăre, compus din podul de peste Dunărea-mare podul de peste Borcea și viaductele. *Toate aceste lucrări au costat aproape 100 milioane lei, din care peste 25 milioane podul.*

În afară de aceasta, pentru petrol s'a construit un pipe-line din regiunile petrolifere ale Prahovei până la Constanța, lucrare de

o foarte mare însemnătate, nu numai pentru scurgerea petrolului dar încă pentru ușurarea în general a transporturilor către Constanța. *Pipe-linul costă 30 milioane de lei.*

Tot pentru înlesnirea mijloacelor de comunicație ale portului Constanța s'a studiat și se începuse construcția, în momentul izbucnirii războiului, a unei căi ferate și unei șosele carosabile, care să meargă dela Tândărei la Hârșova *pe un nou pod peste Dunăre* și de acolo la Constanța; apoi o linie care să lege Silistra cu Constanța prin Cobadin-Megidia, linia Tulcea-Megidia-Constanța, aproape terminată și linia Constanța-Megidia Bazargic, complet executată.

Este, de asemenea, în planul de dezvoltare a portului Constanța și comerțului românesc construirea unui canal navigabil de la Cernavoda la Constanța, pe unde ar urma să se transporte la Mare mai repede și mai economic cerealele care vin pe Dunăre.

* * *

În complexul de lucrări pentru deschiderea noului drum la mare prin Constanța se cuprinde și creațiunea Serviciului Maritim Român, menit să pună baze serioase navigațiunii naționale. Ideea există mai de mult, dar ea nu a fost pusă în aplicare decât în 1895, când, odată cu inaugurarea podului de peste Dunăre, s'a inaugurat și linia de navigațiune maritimă română Constanța-Constantinopol. De atunci încolo, prin mărirea neîncetată a parcului de vase, Serviciul Maritim Român a adus tot mai multe foloase comerțului și navigațiunii românești. Vapoarele noastre poștale de pasageri și mărfuri Regele Carol I, Principesa Maria, România, Impăratul Traian și Dacia sunt, fără îndoială, cele mai frumoase și cele mai confortabile din Orient.

Cu aceste vapoare, în număr de zece, Serviciul Maritim Român deservește două linii de navigațiune; a) linia Orientală (Constanța Constantinopol-Alexandria), creiată cu scopul de a ajuta dezvoltarea relațiunilor noastre comerciale cu țările din Orient și de a stabili, prin România, un curent de tranzit pentru mărfurile și călătorii cari circulă între țările din Europa și Orient; b) linia Occidentală (Brăila-Sulina-Constanța-Rotterdam), prin creiarea căreia s'a urmărit ideea de a se da un avânt tot mai mare relațiunilor noastre cu Occidentul. În timpul din urmă

inițiativa particulară a intervenit și a format și ea o puternică societate de navigație „România“, tot pentru deservirea mai ales a portului Constanța.

Alte comunicații În altă ordine de idei, s'a mai asigurat portului Constanța cele mai bune mijloace de comunicațiuni postale, telefonice și telegrafice, dându-li-se un caracter internațional. S'au creiat trenuri accelerate cu vagoane directe, legând principalele capitale ale Europei occidentale cu Constanța și de aci, prin liniile maritime cu Constantinopol. S'a așezat un cablu submarin între Constanța și Constantinopol. S'au făcut, în sfârșit, în port, instalațiuni de telegrafie fără fir.

Instituții comerciale Pentru ajutorarea comerțului, funcționează, la Constanța numeroase instituțiuni comerciale și financiare: o cameră de comerț, o bursă, o cameră arbitrală și de conciliațiune, un târg de cereale foarte activ și bine organizat, un sindicat agricol, etc. Toate marile instituțiuni de credit din țară au înființat sucursale în Constanța.

Constanța stație balneară Dar, în afară de toate acestea, Constanța mai este și o stațiune balneară de mare însemnătate. În timpul din urmă ea a fost înfrumusețată în așa condițiuni, încât poate rivaliza cu stațiunile balneare din Occident. S'au făcut, apoi, la Constanța numeroase lucrări de edilitate, care au transformat orașul cu desăvârșire.

Mulțumită tuturor acestor lucrări, Constanța, dintr'o miserabilă burgadă turcească ce era în momentul anexării Dobrogei, a ajuns să fie un oraș din cele mai moderne și cu drept cuvânt a putut fi numită „perla Mării Negre“.

Din cele de mai sus reese că, pe lângă creerea noului drum la Mare prin Constanța, poporul român și a impus sacrificii considerabile. Ele se găsesc pe deplin răsplătite prin rezultatele obținute. Prin activitatea sa comercială și maritimă, Constanța a ajuns să fie primul port al României și tot o data unul din cele mai importante din Marea Neagră. De pe urma acestui port, munca națională trage foloase incalculabile, și marea dezvoltare economică, la care a ajuns țara noastră în ultimul timp se datorește într'o largă măsură creațiunei noului drum la Mare prin Constanța.

* * *

Dar să examinăm, mai amănunțit, mișcarea comercială și maritimă a portului Constanța.

Cresterea activității comerciale a portului In momentul anexării, activitatea comercială a portului Constanța era foarte redusă.

După anexarea Dobrogei la România, dar mai ales după construirea portului și legarea lui cu restul țării, această activitate a luat o mare dezvoltare.

În tabela următoare se poate vedea cum s'a dezvoltat, din 5 în 5 ani, comerțul Constanței, dela 1889 încoace;

Anii	Export Tone	Import Tone	Total Tone
1889	71.359	18.041	89.400
1894	87.840	17.917	105.787
1899	74.999	142.265	217.264
1904	286.018	65.597	351.615
1909	694.895	89.892	784.727
1913	1.323.445	218.950	1.542.395

În anul 1889, mișcarea comercială totală (export și import) a portului Constanța era de 89.100 tone, iar în anul 1913 aceeași mișcare comercială a fost de 1.542.395 tone. Se vede de aci că activitatea lui a luat, în ultimii douăzeci și cinci de ani, dar mai ales de la 1895 încoace, o dezvoltare coesiderabilă, dovadă incontestabilă de conveniențele pe care le găsește comerțul exterior al țării ca să se facă prin portul nostru de la Marea Neagră.

Comparație cu Brăila și Galați Mai confirmă aceasta și faptul că, în același interval de timp, mișcarea comercială totală a celorlalte porturi a crescut într'o măsură aproape neînsemnată.

Așz, mișcarea comercială totală a portului Brăila a crescut de la 853.783 tone, cât era în anul 1889, la 861.562 tone, în anul 1913; iar cea a portului Galați, dela 466.247 la 517.298 tone, în aceeași perioadă.

Prin Constanța s'a dezvoltat mai ales mișcarea comercială de export: de la 71.359, în 1889, la 1.323.445 tone, în 1913. În același răstimp, importul prin Constanța a crescut de la 18.041 la 218.950 tone.

Prin Brăila exportul a diminuat de la 703.042 tone, la 669.317 tone, iar importul a crescut, de la 150.741 tone numai la 192.245 tone; și prin Galați deasemenea: exportul de la 343.484 la 342.478 tone, iar importul de la 122.763 la 174.820 tone.

Exportul prin portul Constanța Exportul, prin Constanța, în anul 1913, a fost, precum am văzut, de 1.323.445 tone, având o valoare de 176.472.646 lei. Aceasta reprezintă aproape o treime din întregul export al țării.

Pe categorii de mărfuri, exportul se repartizează astfel:

	Tone	Lei
Petrolu și bitumuri	913.028	104.007.506
Cereale și derivate	372.256	62.545.681
Diverse mărfuri	38.161	9.919.458
Total	1.323.445	176.472.645

Petrolul. Locul de frunte îl ocupă petrolul. În anul 1913 cantitatea totală de petrolu exportată din România a fost de 1.056.197 tone, din care 913.028, adică 85%, s'a exportat prin Constanța. Se vede de aci cât este de mare rolul pe care îl are Constanța în comerțul nostru de petrol. România e una din marile țări producătoare de petrol. Până acum, însă, nu s'a început a se exploata de cât o mică parte din terenurile petrolifere. Când exploatarea acestei mari bogății naționale va lua toată dezvoltarea, portul Constanța va dobândi o activitate așa de mare, încât va putea fi pus printre primele porturi din lume, sub raportul exportului de petrol.

Cerealele După petrol, vin imediat cerealele. În anul 1913 România a exportat o cantitate de 2.964.947 tone de cereale, repartizată pe vămile pe unde a eșit din țară, astfel:

	Tone	La sută din total
Brăila	561.584	18%
Constanța	372.256	12%
Galați	193.994	6%
Alte vămi	1.837.113	64%
Total	2.964.947	100

Porturile din susul Dunării Cele trei porturi reprezintă, la un loc, 36% în exportul total de cereale. Restul de 64% se exportă prin porturile situate în susul Dunărei. Dar toate aceste cereale, împreună cu cele care se exportă prin Brăila și

Galați, ies din țară prin gurile Dunărei. Un fapt important avem de relevat: Cea mai mare parte din cerealele care se exportă prin porturile din susul Dunărei, înainte de a lua calea Mării, sunt transbordate în vase de mare tonaj, la Brăila, Galați și Sulina. Este acesta un mare neajuns pentru comerțul țării. El n'ar putea fi înlăturat decât prin dirijarea lor directă la Constanța, fie pe căile ferate, fie prin canalul proiectat între Cernavoda și Constanța. Din acest punct de vedere, Constanța este chemată să aducă în viitor comerțului țării noi și importante servicii.

Mărfuri diverse — In categoria mărfurilor diverse se cuprind: lemne, legume, semințe, mătase, produse, animale, lână, etc. în greutate totală de 38.161 tone și în valoare de 9.912.458 lei.

Importul prin portul Constanța — *Importul* prin Constanța, în anul 1913, a fost, după cum am arătat mai sus, de 218.950 tone în valoare de 50.359.692 lei.

Rolul portului C-ța în import — In această privință, Constanța ocupă primul loc printre porturile țării. În adevăr, în anul 1913, importul prin Constanța a fost, precum s'a văzut, de 213.950 tone, cel prin Brăila de 192.245 tone și cel prin Galați numai de 174.820 tone.

Iarăși comparație cu Brăila și Galați — Este o deosebire fundamentală între ceea ce era în trecut și ceea ce este astăzi. În adevăr, odinioară porturile dunărene Brăila și Galați ocupau primul loc, depășind cu foarte mult importul prin Constanța. Așa, în anul 1890, importul prin Constanța era numai de 11.247 tone, pe când importul prin Galați era de 165.115 tone, iar prin Brăila de 142.920 tone. Din comparația acestor date cu cele de mai sus, pentru 1913, reiese limpede rolul important pe care l-a dobândit portul nostru maritim din Dobrogea, în activitatea de import a țării. Și este lucru sigur că rolul acesta va deveni, în viitor, cu mult mai însemnat, fiind dat faptul, ce nu trebuie să ne scape din vedere, că politica noastră comercială va avea să sufere schimbări însemnate, care vor contribui la o dezvoltare și mai mare a importului țării pe calea maritimă, în opoziție cu ceea ce se petrecea până acum, când o foarte mare parte din acest import se făcea pe uscat, de la Statele din centrul Europei.

Mișcarea maritimă a portului Constanța Am examinat, în linii mari, mișcarea comercială, a portului Constanța. Să vedem care este și mișcarea sa maritimă.

Această mișcare e din cele mai importante în mișcarea totală maritimă a țării. Dezvoltarea pe care a luat-o, de la anexarea Dobrogei încoaace, este considerabilă. Ast-fel, în anul 1879, numărul bastimentelor intrate în port era de 721, iar capacitatea or de 222.278 *tone*, pe că.ă vreme, în 1913, numărul vaselor intrate era de 1166 cu o capacitate de 1.460.001 *tone*.

Pe când odinioară toată această mișcare se făcea numai cu bastimente străine, astăzi bastimentele românești stau, ca număr, în fruntea celor străine, dovadă de avântul pe care l-a luat navigațiunea națională, — unul din scopurile importante ce s'a avut de altfel, în vedere, când s'a hotărât deschiderea noului drum de Mare, p. in Constanța.

VIII

CONFIGURATIA DOBROGEI. INSEMNATATEA EI PENTRU ROMANIA SI PENTRU BULGARIA

Semnalând de ocazmadă aceste progrese, ce stau în legătura directă cu solul provinciei și cu viața ei comercială, pentru a reveni mai departe asupra altora, de altă natură, e locul să aruncăm aci o privire generală asupra Dobrogei și configurațiunei sale geografice, pentru a vedea ce valoare și ce utilitate prezintă ea pentru România și pentru Bulgaria.

Dobrogea, în general privită, este regiunea cunoscută celor vechi sub numele de *Scythia minor*. Ea a fost totdeauna considerată ca făcând o unitate geografică distinctă, între Marea Neagră la Răsărit și Dunăre la Apus și între cursul inferior al Dunărei cu delta la Miziază-noapte și Lomul Alb, cursul superior al Provadiei și cel inferior al Kamcicului la Miază zi

Numai un observator superficial, care s'ar lăsa impresionat de cotitura Dunării în amonte de Rusciuc pentru a se îndrepta în direcția Nord-Est și dela Silistra în direcția mai pronunțată

spre Nord, ar putea fi ispitit să creadă că această regiune formează una și aceeași expresie geografică cu Bulgaria, care teritorialicește o continuă spre Miază-zi. Observatorul atenț, însă, care nu se mulțumește cu simplele aparențe și care studiază lucrurile mai de aproape și le aprofundează, vede numai decât că platoul dobrogean e o unitate cu totul distinctă, care se apropie mai mult de șesul Bărăganului și de regiunea Bugeacului basarabean, decât de regiunea balcanică a Bulgariei, ce se continuă spre Miază-zi.

Având la Nord și la Sud o altitudine ce ajunge până la 500 de metri deasupra nivelului Mărei, podișul dobrogean coboară din ambele direcții în sens opus și în valuri ondulate până la vre-o 50 de metri în valea Kara-su, pe unde trece linia ferată Cernavoda-Constanța și pe unde s'a proiectat a se face un canal care să lege Dunărea cu Marea Neagră.

Din cauza chiar acestei dispozițiuni,— în formă de scaun etrusc,— Dobrogea formează o expresiune geografică aparte, care pe a se înalță la extremități, pentru a se deosebi de celelalte care o continuă teritorialicește și a se coborî la mijloc, pentru a stabili o legătură firească cu regiunea apusană, care e Țara Românească.

Comunicația dintre Dobrogea și Bulgaria e îngreuiată până la impracticabilitate prin chiar configurația accidentată a solului: văi și depresiuni în partea apusană, înălțimi stâncoase și dealuri, prin care apele au săpat adevărate prăpăstii, în partea de Răsărit.

Pentru România, Dobrogea constituie o continuitate teritorială străbătută de cursul Dunărei, care în loc de a le despărți, par'că le leagă și mai mult între ele; pentru Bulgaria, ea rămâne o regiune izolată, excentrică și fără nici o legătură organică.

Din timpurile ce'e mai depărtate, de pe când Burebista își întindea stăpânirea pe ambele maluri ale Dunărei, această strânsă legătură a Dobrogei cu Țara Românească apare ca o necesitate elementară pentru ambele regiuni.

România de fapt, la anumite epoce ale avului, nu are altă cale de scurgere a produselor sale agricole decât doar' calea grea și costisitoare a uscatului, ori acea propusă de Bulgari, prin Constanța bulgărească, în baza unor anumite convenții (și noi acum știm corectitudinea Bulgarilor în executarea convențiilor internaționale). Cu alte cuvinte fără Dobrogea, carei-

dă singura eșire la Mare, România ar fi condamnată la o adevărată robie economică și chiar politică, găsindu-se la discreția fie a Bulgariei, fie a Statelor din centrul Europei, cu care are legături pe uscat. Ea s'ar găsi în situațiunea Serbiei față de Austro-Ungaria înainte de războiul mondial, din cauza încercuirii sale și lipsei de eșire la Mare.

Pentru Dobrogea, România este singura țară care poate să-i dea viață, însuflețire și prosperitate.

Noi nu putem creia alt port românesc, în altă parte.

Chiar în Dobrogea, singurul punct unde s'a putut face un port, cu cele mai mari sacrificii, e la Constanța, restul litoralului fiind înisipat și cu ape joase. Coasta Basarabiei însă nu oferă absolut nicăerea loc propiu pentru amenajarea unui port.

Între gura Chiliei și limanul Cetății Albe (Akkerman) coasta nu prezintă niciun golf și apele nu au nicăerea adâncimea necesară; apoi ghiolurile, care se țin lanț în tot lungul țarmului, ar face imposibilă comunicația pe uscat, spre port.

Cetatea Albă e așezată, ea însăși, în fundul limanului de la gura Nistrului, cu ape joase și cu gura înpotmolită. Curenți maritimi, cari aduc aci nisipurile, fac inaccesibile limanul și gura lui la ori-ce dragare. Afară de aceasta, Cetatea Albă e situată la o prea mică depărtare de marele port al Odesei, împrejurare vădit neprielnică pentru dezvoltarea ei ca port maritim. Apoi ea se găsește așezată la extremitatea sud-estică a României și n'ar putea deservi decât o mică regiune din jurul ei, nici măcar toată Basarabia, necum Moldova, Muntenia, Oltenia și regiunile românești mai depărtate. Și, în sfârșit, pentru a o face accesibilă de a deservi o regiune ceva mai întinsă, în ipoteza că a'tă soluție n'ar fi, ar trebui un alt sistem de căi ferate, altminterea conceput și îndreptat, ceea ce deocamdată nu există și nici nu s'ar putea face decât târziu de tot și cu cheltueli enorme.

S'a spus, cu drept cuvânt, că Dobrogea e plămânul prin care România respiră și că a-i lua Dobrogea, ar fi a o înăbuși.

Pe cât de esențială apare Dobrogea pentru viața economică a României, pe atât de quasi-inutilă și în tot cazul de minimă valoare este ea pentru viața economică a Bulgariei.

Bulgaria, într'adevăr, are un întins litoral la Marea-Neagră cu coaste dințale și cu golfuri,— adevărate porturi naturale.—

fără a mai socoti litoralul dobândit în 1913 la Marea Egeică, care o pune în directă legătură cu calea largă și liberă a Mediteranei.

Portul Dedeagaci e chemat să ia o mare dezvoltare și să aibă un viitor frumos. Dar și până atunci Bulgaria are vechile sale porturi la Marea Neagră, Varna și Burgas, așezate în axa căilor sale de comunicație pe uscat și mai aproape de Strâmtori, primul cu 250 și al doilea cu 200 de klm. decât Constanța.

E deci de toată evidența că chiar dacă Bulgaria și-ar alipi Dobrogea, produsele ei agricole vor continua a se scurge tot prin aceste porturi, că toată mișcarea comercială a Bulgariei prin ele se va face și nu e nici în glumă de presupus că produsele bulgărești de export vor lua mai întâiu direcția de Nord spre Constanța, pe niște căi ferate ce deocamdată nu există și nici nu se pot înființa, spre a se îndrepta apoi spre Sud, în direcția Bosorului, plătind un plus de taxe pe uscat și un plus de navlu pe Mare, după cum nu e de presupus că produsele, pe care Bulgaria le importă, odată eșite din Bosfor, vor trece pe lângă Burgas și Varna, înconjurându-le, și se vor îndrepta spre Constanța, pentru ca de aci să se răspândească asupra Regatului din Balcani!

Dar, atunci, care va fi viitorul Constanței și al Dobrogei întregi?

Ne mai având rolul său de astăzi, de port al României, Constanța va redeveni vechea schelă ce era sub Turci, care va deservi cel mult trebuințele de import și export *locale*; și odată cu ea, întreaga Dobrogea va fi condamnată să lăncezească, iar viața activă și avântul economic ce-l luase în ultimii 40 de ani vor fi iremediabil compromise și distruse.

* * *

După ce am arătat în amănunte însemnătatea portului Constanța pentru viața economică și comercială a României, o observație ne mai rămâne de făcut.

Intre Dobrogea și stăpânirea gurilor Dunărei e o veche și strânsă legătură.

Marii noștri Voevozi și-au dat seama de acest adevăr. Și Mircea al Munteniei și Ștefan al Moldovei nu considerau calea Dunărei deschisă și liberă fără stăpânirea unei cât mai întinse

zâne de pe malul drept al fluviului. Posesiunea Dobrogei nu era pentru ei o simplă chestie de prezumțios imperialism, ci o trebuință economică de prima ordine, — o chestie de viață. Câte jertfe n'a făcut Ștefan cel Mare și câte lupte n'a dat el și ceilalți Voevozi români ca să păstreze măcar Chilia și Cetatea Albă pentru comerțul redus al Țării de pe acele vremuri!

Când, mai târziu, Turcii supun peninsula balcanică, prima lor grijă este să-și asigure stăpânirea Dunărei. Pentru a stăpâni Dunărea, ei cari în anume împrejurări s'au arătat respectuoși pentru convențiile internaționale, au trebuit să calce tratatele ce aveau cu Domnii români, așezându-se chiar și în unele puncte de pe malul stâng al fluviului, (la Giurgiu, la Brăila, etc). Chilia și Cetatea Albă le-au luat cu lupte crâncene dela Moldoveni. Mai mult, în acelaș scop ei au făcut acea colonizare a Dobrogei în masă cu elemente musulmane aduse din Asia-mică pe la mijlocul secolului al XV-lea, de care am mai menționat.

Negreșt, în tot ce se făcea pe atunci, interesele militare și de strategie se găseau pe primul plan, dar nici interesele economice nu erau nesocotite. În tot cazul și din ori ce punct de vedere am considera lucrul, devine aproape axiomatic că *tot cursul inferior al Dunărei și mai ales gurile ei nu se pot stăpâni fără stăpânirea Dobrogei.*

Ar fi, prin urmare, o măsură fără sens ca Dobrogea să fie dată Bulgariei, pentru a-i asigura... decadența, iar gurile Dunărei României, pentru a nu le putea asigura nici stăpânirea nici apararea.

IX.

PROGRESELE REALIZATE DELA ANEXARE

Progresele realizate în Dobrogea și în alte direcțiuni, de la anexare încoace, sunt, în toate privințele, remarcabile.

Creșterea populațiunii Populațiunea dobrogeană, pe care baron d'Hoguer, — după datele necomplete ale lui Bielskovic, — o evalua, în 1878, la 79 357 de suflete (fără a socoti refugiații), Ubicini la 222.562 (ceeace, desigur, e exagerat), Dottain la 136.632 și D. A. Sturdza, (care se apropie mai mult

de adevăr) la 150.295, a ajuns să fie în 1913, de 380.430 de suflete și atinse, de sigur, în 1916 când am intrat în războiu, cifra de 420.000, cu peste 60% Români.

Excedentul nașterilor asupra deceselor, de 1275 în 1880, crește la 6838 în 1905 și la 7121 în 1913.

Bănci populare etc. „Anuarul Statistic al României“ pe 1912 (după care luăm datele ce urmează) arată că, la 31 Decembrie 1910 funcționau în Dobrogea 153 Bănci populare, (93 în jud. Constanța și 60 în jud. Tulcea), cu un capital total de 2.477.321 lei 85 bani (1.591.455 lei 69 bani cele din jud. Constanța și 885.876 lei 16 bani cele din jud. Tulcea), având un număr de 18.091 membri (9.346 în jud. Constanța și 8.745 în jud. Tulcea). Funcționau, de asemenea: 5 magazine cooperative și 7 obștii sătești; 14 fabrici încurajate de Stat în jud. Constanța și 3 în jud. Tulcea; 4 corporații cu 17 bresle în jud. Constanța și 5 corporații cu 36 de bresle în jud. Tulcea.

Căi ferate Lungimea rețelei de căi ferate a fost sporită de la 63 la 239 Km.; ea străbate Dobrogea în ambele direcții (de la Nord la Sud și de la Vest la Est) și alte linii sunt în studiu, urmând a fi în curând executate.

Șosele O rețea de șosele naționale, vecinale și comunale din nou create, și care avea, la 1909, o lungime de 823 km. în jud. Constanța și de 895 în jud. Tulcea înlesnește comunicația în tot cuprinsul provinciei.

Biserici Numărul bisericilor din Dobrogea (unde acum 30 de ani nu existau decât în câteva centruri) era în 1911, de 203 (97 în jud. Constanța și 106 în județul Tulcea), din care 25 în comunele urbane (7 parohiale, cu 3 filiale în jud. Constanța și 11 parohiale, cu 3 filiale în jud. Tulcea) și 146 în comunele rurale (câte 89 în fiecare județ). Pe lângă acestea: 3 mănăstiri și 163 de moschee și geamii.

Școli În ce privește învățământul (care deasemenea se poate spune că nu exista până la anexare), iată care era numărul școalelor în 1907—1908:

Școli primare rurale, în jud. Constanța: 130, cu 162 de învățători și 12.779 de elevi și eleve; și în jud. Tulcea: 105, cu 142 de învățători și 13.033 de elevi și eleve. Total: 235 de școli primare rurale.

Școli primare *urbane*: 14 în jud. Constanța, cu 2536 elevi și eleve; și 19 în jud. Tulcea, cu 3882 de elevi și eleve. Total: 33 de școli primare *urbane*.

Invățământul secundar se preda în liceele complete din Constanța și Tulcea. Menționăm apoi școlile profesionale, școala normală din Constanța și un număr însemnat de școli private și confesionale, froebeliene, primare și secundare, funcționând în ambele județe.

Carierole și minele Un număr însemnat de cariere de piatră și granit s'au deschis și se exploatează în ambele județe, dintre care menționăm pe ce'e dela Canara și Techechioi din jud. Constanța și pe cele dela Iacobdeal și Turcoaia din jud. Tulcea. Deasemenea s'au descoperit și au început a se exploata minele de cupru, de fier și mangan de la Altân-Tepè, Lăzova și Carapelit.

Pescăriile Pescăriile atât de bogate din lacul Razimului și brațul Dunavățului, cum și cele de pe Dunăre, au fost organizate și căutate sistematic, așa încât de unde ele produceau Statului o jumătate de milion la 1880, i-au adus, în 1916, de cinci ori mai mult: două milioane și jumătate.

Starea sanitară Starea sanitară, apoi, a fost obiectul celei mari sollicitudini. Numai în anul 1910 un număr de 3914 bolnavi și-au găsit sănătatea în cele șase spitale sistematice care funcționează în jud. Constanța și un număr de 2495 de bolnavi în cele șase ce funcționează în jud. Tulcea,

Justiția Și, în sfârșit, justiția a fost organizată, ca și în restul țării, cu judecătorii de ocol, tribunale de județ și Curte de apel la Constanța, asigurând dreptul fiecăruia și reprimând infracțiunile,—o justiție ce ar face cinste oricărei țări civilizate.

Iată, pe scurt, opera săvârșită de noi în Dobrogea și cu care avem tot dreptul a ne mândri

OBIECȚIUNI ȘI RECRIMINĂRI BULGAREȘTI

Ne-am ocupat până acuma de cele două județe ale Dobrogei-vechi, pe care le-am stăpânit și administrat mai mult. Înainte de a trece la celelalte două județe, din Cadrilater, (Durostor și Caliacra), să relevăm din „Memoriul reprezentanților Dobrogei“ dela Babadag, argumentele și recriminările pe care se întemeiază în pretențiunile lor asupra Dobrogei și pe care dealtminte le-am întâlnit în mai toate broșurile de propagandă bulgărească apărute în ultimul timp.

Argumente bulgărești Iată argumentele pe care se întemeiază drepturile Bulgarilor asupra Dobrogei:

1. Pe la 1811—1812 Bulgarii din Tulcea au deschis o școală, în care se învăța a se citi și scrie bulgărește.

2. La 1855—1856 orașul Tulcea a dat școlii sale comunale sugestivul nume de „Bulgaria Luminoasă“ (Svietla Bulgaria).

3. Tot pe la mijlocul secolului trecut Bulgarii din Dobrogea au luptat, alături cu cei din Bulgaria, contra jugului spiritual al Patriarhatului ecumenic și la 1871 au trimis chiar reprezentanți la adunarea națională bulgară, convocată la Constantinopol pentru organizarea bisericii autonome.

4. În Dobrogea s'a născut cândva Stephen Karadja „un erou legendar al epocii revoluționare bulgare“.

5. Între anii 1870 și 1877 Bulgarii din Dobrogea au atins apogeul puterii lor culturale și economice, având mai multe școli primare, mai multe biserici, un liceu cu 4 clase, un episcopat, două societăți comerciale, o societate feminină de binefaceri și mai multe corporațiuni de meseriași.

Obiecțiuni și recriminări Iată și obiecțiunile și recriminările în contra Românilor, care îi descalifică și le ridică orice drept de a mai exercita dominațiunea lor în Dobrogea:

1. La 1878 mai mulți oameni politici și mai mulți publiciști s'au declarat contra anexării Dobrogei.

2. Administrația românească a fost un lanț neîntrerupt de arbitrar administrativ, de ilegalități sistematice, de justiție parțială, de jaf organizat, de opresiune spirituală și politică.

3. Nu s'a acordat locuitorilor dobrogeni dreptul de a fi reprezentați în parlamentul României, decât în anul 1909; și

4. Mai la urmă, Dobrogea nu prezintă pentru România nici o deosebită valoare, mișcarea sa comercială putându-se face și pe Dnăre, cum s'a mai făcut, și portul Constanța fiind un lux inutil și costisitor, iar Bulgarii fiind gata ori când să permită tranzitul produselor românești prin Constanța pe baza unor anumite convenții economice, ce ar urma să se încheie între ambele state.

* * *

Seriozitatea lor Vorbind despre drepturile noastre istorice în Dobrogea și despre opera noastră săvârșită acolo, am răspuns implicit la cele mai multe din aceste argumente și motive bulgărești și noi credem că, în fața datelor precise ce le-am dat, acuzațiunile vagi și calomnioase, formulate în termeni cât de energici și de injurioși, n'au altă valoare de cât aceea de a releva o anumită stare sufletească.

La alte obiecțiuni aproape nu simțim trebuința de a răspunde. Căci, într'adevăr, ce fel de evenimente generatoare de drepturi în favoarea Bulgarilor asupra Dobrogei poate să fie nașterea pe pământul Dobrogean a „eroului legendar“ Stephen Karadja, care, drept vorbind, nu se prea știe, dincolo de Babadag, nici cine a fost nici ce a făcut, ori lupta Bulgarilor dobrogeni contra jugului spiritual al Patriarhatului ecumenic, ori chiar titulatura școlii comunale „Svietla Bulgaria“ din Tulcea?!

Vechi fundațiuni și instituții culturale românești Românii pot invoca și ei, în această ordine de idei, fapte și mai vechi și mai semnificative. Astfel, Domnul Țării Românești Grigore Ghica I (1672—1674) a înființat Mitropolia din Silistra „după puțința vremurilor de atunci“, pe care Grigore Ghica II (1748—1752) a restaurat-o pe temeiul de firman împărătesc, iar Alexandru Ipsilanti a ajutat-o și a subvenționat-o, după cum se vede din hrisovul său dala 21 Martie 1777. Și același Domn Ipsilanti a ajutat și subvenționat bisericile românești din Babadag și Bogazchiori (Cernavoda). Și nu e rău să știe și Bulgarii

că la aceeași epocă (1870) la care ei încep a-și construi școli primare în județul Tulcea, mutesariful Dobrogei Ismail Bey, care își avea reședința la Tulcea, autoriză pe profesorul român Nifon Bălășcu să organizeze școli în cele 80 sate românești din Dobrogea, iar la Silistra funcționa, tot pe atunci, sub președinția lui C. Petrescu, „Societatea Română de cultură și limbă”, cu statute în regulă (din 12 Octombrie 1870) și cu sucursale în Ostrov, Rasova, Cernavoda, Hârșova, Măcin și în alte centruri.

Sforțările făcute către sfârșitul secolului trecut, de a crea școli, pentru a lumina poporul, n'au fost, deci, ceva specific bulgăresc; și dacă ele atrag vre-un drept de dominațiune, apoi de acest drept cu acelaș cuvânt se pot prevala și Românii.

Și să se noteze bine că noi luăm drept dovedite afirmațiunile gratuite venite din partea unor oameni cari nu și-ar putea dovedi mai întâi calitatea ce-și dau de „reprezentanți ai Dobrogei”¹⁾.

* * *

La două din „agumentele” de mai sus vom răspunde, însă pe scurt.

Fost-a România
contra
anexării Do-
brogei?

Intâlu este că România la 1878 ar fi fost în contra-anexării Dobrogei, hotărâto la Congresul din Berlin în forma în care se prezintă, faptul este neexact

și dovada peremptorie stă în însuși faptul material al anexării.

Opiniile personale ale câtorva parlamentari ori publiciști nu pot fi luate drept *voința României*, după cum nici opiniile celor câtorva politicieni și ziariști bulgari din ultimul timp în contra anexării Dobrogei la Bulgaria nu pot fi luate drept *voința acesteia*, exprimată în forma care leagă și angajează.

Dar „patrioții” bulgari sunt și de rea credință, pentru că nu dau acele opinii în atmosfera în care s'au produs și nici măcar în integritatea lor textuală.

1) Ca să se vadă cum a fost reprezentată Dobrogea la «Congresul» din Bahadag de la 7 Ianuarie 1878, vom spune că orașul Constanța, de peste 27,000 de locuitori, se vede reprezentat acolo de 3 «delegați», dintre cari 2 necunoscuți și unul fost funcționar român, dispărut de vre-o 10—12 ani în Bulgaria și fără nici-o legătură, de atunci încoace, cu orașul.

Basarabia și Dobrogea La 1878 noi perdeam Basarabia de Sud. în Dobrogea contra stipulațiunilor formale din convenția ce o aveam cu Rusia. M. Kogălniceanu a protestat în ședința Congresului dela 19 Iunie 1878, arătând că „după dreptate, nici o parte a teritoriu'ui ei actual nu trebuie să fie deslipită de România“, deoarece „trunchierea Moldovei de la 1812 nu putea să se îndreptățească nici prin faptul nici prin dreptul de cucerire“ și reînapoierea unei părți din Basarabia către principatul Moldovei, prin tratatul din 1856, a fost un act de dreptate din partea Europei; a protestat și I. C. Brătianu, în aceeaș ședință, arătând că „despoarea noastră de o parte din patimoniul nostru nu ar fi numai o durere adâncă pentru națiunea română, ci ea ar dărâma în sufletul ei ori ce încredere în tăria tratatelor și în sfânta pază atât a principiilor de dreptate absolută, cât și a drepturilor scrise“. Si de mainainte, parlamentari, publiciști etc. au dat expresiunea indignărei lor în contra atitudinii Rusiei care totuși a găsit aprobarea Congresului, unde „Cancelarul de fer“ avea cuvântul hotărâtor, el care nu se lăsa influențat de considerațiuni de dreptate, cum ar fi respectarea tratatelor scrise. Când însă, România a văzut consumată injustiția ce i se făcea, a trebuit să se resemneze și din acel moment nici o voce românească nu s'a mai auzit ostilă anexării Dobrogei, care astfel era dobândită cu îndoita jertfă a pierderii Basarabiei și celor 10.000 de ostași români căzuți pe câmpiile Bulgariei.

* * *

Dobrogenii și drepturile politice În privința recriminării că nu s'au acordat până în 1909 locuitorilor dobrogeni dreptul de a fi reprezentați în parlamentul României, avem de observat că măsura de a se ținea pentru câțva timp Dobrogea la oporțe de luptele și frământările politice a avut de scop tocmai de a-i da răgazul să și refacă în liniște gospodăria ru'nată și trebuie să adăogăm că ea a adus ce'e mai bune rezultate.

De altmintrelea, această măsură s'a aplicat tuturor locuitorilor dobrogeni, fără deosebire, — adică vechilor supuși otomani (printre cari și Bulgarii), cari n'au exercitat niciodată drepturi politice, și Românilor veniți în Dobrogea din stânga Dunărei, cari avuseseră până atunci exercițiul complet al tuturor drepturilor cetățenești; — așa că nu s'a făcut nimănui nici

o nedreptate, dacă nu tocmai acestor Români, mai în drept de cât oricine să se plângă de o măsură ce li s'ar fi putut părea vexatorie, măsură luată într'un interes superior de organizare și refacere.

Ca în tot ce spun, Bulgarii nu sunt nici sinceri nici de bună credință, când formulează asemenea recriminări, și dovada este că înainte de 1909 nici un Bulgar nu a cerut drepturi politice complete și după 1909 nici un Bulgar n'a căutat să se folosească de ele, deși de atunci încoace au avut loc trei alegeri generale pentru Cameră și Senat.

Nesinceritatea și reaua credință mai rezultă și din împrejurarea că ei nu vorbesc nimic de drepturile recunoscute dela început tuturor locuitorilor dobrogeni de a participa la constituirea autorităților județene și comunale, — pe urma cărora am avut totdeauna dintre Bulgari membri în Consiliile generale județene și în Consiliile comunale, — și chiar „Memoriul“ amintit se vede iscălit de membri ai acestor autorități și de funcționari administrativi, cărora autoritățile românești, într'un spirit de largă toleranță și echitate, le-a încredințat, în anumite sfere, conducerea intereselor publice cetățenești.

XI

DOBROGEA-NOUA (CADRILATERUL)

Cadrilaterul parte integrantă a Dobrogei Cele două județe ale Dobrogei-Noui, Durostorul și Caliacra, formează partea de Nord a Cadrilaterului, care se întinde în spre Sud până la Lomul alb, Provadia și cursul inferior al Kamcicului, pe o linie aproape paralelă cu calea ferată Rusciuc-Varna, înălțându-se în partea sud-estică pe un număr de „planine“ balcanice care formează rezemătoarea de Miază-zi a șraunului etrusc ce este podișul dobrogean, considerat în întregime a lui.

Întreg Cadrilaterul a fost privit, în toate timpurile, ca făcând parte integrantă din Dobrogea și constituind împreună cu restul podișului ei și cu înălțimile de Nord din județul Tulcea, acea unitate geografică aparte, care se deosebete fundamental,

de regiunea balcanică dela Miază-zi, (despărțită de ea prin înălțimi râpoase în partea de Răsărit și prin depresiuni nepracticabile în partea de Apus) și se apropie, prin întreaga sa structură, de Bugeacul basarabean, de care se desparte prin cursul inferior al Dunărei și de Bărăganul Munteniei, (de care e legată, pe valea Cara-sù, prin monumentalul pod de peste Dunăre și linia Cernavoda-Constanța.

Comunitate istorică Populat de aceleași neamuri în vechime; având aproape de Balcic, la Ecrené, reședința de vară a marelui rege dac Burebista; cucerit apoi de Romani, cari l-au presărat cu o sumă de cetăți ce formau puternica lor linie de apărare și ale căror urme se văd încă la tot pasul; stăpănit mai târziu de Bizantini și administrat de seniorii locali de sub dependența lor; bântuit, după vremuri, de răvălirea tuturor barbarilor printre cari și Bulgarii, cari în regiunea Varnăi au exercitat, intermitent, oare-care dominațiune; Cadrilaterul urmează și din punctul de vedere istoric aceeași soartă pe care a avut-o tot restul Dobrogei, fiind supus acelorași influențe, după cum din punctul de vedere fizic el formează aceeași expresiune geografică cu restul provinciei noastre de peste Dunăre.

Colonizarea turco-tătară În evul mediu, după 1444, el a fost cel dintâiu colonizat cu Turci și Tătari aduși din Asia-Mică, cari formau, până la 1878, aproape unanimitatea populațiunii și formează încă până astăzi majoritatea ei: element etnic compact, ce se întindea până dincolo de Rusciuc, fără nici o altă atingere cu Bulgarii balcanici, și pe lângă care s'au putut menține, cu o uimitoare tenacitate, numai Românii de pe malul drept al Dunărei și Mocanii transilvăneni, cari, în transhumanța lor anuală, străbăteau și colindau cu turmele lor podișul bogat în pășune al Dobrogei până dinco' de Varna *).

**. Etnologia nu și-a spus încă ultimul cuvânt despre Horcoi (ziși și Erli) populațiune de limbă bulgară din regiunea Dunărei, cu totul deosebită de a Falcangiilor sau Otejofcanilor din Stara Planina și Tracia, atât după tipul ei (negricios și cu trăsături regulate), cât și după port (în totul asemănător portului românesc din regiunile dela munte: «benevreci» albi bărbații, în loc de salvari negri și fote femeile, în loc de rockii), cât și în sfârșit după unele particularități lingvistice (forma genetivală în *o* și *u* la substantivele accentuate în loc de *ă* și *ât* a Bulgarilor din Tracia și din Balcani), formând un dialect ce se vorbea odată dela Marea Neagră până la Isker,—cea mai veche graniță bulgară de Apus,—și se mai vorbește astăzi între Varna și Iantra.*

Prigoniri in- Dela 1878 condițiunile d'n Cadrilater s'au pre-
ferosato făcut în mare parte. În rolurile, de aci înainte schimbate, noii stăpâni s'au întors cu ură în contra stăpânilor de mai nainte, încurajați de o administrație însuflețită de aceleași sentimente. Drept vorbind, în această atitudine nu era numai o chestiune de pornire sufletească, ci și una de interes material; Bulgarii aveau tot interesul de a sili pe Musulmani să plece din vechile lor așezări, pentru a le putea lua pământurile. Si tactica le-a reușit în bună parte: de pe la 1900 mai cu seamă, convoiuri întregi de Musulmani, bărbați și femei, bătrâni și copii se îndreptau, într'un trist exodiu, prin toate șchelele Mării Negre,—mulți pe Dunăre și unii chiar prin Constanța,—spre Anatolia, de unde strămoșii lor veniseră cu patru veacuri și jumătate mai înainte și unde acum guvernul otoman le oferea adăpost și loc de hrană. Ei își părăseau astfel căminurile și pământurile de cultură, pe care Bulgarii, le cumpărau pe nimic, ori le cotopeau pur și simplu, intrând în posesiunea lor prin violență, pentru a le prescrie apoi pe baza unei legi speciale, cu termen de prescripțiune redus, făcută par'că anume de legiuitorul bulgar în acest scop.

Stăpânirea De aceia nu e de mirare că, la 1913, când ar-
românosească matele noastre au trecut granițele Dobrogei vechi, populațiunea musulmană din Cadrilater le-a primit cu un entuziasm ce nu se poate descrie, considerând ostașii noștri ca pe niște liberatori de un jug umilitor și de nesuferit: și iarăși, nu e de mirare că cu acelaș sentiment de caldă simpatie, de ușurare și de încredere, au fost primite autoritățile române, mai târziu când au luat în primire cele două județe ale Cadrilaterului, pe care aveau să le administreze în viitor. Erau în aceste manifestațiuni toate speranțele unei populațiuni oprimată și maltratată, care-și aștepta mântuirea, cu credința că va fi sustrasă de la arbitrarul unei stăpâniri sălbatice și pusă sub scutul unor legi care să-i garanteze viața, averea și credințele religioase.

Opera noastră Timpul scut cât am administrat cele două ju-
în Cadrilater dețe din Cadrilater nu ne-a permis să introducem în ele de cât o parte neînsemnată din îmbunătățirile ce formau obiectul unui bogat program de muncă.

În tot cazul, populațiunea setoasă de dreptate din acea regiune n'a fost amăgită în așteptările sale.

Populațiunea Am găsit în Dobrogea-nouă o populațiune totală de 285 625 de suflete (142.332 în jud. Durostor și 143.093 în jud. Caliacra) din care 131.690 Musulmani, 122.783 Bulgari și restul Români, Ruși, Sârbi, Evrei, Armeni, Abanezi, Țigani și alte naționalități *)

Cum se vede *chiar statistica bulgară recunoaște majoritatea Musulmanilor din Cadrilater*, cu toată împușinarea numărului lor, nu numai pentru considerațiuni „patriotice“, ci și prin măsurile ce s'au luat și violențele la care s'a recurs pentru a-i sili la emigrare.

Vechimea Bulgarilor In ce privește pe Bulgari, cari vin imediat după Musulmani în ordinea importanței numerice, ei suut o populațiune supra-pusă numai de câți-va ani, venită în cea mai mare parte din Balcani și din Tracia și în parte din Bugeacul basarabean, fie deadreptu', fie după oarecare popas în Dobrogea veche, lucru ce s'a constatat în chipul cel mai autentic, după proprii mătușiri, de comisiunile întocmite prin articolul 6 al legii din 1 Aprilie 1914 pentru constatarea calității de cetățeni români a locuitorilor din Cadrilater și după cum s'a recunoscut, cu câți-va ani mai înainte de etnologii bulgari Miletici, Ișirkoff, Romanski și alții în studiile lor științifice deja menționate.

Progresele realizate sub Români Prin legea organică din 1 April 1914, leguitoru' român a pus temelile unei organizări temeinice a Cadrilaterului, conducându-se de aceleași principii larg democratice de care s'a inspirat legiuitorul din 1880 pentru Dobrogea-veche.

Legea din 1 April 1914 El a așezat viața comunală și județeană pe baze constituționale; a introdus în Cadrilater aceeași administrație și justiție ca și în tot Regatul României; a dispus înființarea unei Curți de Apel la Constanța, atât pentru înles-

2) Aceste cifre sunt cele arătate de statisticele oficiale bulgărești.

Conștiinciozitatea lor pare însă mai mult de cât dubioasă, dacă ținem socoteală de faptul că Găgăuții (populație de origină mult discutată: după unii urmași ai Pecenegilor și Cumanilor, după alții urmași ai vechilor Greci, cari și-au pierdut limba, adoptând pe cea turcească) cari locuesc pe malul Mării Negre și cari în unele statistici figurează cu cifra de 4723 (în realitate mult mai numeroși!) nu au măcar rubrică în statistica oficială bulgărească, ci sunt înglobați în rubrica Bulgarilor; iar în ce privește pe Români, ei sunt arătați în această statistică, în număr de numai 8615 (cifră cu mult inferioară celei adevărate!).

nirea justițiabililor, cât și pentru a asigura unitatea de jurisdicțiune, mai ales în privința raporturilor juridice dintre Musulmani, ce trebuiesc a fi soluționate după legea religioasă a *Șariatului*; a trecut în sarcina Statului întreținerea principalelor moschee și plata personalului ce le deserveste, care mai înainte era în sarcina comunităților religioase; a asigurat dreptul de proprietate al fie căruia, punând cap cotorpirilor din trecut *); a dispus ca titlurile vechi de deținere imobiliară *miriè* să fie verificate și această deținere transformată în proprietate absolută prin răscumpărarea dijmei, adoptându-se sistemul aplicat, cu atât de satisfăcătoare rezultate, în Dobrogea-veche (căci în Bulgaria nimic nu s'a schimbat din vechea condițiune juridică a proprietății legiferată în codul proprietății fonciare otomane din 1858); într'un cuvânt a introdus legalitatea și ordinea în toate instituțiunile unde mai înainte tronau arbitrarul și samavolnicia.

E de regretat că timpul n'a permis ca această lege să fie aplicată în întregime și să dea toate roadele ce se așteptau de la ea.

* * *

Administrația In ce privește personalul administrativ, vom spune că în fruntea ambelor județe s'au numit ca prefecți doi administratori încercați și oameni de inimă, cari au făcut eforturile cele mai laudabile pentru a introduce ordinea și buna gospodărie în județele lor respective.

Șosele Iată câteva rezultate ale activității lor:
Din primăvara anu'ui 1914 și până la mijlocul lui August 1916, s'au făcut în Cadrilater, unde căile de comunicațiune erau puține și în rea stare, peste 500 km. de șosea (200 km. în jud. Durostor și 300 km. în jud. Kaliacra, cu poduri, podețe și cantoane, unindu-se între ele Silistra cu Bazargicul prin Beibunar și Bazargicul cu Constanța prin Hairanchioi și Ilanlâk.

*) În darea sa de seamă asupra județului Kaliacra (p. 62) prefectul G. Georgescu dă în această privință exemplul tipic al fraților Costoff din satul Poiraz, comuna Pcelarovo „cari, prin violență, în urma constituirei Statului bulgar, au desființat satul populat de Arabi, au acaparat vatra satului, tot **bozluc**-ul și orice alte terenuri libere ale Statului, ast-fel că astăzi stăpânesc peste 2000 ha., pe când după toate actele bulgare de impuneri și după toate registrele de proprietate ei nu trebuie să aibă în stăpânire de cât maximum de 759 ha.

Școli

La sfârșitul anului 1914 funcționau în jud. Durostor : 31 de școli froebeliane cu 2016 copii și 67 de școli primare, urbane și rurale, cu 7415 elevi; de asemenea, un liceu la Silistra, înființat la 1 Aprilie 1914 și două școli profesionale, din care una la Silistra și alta la Turtucaia; în sfârșit o fermă agricolă, în apropiere de Silistra și o școală de ucenici agricoli, ambele întreținute de Ministerul Domeniilor, cum și 11 cercuri culturale pentru adulți, care începuseră să dea cele mai frumoase rezultate.

La aceiași epocă, în județul Kaliacra funcționau 26 de școli froebeliane cu 1183 copii; 87 școli primare românești, urbane și rurale, cu 6620 elevi; 3 școli primare bulgărești, cu 1397 elevi; 6 școli turcești cu 562 elevi; o școală armenească cu 44 elevi, și un seminar musulman cu 132 elevi.

Spitale și alte servicii S'au înființat patru spitale sistematice, câte două în fiecare județ (la Silistra și Turtucaia, la Bazargic și Balcic) și un însemnat număr de dispensarii în diferite centre; s'au făcut importante lucrări de pavaj atât la Silistra cât și la Bazargic și s'au întocmit proiecte pentru alimentarea lor cu apă și cu iluminatul cu electricitate; s'a organizat poșta, telegraful și telefonul, făcându-se instalațiuni noi și legături în toate direcțiile; apoi poliția și jandarmăria, garantându-se siguranța cetățenilor, cum și regimul silvic și pescăriile Statului, asigurându-li-se mijloacele de existență. Într'un cuvânt, toate serviciile publice au fost organizate și funcționau în cea mai bună rânduială.

Calea ferată Mircea-Vodă Bazargic Statul, încă dela început, cu însemnate sacrificii, a construit, în mai puțin de opt luni, calea ferată Mircea Vodă-Bazargic și cazarme spațioase în ambele județe.

Bănci

La rândul său, inițiativa privată s'a arătat activă, după exemplul dat de autorități. Băncile populare ce depindeau de Banca Agricolă Bulgară au continuat operațiunile lor și o sumă de mari instituțiuni financiare din România au înființat sucursale în ambele capitale ale județelor din Dobrogea-nouă, înlesnind agricultorilor, comercianților și industriașilor creditul, în condițiuni mult mai avantajoase.

Iată aci, într'un timp numai de trei ani, o muncă considerabilă depusă pentru organizarea administrativă și economică a acestei regiuni și o însemnată operă pozitivă de progres săvârșită.

XII.

INCHEERE

Se va fi observat că, în fugitiva expunere ce am făcut asupra progreselor realizate în Dobrogea, n'am menționat de cât o parte a măsurilor legislative și lucrărilor executate de Stat pentru ridicarea condițiunilor ei economice, culturale și sociale în genere.

E adevărat că în nici o altă parte a țării Statul nu și-a impus atâtea sacrificii ca în Dobrogea, pentru că nici o altă parte a Regatului nu înfățișează un interes mai vital și mai hotărâtor pentru viitorul lui.

Pentru a avea, însă, o idee complectă despre acele progrese, ar trebui să arătăm și ceea ce au făcut autoritățile locale, — județele și comunele, — în aceeași direcție; și ar mai trebui să arătăm admirabilele sacrificii ale populațiunei dobrogene, atât de doritoare de propășire și atât de accesibilă civilizațiunei.

Numai dacă s'ar lua sat cu sat și s'ar înșira tot ce s'a făcut pretutindeni în vremurile din urmă, comparându-se starea de lucruri de astăzi cu cea din trecut, numai atunci s'ar vedea munea uriașă a tuturor, — Stat, Județ, Comună și particulari, — pentru înălțarea Dobrogei la gradul de prosperitate și de cultură la care ajunsese în momentul izbucnirii războiului mondial și participărei noastre la el.

Aceasta însă ne-ar duce prea departe.

Ajunge să spunem că toate orașele din Dobrogea au făcut progrese uimitoare de 40 de ani încoace și că nu există comună rurală unde locuitorii, prin comitetele constituite din sânul lor și cu contribuțiunile lor benevole, să nu fi ridicat o biserică, un local de primărie, o școală, o infirmerie, sau altă clădire de interes obștesc.

În definitiv, chiar și numai datele de mai sus ne arată îndeajuns însemnătatea pe care Regatul României a dat-o provinciei sale de peste Dunăre și ne pun în măsură de a avea o judecată dreaptă asupra spiritului civilizator al rasei noastre.

* * *

Stăpânită de strămoșii noștri Daci și Romani cu șapte secole înainte ca hoardele bulgare să-și fi făcut aparițiunea pe șesurile ei; stăpânită apoi de Impărații Romani de Răsărit și după ei de voievozii Țărilor românești, dela cari Turcii au cucerit-o în secolul XV; reîncorporată în sfârșit, cu prețul sângelui, iar Patriei-mume la 1878,—Dobrogea e vechiu pământ românesc și România are asupra ei drepturi istorice ce nu se pot tăgădui.

Destinată, prin așezarea și configurațiunea ei, să dea acces la Mare Ținuturilor din stânga Dunărei, cu care totdeauna a fost unită prin cele mai puternice legături, — Dobrogea formează cu ele una și aceeași expresiune geografică, topografică și economică, ce nu poate fi divizată fără a o osândi la lăncezire și ruină, iar pentru România ea este însuși plămânul prin care respiră și nu-i poate fi răpită decât numai cu voința de a o înăbuși.

Populată din timpurile cele mai vechi de Români, ca porțiune a teritoriului pe care poporul românesc s'a format în cursul vremurilor și unde el a stăruiet fără întrerupere, de secol, alcătuiind și acum marea majoritate a populațiunei și stăpânind cea mai mare parte a solului ei,—Dobrogea e Țară românească și România, prin opera civilizătoare ce a îndeplinit acolo dela 1878 încoace și prin avântul economic și cultural ce i-a dat cu însemnate sacrificii, a cimentat și mai mult și pentru toți vecii, legăturile ei cu provinciile sale de pe malul Mării Negre

Din orice punct de vedere am considera-o, Dobrogea rămâne indisolubil legată de soarta Statului și Neamului românesc, iar sabia și focul, jaful și crima, ce totdeauna Bulgarilor,—începând cu Asparuch și sfârșind cu Ferdinand de Coburg,—au adus pe platurile sale, nu constituie titluri valorabile la stăpânirea ei.

Ioan N. Roman

BIBLIOGRAFIE¹⁾

Camille Allard : *Souvenir d'Orient: la Dobroudscha*, Paris 1859.

Souvenir d'Orient: la Bulgarie orientale, Paris 1894.

Karl Peters : *Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobroudscha*, 1866.

Baron d'Hogguer : *Renseignements sur la Dobrodja, son état actuel, ses ressources et son avenir*, 1879.

Le Jean : *Ethnographie de la Turquie d'Europe*, 1861.

F. Kanitz : *La Bulgarie danubienne et le Balcan*, Paris, 1882.

Dr. W. Ruland : *Geschichte der Bulgaren*, Berlin 1914.

Kalinka : *Antike Denkmäler in Bulgarien*.

Martens : *Nouveau recueil de traités* tom. VIII, Gottingue, 1831.

C. Irecek : *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876.

Le Jean, Mircovici, Mackensie, Irby, Klepet, hărți etnografice.

Revue de Géographie, 1878-1879

D. Rizoff : *Les Bulgares dans leurs frontières historiques, ethnographiques et politiques (Atlas contenant 40 cartes)*, Berlin 1917.

Lj. Miletici : *Das Ostbulgarische in Schriften der Balkan-Comission*, Wien, 1903.

Storoto bulgarsko naselenie vu seaveroiztocina Bulgaria, Sofia, 1902.

A. Ischirkoff : *Romunska Dobroza, Bulgarski Pregled*, an. V. vol. IV.

La Bulgarie et la Dobroudja, Berne, 1918.

Dobroudja et les revendications roumaines, Lausanne, 1918.

G. T. Danaïloff : *Les prétentions de la Roumanie sur le territoire bulgare et la ville de Silistrie*, 1913.

Col. Cantargieff : *Curs de Geografie militară* predat la școala de ofițeri din Sofia, 1901, (în traducere românească, București, 1905).

Sbornic (publicația Ministerului de Instrucție din Bulgaria).
Memoire des representants de la Dobroudja Babadag.

¹⁾ Lucrări consultate, însă necitate în text, pentru a nu îngreuiă lectura

- I. Ionescu** (dela Brad): *Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja avec une carte ethnographique*, Constantinople 1850.
- N. Iorga**: *Droits nationaux et politiques des Roumains dans la Dobrogea*, Iassy, 1917.
- Notes d'un historien sur les evenements des Balkans*
Chilia și Cetatea Albă.
Ce reprezentăm în Dobrogea, Vălenii de Munte, 1910.
- D. Onciul**: *Originele Principatelor Române*, București, 1910.
Din Istoria României, București, 1913.
- Mircea-cel-Bătrân, (cuvântare comemorativă la cinci sute de ani dela moartea lui)*, București, 1918.
- Al. P. Arbore**: *Din etnografia Dobrogei; Așezările Bulgarilor*, București, 1916.
- V. A. Ureche**: *Istoria Românilor*.
- Petrescu și Sturdza**: *Acte și documente privitoare la România*.
- G. Cristodorescu**. *Portul Constanța*.
- M. D. Ionescu**: *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*
București, 1904.
- I. I. Nacian**: *La Dobroudja économique et sociale, son passé, son présent et son avenir*, Paris, 1886.
- V. Pârvan**: *monografii despre Trophaeum Trajani, Ulmetum, Istriopolis*.
- Ioan N. Roman**: *Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei*, Constanța, 1905.
- Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea*, C-tanța 1907.
- N. P. Comnène**: *La Dobrogea (Dobroudja) essai historique, économique, ethnographique et politique avec 10 cartes hors-texte en couleurs*, Lausanne. Paris, 1918.
- Un român: Cadrilaterul Bulgar*, București, 1913.
- Luca Ionescu**: *Dare de seamă a jud. Tulcea*, 1904.
- Sc. C. Vârnăv**: *Situațiunea generală a jud. Constanța la începutul anului 1903*, Constanța, 1904.
- George Georgescu**: *Județul Caliacra din punct de vedere administrativ, financiar, economic, social și cultural*, București, 1915
- Ion N. Cămărășescu**: *Durostorul, expunerea situațiunei județului la 2 Decembrie 1914*, București, 1915.
- C. Teodorescu**: *Din trecutul Dobrogei*, București, 1897.
- Roman Sorescu (Arhimandrit)**: *Mănăstirile dobrogene*, București, 1914.
- N. Iorga, G. Vă'san, C. Brătescu, G. Murgoci, A. Me-troniu, G. Arghirescu, Ioan N. Roman s. a.**, articole în *Neamul Românesc, Mișcarea și diferite reviste*.
- Annarul Statistic al României*, București, 1912.
- Statistica comercială a României*, București 1913.

TABLA DE MATERII

I. Propaganda pentru « <i>Bulgaria mare</i> » și « <i>Dobrogea bulgărească</i> »	
II. Drepturi istorice	
III. Drepturi etnografice.—Populațiunea Dobrogei vechi	
IV. „ <i>Inalta cultură</i> “, „ <i>strălucita civilizație</i> “ și penetrațiunea Bulgarilor în Dobrogea	
V. Legea organică a Dobrogei și legea pentru regularea proprietății rurale	
VI. Cine stăpânește solul Dobrogei?	
VII. Politica comercială a României și portul O-tanța	
VIII. Configurația Dobrogei,—Insemnătatea ei pentru România și pentru Bulgaria	
XI. Progresele realizate dela anexare	
X. Obiecțiuni și recriminări bulgărești	
XI. Dobrogea-nouă (Cadrilaterul)	
XII. Încheere	
Bibliografie	

FARUL

*Pe stânca umezită de-a apelor năvală,
Cu stânca înfrășită prin visu-i de granit,
În ceașă și furtună liman ce nu înșeală,
Bătrânul far de veghe stă pururi neclintit.*

*Pelrece cu privirea în ștearsa depărtare
Corăbiile — atrase de nesfârșitul larg
Și'nfruntă fără leamă a vântului turbare
Și valurile mării ce'n jurul lui se sparg.*

*Iar noaptea când stăpână coboară peste fire,
Sfios alunci și aprinde pâlpăitorul foc
Și de pe stânca naltă cu dalba-i strălucire
În depărtări aruncă o zăre de noroc.*

V. LĂINICEANU

LACRIMA

*Și iarăși zic: de-i lacrima fierbinte
Și-o simți că frige, inimă, nu geme!
Nesocotește-a lutului blesteme —
In ceruri toate lacrimile-s sfinte.*

*O, lasă-le să picure 'nnainte...
Sunt laurii durerii, — nu le teme —
Sub roua lor, ca florile 'ntr'o vreme
Vei străluci, căci jertfa la nu minte.*

*Iar când lăcerea 'n sânu-ți și-o așterne
Imperiul vast, — și'n saptul dimineții
Din slăvi o rază, pogorând, și-o cerne*

*Tot aurul pe fruntea ta măhnilă,
Să știi că jertfa'n cer a fost primită
Și-ți-a surâs răscumpărarea vieții.*

A. MANDRU

CATEVA INSEMNAȚI ASUPRA CERCHEZILOR, GRECILOR SI ARABILOR DIN DOBROGEA

În legătură cu studiul Domnului B. Cotov asupra Cerchezilor din Dobrogea, publicat în No. 3 (1921) din „Analele Dobrogei”, socotesc că trebuie amintite unele informațiuni lămuritoare asupra acestei populațiuni interesante care, venită de așa de departe, a poposit și s'a măcinat prin aceste meleaguri, nemaî lăsând nici o urmă, afară doară de amintirile pe care le mai păstrează unii din bătrânii cari i-au cunoscut.

Prin Cerchezi se înțelege, ca numire generală, toate popoarele care trăiau pe povârnișul nordic al lanțului caucazic, pe câmpiile Cubanului până la Anapa și de aici dealungul pantei sudice a acestui lanț de munți, pe coastele ostice ale Mării-Negre până în țara Ubychiei.

Vecini la hotare cu Rușii, au purtat războaie cu aceștia, până ce în 1849 au fost înfrânți și supuși cu desăvârșire.

După complectă înfrângere din 1864, au emigrat în număr de 400 000 în Turcia, din care număr o parte au fost așezați în Europa, în Bulgaria și Rumelia ostică ²⁾.

1) Ad. Berger, *Die Bergvölker des Caucasus* in Petermann's Mittheilungen 1860 Cap III Tshorkessicher Stamm pg 169.

2) C. Iirecek, *Das Fürstentum Bulgarien* pg. 146

Din numărul de 10.000, destinat pentru regiunea Siștovului, Nicopolei, Rusciucului, s'au așezat și în Dobrogea, în anul 1864 ¹⁾.

După alții numărul lor total se socotea la 250.000, din care s'au făcut și așezările lor din Dobrogea ²⁾.

Peters îi găsește în *Baltăgești*, în număr de 67 case, în *Giulpunar* (Fântâna rozelor), și într'un sat nou locuit, *Subaschi*, la sud de Rassoava. Unii din ei erau înrolați ca soldați în armată ³⁾.

Deși sprijiniți de administrația turcească, ei duceau o viață mizerabilă, din punct de vedere economic, nu mai bună decât a Țiganilor. Era un popor viteaz și primitiv, de păstori, prea puțin deprins cu viața agricolă. Hoți de drumuri și de vite erau, și din această pricină au fost o foarte mare povară pentru populațiunea creștină agricolă și chiar pentru mahomedanii vecini.

Serveau în armată în cavaleria neregulată.

Ca și mahomedanii își rădeau părul, purtau mustăți și o barbă deasă. Erau foarte buni călăreți și infanteriști.

Femeile lor rivalizau în frumusețe cu cele georgiene, Fecioarele purtau o cingătoare de piele, care le strângea așa de tare pieptul încât oprea dezvoltarea sânelui, așa că tinerele fete atrăgeau atenția prin această lipsă completă a frumuseții femeiești. Cingătoarea pe care o purtau nu avea dreptul s-o rupă decât bărbatul, în ziua nunții cu vârful cuțitului. Fetele erau vândute de către părinții lor, iar în lipsa acestora, negustoria putea să fie îndeplinită chiar de către frați.

Un bărbat își putea vinde deasemenea femeia vinovată de adulter.⁴⁾

1) *Nouvelles annales de la géographie et de l'histoire*. Paris 6 série tom I (11 année) 1865 pg. 370.

2) *Ergänzungsblätter Zur Kenntnis der Gegenwart*. Herausgegeben von H. J. Meyer redigirt von Dr. Otto Dammer Erster Band. Hildburghausen, Verlag des Bibliographischen Instituts 1866(8) pg. 35; Fr. Hellvald, *Die heutige Türkei*. Schilderung von Land und Leuten des osmanischen Reiches in Europa vor und nach dem Kriege von 1877—78 Leipzig 1878—1879, 2 vol. vol. I pg. 249—310 despre Bulgaria, Dobrogea, și Cerchezi.

3) Peters. *Grundlinien Zur Geographie und Geologie der Dobrondsha* pag. 54.

4) Asupra obiceiurilor, de altminteri foarte curioase, care le caracterizează viața lor se poate vedea descrierea foarte amănunțită și interesantă a lui Frederic Dubois de Montpèreux, *Voyage autour du Caucase chez les Tcherkesses et les Abkases*, Paris 1839, 6 volumes, vol. I. pg. 114—145.

În Dobrogea ei s'au așezat în *Slava cerchezească*, *Armutlia*, *Ortachioi*, *Canlâ-Bugeac*, *Camber*, *Isaccea*, *Accadân*, *Başchiol*, *Almagea* etc. Ca amintire a existenței lor de odinioară, în Dobrogea, e numele satului *Slava cerchezească* din plasa Babadag.

După războiul din 1877-78 ei au emigrat din Dobrogea, unde nu s'au mai întors.¹⁾

Pe lângă toate celelalte naționalități, care au locuit și se mai află încă în Dobrogea, la orașe se găsesc Armeni, Greci, Polonezi și Evrei.

Un sat de Greci îl indică I. Ionescu de la Brad. „Les Grecs habitent les villes; nous n'avons trouvé qu'un seul village de 29 familles qui apres avoir séjourné de l'autre coté du Danube, en Bessarabie, sont venues s'établir dans la Dobroudja“²⁾.

După Lejean, îl cunoaște și Peters, care spune că satul avea 30 familii.

Pe lângă aceasta, Grecii locuiau în orașe ca negustori și cârciumari.

De asemenea erau și buni cârmaci. Viscovich dă pentru Tulcea 1500 locuitori Greci, care număr î se pare mic lui Peters. Grecii se aflau încă 500 în Sulina, 800 în Constanța, iar în Măcin și Babadag câte 50; la țară, împreună cu numărul din satul *Alibechioi*, atingeau cifra de 1000. Se ridică totalul cam la 4000 locuitori.

După ce însă pădurile din apropierea Tulcei au fost cu desăvârșire devastate și n'au mai avut lemn pentru lucrul corăbiilor, această populațiune a început să se ocupe și cu alte indeletniciri.³⁾

În Dobrogea se găseau odinioară și Arabi, ca în satul *Dokousagatsch*, lângă Bazargic. „Elle se compose d'Arabes de Syrie, appelés là il y a quelques années par un pacha qui avait remarqué l'aptitude agricole de cette po-

1) Brutus Cotov, *Din trecutul Dobrogei* în *Dunărea de jos* An. I No. 4 5, 6, Idem, *Cerchezii* (nu veam dispărut din Dobrogea) în *Analele Dobrogei* 1921 (An. II) No. 3 pg. 394-416.

2) I. Ionescu *Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja* pg. 82

3) Pentru satul *Alibechioi* vezi C. Iirecek, *Geschichte der Bulgaren* pg. 575 unde dă numărul de 217 suflete.

Lejean, *Ethnographie de la Turquie européenne* pg. 14; «Une ville toute moderne, la Sulina, est peuplée en grande majorité de commerçants grecs, qui y ont succédé aux Russes chassés il y quatre ans.»

pulaŃion; elle se compose de cinq villages dont un *Arab-Keui* 6tait en ruines en 1854. Les autres paraissent avoir prosp6r6. ¹⁾

Despre d6nŐii pomeneŐte Ńi Papadopoulos Vretos ²⁾
Ői Ubicini ³⁾

1922 Octombrie 9 Sibiu

Alex P. Arbore

Profesor la liceul <Gh. Laz6r>--Sibiu

1) *Ibidem* pg. 31.

2) *La Bulgarie ancienne et moderne* Leipzig 1856 pg. 151.

3) *La Dobroudja et le delta du Danube* in *Revue de G6ographie* 1879

PEGASUS INHAMAT

— FR. SCHILLER —

La târgul pentru vite, din Megidia poate,
Printr'alte multe mărfuri de valoare
Aduse un poet cu pletele pe spate
Pe al muzei armăsar, Pegasus, spre vânzare.

Și necheza voiosul armăsar,
Se frământa pe loc ca la paradă,
Iar lumea sta în fața lui, grămadă.
„Ce nobil armăsar, spuneau, ce mândru... Dar,
„Păcat! Aripile din spate l-au stricat!
„Cât ar fi fost la tras de minunat!
„Ca rasă e ceva destul de rar!
„Prin aer cine dracu-l va mâna?
Și nimeni banul nu și-l da.
Târziu fu unul curagios:
„Aripile, gândi el, drept, n'aduc folos,
„Dar le poți tunde sau lega
„Și-i cal de tras nu alt ceva!
„Cinci sute lei îți dau, mai mult nu face!
Poetul mulțumit că marla și-o desface
Intinse mâna, prețu-i numărât,
Iar Badea Stan cu calul a plecat.

Acasă calul fu 'nhămat.
Dar cum simți pe urma lui povară,
Fugi grozav încât părea că sboară,
Și-aprins de-o nobilă mânie a sfărmat
Aproape de un mal căruța.
„Pe-această gloabă îndrăcită, Stan gândi,
„La car n'am s'o mai pun! Cercarea-ți dă inteligență!

„Dar călători am mâine 'n zori de zi
 „Si-l pun înaintaş la diligenţă.
 „C'un ducipal ca el, eu las doi cai acasă—
 „Ei hei !.. Cu timpul gâtul i se lasă!

Fu paşnic la 'nceput. Dar calu 'ntraripat
 Grăbind la mers, sbura trăsura săgetând,
 Apoi, privirea către ceruri întorcând,
 Ne-obişnuit să meargă pe pământul tare,
 Lăsă 'ntr'oparte-a roţilor cărare,
 Sburând în curmeziş prin ape, bălţi şi-ogoare.
 Cuprins de groază-i ori ce călător,
 N'ajută frâu, nici strigăt de-ajutor —
 Pân'ce, spre spaima tuturor,
 Trăsura sfărămată s'a oprit
 Pe vârful unui deal împădurit

„De-o merge-aşa, nimic nu fac!
 „Işi spuse Stan cu faţa gânditoare.
 „Nici când cu asta nu mă 'npac!
 „Ia să vedem: Acestui smeu eu oare
 „Prin munci şi post nu-i vin de hac?
 Cercarea fu făcută. Calul cel frumos
 O umbr'ajunse după patru zile.
 „Al meu eşti! Badea Stan îşi spuse bucuros
 „Şi-acum să mi te punem noi
 „La plug cu cei mai straşnici boi.

Aşa făcu. Şi toţi au răs de-acest convoi:
 La plug un cal cu-aripi alături cu doi boi.
 Zadarnic smeul cea din urmă forţă-şi da
 Odată să mai ia străvechiul sbor.
 E totu 'n van; vecinii nu dau zor,
 Iar mândrul cal în pasul boilor mergea.
 De multă 'npotrivire-i consumat,
 Puterile îi sunt secate, —
 Divinul cal, de chin încovoiat,
 În ţărnă cade şi se sbate.

„O, gloabă ticăloasă,“ Stan atunci sbucni,
 Lovind cu biciul necurmat.
 „De vr'un folos la plug de nu poţi fi,
 „Un potlogar cu tine m'a 'nşelat!

Și 'n timp ce încă de mânie-aprins
 Îsbea cu biciul, către el întins
 Un mândru călător din drum s'a abătut.
 Răsun'o o liră 'n mâna lui ușoară,
 Și 'ncins e păru-i blond de-o fășioară
 Ca un colan gingaș din aur roș bătut.
 „Dar încotro cu — acest convoi ciudat?
 Țăranului din depărtare i-a strigat.
 „Un vultur și doi boi! Ce — alăturare!
 „Așa ceva n'aș fi crezut cândva!
 „O clipă, două, nu vei vrea
 „Să-mi împrumuți tu calul spre 'ncercare?
 „Ia seama bine, minune vei vedea!

Iar ducipalu-i deshămat;
 Surâzător îi sare tânărul pe spate.
 Cum simte calul mâna de ne'nduplecat,
 El sforăie și e ne-astâmpărat.
 Și fulgere trăsnesc privirile 'nfocate.
 El nu mai e ființa de-altă dată,
 Ci ca un spirit, ca un zeu arată.
 Rostogolesc furtuni a lui aripe...
 Apoi ochind spre sfera plină de-astre,
 Și mai 'nainte de slârșitul unei clipe.
 Dispare 'n înălțimile albastre.

Trad MIHAIL PRICOPIE

INSEMNĂRI

— PIATRA DIN PRUNT —

Întâmplarea mă duse astă-vară pe-o stradă din Prunt în Brașov.

Casele mici, uniform ascunse de verdeață, nu mă interesau, — nimeni nu mi-a aruncat vr'o privire binevoitoare dela fereastră. Mergeam privind pietrele caldarâmului bătute și lustruite de pașii muritorilor și apele vremei.

O, pietrele! De multe ori am cercat să prind sufletul și cuvântul pietrelor reci! Îmi mână sufletul spre ele vibrațiile atavice din generațiile ce adorau zei de piatră? De câte ori oamenii m'au privit muți, am ascultat chemarea pietrelor și n'am cunoscut primire mai bună ca a pietrelor drumului!

Mergeam pe strada cu pietre lustruite, printre care ierburi groase crescuseră îmbrățișându-le.

O piatră, pe care razele soarelui, căzând printre crengile unui copac, schițau arabescuri săltărețe, mă opri în cale. Avea fața regulată de daltă, lustruită de pași și ape. Printre săltărețele arabescuri, proiectate de crengi și raze, silabisii cu mirare cuvinte. Scrisese ceva daltă, cursul lucrurilor se silea să șteargă... Citii în veche românească: „† Făcutu-s'au acest pod de dumnealui Hagi Radu Iliășu, anul 1842“.

O, piatră, pe care un gând pios te-a zidit în bolta unui pod din Prunt acum 80 de ani și pe care nepăsarea și disprețul, pentru ce ai fost, te-a aruncat în drum, fii binecuvântată!

Ești în rândul multor glorii, mângâe-te!

Tu ai dat de-acolo, din drum, inimei mele răspuns mulțumitor întrebărilor, ce m'au pironit o clipă asupra ta! Mi-ai spus de drumul spinos, ce l bătuse dumnealui Hagi Radu Iliș la Ierusalim, de sufletul lui Inoit prin călătoria pentru credință, de lacrimile de bucurie cu care te-a stropit el când a zidit pod peste o apă,—și mi-ai spus că și aici pietrele au suflet și cuvânt, când oamenii, coborâți în pivnițele liniștei lor, tac! Parcă te-aud strigând de-acolo urmașilor dumnealui Hagi Radu Iliș: Inoiți-vă sufletele! Zidiți pod peste ape!

IN BĂLTI-BASARABIA

(1919 APRIL)

La o masă, într'un colțișor, unde o dulce penumbră aburea crispările fețelor și gesturile îndrăznețe, căci începuse acolo o discuție aprinsă, înaintea paharelor de ceai, auzii pe unul:

„Te înșeli, vă înșelați. . . Suntem o generație condamnată, noi suim Calvarul, călătorim în necunoscut. Am sfârșit o muncă de zeci de ani, am rupt scara valorilor, am tăiat firul conducător în labirintul lumii și am rămas dibuitori în noapte.

Nu uitați, e mare puterea întunericului, e mai puternică de cât viața! Dar în acest întuneric nu ne rămâne de cât o singură rază, — ea ne vine din altă parte! N'o să mai fim slavi? Ei bine, am rămas oameni, ne este mai ușor să fim oameni! Raza ce licărește acum, pentru că suntem rătăciți prin ruinele ce le-am așternut noi înșine, e raza umanității, — să ne îndreptăm pe firul ei.

Acea licărire vestește că undeva, departe, e un far ce arată limanul. Acolo nu e nația cutare sau cutare. Acolo e omenirea întreagă, acolo e umanitatea!”

Vorbise un tânăr basarabean despre care ceilalți spuneau că e „gumanist“!

— *Vade retro!* îi strigă un altul, în glasul tău cântă paserea nordului, care a dorit totdeauna vânat din țările

calde! Uși că fiecare pasăre își are cântecul, iar noi trebuie să-l cântăm pe-al nostru sau să murim!

-- . . . sau să murim. . . Ingânără visători câțiva.

Fiecare privi împrejur, fiecare gata să vorbească. Era o discuție deschisă, în care nu se spusese cel din urmă și cel mai hotărâtor cuvânt. Dintre tineri începu unul, ca pentru sine, cu un glas ca și cum ar voi să facă loc cuiva prin mulțime. . .

„Să vedem, să vedem, răbdare! Gumanistul fascinează totdeauna ca aurora boreală, cu frumuseți ale unei lumi, pe care încă nimeni nu le-a văzut și care tocmai de-aceea sunt mai atrăgătoare.

O, pe toți îi farmecă poezia care cântă viitorul, dorul de mai bine. . . dar, să fim simpli, să fim practici. Ce spune domnul? Că am sfârșit o muncă de zeci de ani? A cui era munca? A noastră? Am rupt scara valorilor, dar valorile ale cui erau?

Dragii mei, să nu ne înșelăm! Munca aceea de zeci de ani, scara valorilor după care socoteam ce e bine și ce e rău, erau ale slavismului. Ce-a fost slavismul? E destul să spun că patrona Rusia și țarismul, robia cugetărei și absolutismul politic. Să fim mulțumiți pe Calvarul și'n întinericul nostru: suntem liberi să tăem în stâncile Calvarului și să scoatem din el piatra de temelie pentru clădirea viitorului nostru, iar lumina nu va întârzia; soarele răsare!

N'om mai fi mercenarii slavismului, dar scăpați din călușile lui, să n'alunecăm, să nu ne perdem în vânt ca cenușa netrebnică. Avem datorii de împlinit.“

Și tânărul se opri și sorbi din paharul de ceai auriu. Toți tăceau, dar după fețele lor se cunoștea că în fiecare e o frământare. Toți căutau răspuns la întrebarea sufletului lor.

În penumbră acest colțisor cu masa lui și cu acești tineri gravi părea scoborât dintr'un tablou cu un sfat de regi, dintr'o icoană a Cinei cei de taină. Fiecare-și răscolea sufletul, fiecare-i cerceta tainele, căci fiecare și'ntr-un fel trebuia puterile, încotro îl mână.

Când tânărul reîncepu, fețele tuturor se luminară: era reflexul luminei din suflete.

„Putem fi gumaști? O, nu departe, ci împrejur, în urma noastră și-alături de noi e sumedenie de popor moldovenesc, românesc. Acest popor a rămas departe de treptele scării valorilor pe care am sfărâmat-o noi. . . El n'a văzut în slavism de cât cinstitele fețe ale nacialnicilor asupritori, cari s'au dus, și azi el nu vede și nu plânge nici o ruină. În sufletul lui n'a murit nimic.

Am auzit deunăzi — în ziua Unirii Basarabiei — de la unul, care spunea altora din satul lui, ce este Unirea: „De-acum, de la Nistru până la Tisa numai plug românesc — ară!”

Suntem fii acestui popor plugar, ce concepe toate după firea lui. În aspirațiile noastre, în clădirea culturii noastre, nu suntem datori nimic acestui popor, pe care trebuie să ne rezemăm? Putem noi să sfărâmăm poporului plugar noțiunea hotarului și a pazei lui? Putem noi când el își cinstește însușirile ce-l disting de alte popoare, ca virtuți, să-i punem însușirile în retorta „gumanismului” și să-l scoatem de acolo proletar internațional?

Toate au o margine în realitate. Cine trece peste margine cu sufletul vândut, e trădător! Dar cât de curat să-i fie sufletul, cine trece, tot e ridicul! Aceasta e sentința pentru ce se despart de popor.

Deci, în sânul poporului nostru și cu el! Datoria fiecăruia este să devie un factor al puterii românești.

Ah, nu mai era un oarecare tânăr basarabean care vorbea, era un apostol; o lumină parcă-i înconjura fruntea, vorba lui cânta sufletelor..

„Strângeți comorile culturii și cultura românească va câștiga, fiți hotărâți și cinstiți și așezămintele noastre nu se vor clătina! Munciți despiciând sânul naturei, faceți din întinsul țării stup lucrător, fiecare grăbească-se s'adune cât mai multă miere în celula sa — va contribui la bogăția românească! Și atunci și din prisos vom dărui și...umanității..

În furtuna sângerosului război poporul nostru și-a recunoscut frații și-a tras hotarul pământului, — de-acum începe munca: De-acum de la Nistru până la Tisa numai plug românesc ară!

Toți tăcură înfiorați.

Din depărtare parcă pătrundea, din larma nopții, scrâșnete de pluguri care ară, bubuituri de mașini în activitate, glasurile surde ale unei frământări voioase de cine știe unde, ca un zuzuit de albine neobosite în stupul lor...

— Da, munca românească a început și munca biruește..., șopti unul ca deșteptat din vis.

STOICESCU D.

LASĂ LUMEA...

*Lasă lumea, totul lasă
Hai cu mine 'n lunca deasă
Și de acolo pe costișe,
Pe cărările piezișe,
Lângă care curg pârăuri
Mărgenite de dudăuri
Hai! să-ți prinzi la cingătoare
Trei mănunchiuri de cicoare,
Să-ți anini apoi la sin
Busuioc și rozmarin
Și 'n cărbunele costișei
Tot argintul romanitei.*

*Dela jumătat' de cale
Vom privi cu drag devale
Și-om vedea cum pe irugă
Merge gârla să se scurgă,
Șerpuind cu apa-i sură
Până jos, la iezătură,
Lângă sălcile 'nșirate
Și cu crengile plecate,
Lângă moara de pe prunt
Cu morarul cel cărunt,
Care știe la povești
De te miri și te uimești.*

*Lasă lumea, fii cuminte!
 O să mergem mai 'nainte,
 Prin păduri fără cărări
 Pline numai de cântări,
 Unde ne-or primi cu drag
 Umbra proaspătă de fag,
 Rariștile de-aluniș,
 Freamătul de stejeriș,
 Șoapta crengilor de tei,
 Vraja codrilor merei,
 Pasul căprioarelor,
 Murmurul izvoarelor.*

*Cucul, care e proroc,
 Ne va spune de noroc,
 Pe sus ciocârliile
 Toate bucuriile,
 Din tufiș sticleți și presuri
 Madrigale cu 'nțelesuri,
 Gaițele din păduri
 Glume și cimilituri,
 Iar privighetorile
 Și-or cânta comorile
 De iubire și de dor
 In uimirea tuturor.*

*Lasă lumea!... In pădure
 Taina ei o să ne fure
 Ca un hoț simțirile,
 Gândul, amintirile.
 Adierea dela munte
 Ne va netezi pe frunte,
 Cetini scuturând pe jos
 Pe covorul mătășos,
 Aducând, în leneș zbor,
 Imbieri de somn ușor
 Și, cu evonul din poene,
 Greutate peste gene.*

Iar de-om adormi cumva,
 Nimeni nu ne-o supăra;
 Visul tău va fi frumos
 Ca un basm misterios;
 Ți-or da, poate, tresăriri
 Bănuite fericiri,
 Și iar, poate, deșteptați,
 Ne-om trezi îmbrățișați,
 Cu acelaș gând în minte,
 Cu acelaș dor ferbinte,
 Oprind veacurile 'n loc
 Intr'o clipă de noroc.

ROZMARIN

IN DURERE

Vedeți voi negura din crâng,
C'e'nvălue pinetul,
Cum se destramă rând pe rând,
Topindu-se cu'ncetul ?
Vedeți și norii cum se duc
Băluți de vânturi rele ?...
Așa s'au destrămat, s'au dus
Iluziile mele.

Cu ele mi-au răpit pe veci
Tot ce-am avut odală
Pe lumea asta mai iubit
Și fericirea toată.
Și de-aș fi vrut să le opresc
N'aș fi avut puterea,—
Dar pentru tot ce mi-au răpit
Mi-au dat în schimb—**durerea.**

Acuma pace nu mai am,
Dar vreau chiar să n'am pace ;
In pieptu-mi clocotesc furtuni,
Furtuna însă-mi place.
Și dacă visu-mi de noroc
S'a dus pe toldeauna,
Lăsați-mi cel puțin atât :
Durerea și furtuna.

ROZMARIN

PE GÂNDURI

*Vezi cum trec în depărtare
Stoluri lungi de rândunele?
Ca și ele—așa drumețe-s
Toate gândurile mele.*

*Năzuințele le mână
Toldeauna și'n tot locul,
Însă pas cu pas din urmă
Le tot paște nenorocul.*

*Mi-am fost zis cu holărâre —
Și mi-am zis în multe rânduri —
Să mă las în voia soartei
Și să nu mai cad pe gânduri;*

*Dar mi-a fost cu nepuință,
Căci nu sunt slăpân pe ele,—
Și tot trec, cum trec în zăre
Stoluri lungi de rândunele.*

ROZMARIN

PRIETENOASE RÂNDUNELE

Prietenoașe rândunele
Și lăstuni neastâmpărași,
Bale vânt de Miază-noapte:
Frunza cade, voi plecași.
Voi plecași, plecași departe,
Către zări de soare pline...
Cale bună, păsărele,
Și să reveniți cu bine!

De-aș avea, ca voi, aripe,
Aș pleca și eu în lume,
Ca o umbră neștiută,
Fără țintă, fără nume,
Și, pierdut sub bolți albastre,
În azururi siderale,
Nici prin minte nu mi-ar trece
Să mă mai întorc din cale.

.....
Dor mistuitor de-o lume
Mai curată, mai senină,
Vis nebun de-o altă viață,
Nostalgie de lumină,—
În zadar ispita voastră
Ne dă aripi și avânt:
Mâna de pământ ce suntem
Stă legată de pământ

ROZMARIN

LACUL TAŞAUL

(NOTE DINTR'O CALĂTORIE)

de C. BRĂTESCU

Solicitat de d-nul N. Cergău, un Român verde și un vrednic gospodar din satul Cicârâcci, de a studia și a lămuri modul cum s'ar putea înviora acel colț dobogean care înconjoară lacul Taşaul, — un ținut secetos și cu apele scăzute, sau secate cu desăvârșire, — pornesc într'o senină și potolită zi de August spre satul Cicârâcci, însoțit de pictorul Marincea Stănescu și de nuvelistul Mihail Pricopie. Omul nostru mărturisește că de multă vreme își lământă mintea cum ar putea face din lacul Taşaul un bazin pentru cultura chefalului. Fiindcă în vremea noastră sunt rari asemenea fiți care, ridicându-se peste nimicurile zilnice, să se gândească și la opere de pe urma cărora să folosească o întreagă societate, am primit cu bucurie invitația d-lui N. Cergău și iată-mă, înarmat cu câte-va aparate, pe drumul unor cercetări cu un caracter și util și frumos.

De la Constanța șoseaua albă aleargă spre miez-noapte, de-alungul lacului Mamaia (Siut-ghiol=Ba'ta lapfelui, numit așa din cauza apei dulci), împrejurul căruia înfloresc nu mai puțin de cinci sate : cătunul Cișmeaua, Palatul Mare, Canara (cu carierele sale de calcar), Cogealia (un sat mai mult nemțesc) și Mamaia. De la înălțimea podișului pe unde trecem, se desfășură înaintea ochilor o priveliște rară : mai aproape de noi apele lacului Mamaia, de un albastru-argintiu, întinse pe o suprafață de nu mai puțin de 2120 hectare ; apoi nisipurile, sculptoare de albeață, ale perisipului care, întocmai ca o pânză de

argint, desparte lacul de Mare ; și, mai în fund, până la orizont, câmpiile lichide, posomorâte și severe ale Mării Negre. Pentru un ochiu, care s'a deprins cu citirea trecutului unui ținut din privirea formelor sale de relief, caracterul lacului Mamaia de vechiu golf al Mării răsare dintr'odată. Limanele acestea, înșirate de-alungul întregii coaste dobrogene, până aproape de capul Caliacra, înecând văile podișului la gurile lor, sunt o adevărată podoabă a naturii pentru provincia noastră. Ele fac farmecul acestor locuri și le dau viață ; fără dânsese Dobrogea ar părea pustie și desolată. Păcat însă că împotmolirea lor merge așa de repede ! De la războiul nostru cu Turcii și până astăzi, prin urmare în vre o 45 ani, lacul Mangaliei bunăoară s'a împotmolit spre coadă pe o lungime de trei kilometri ! Singur lacul Mamaia pare a avea sorți de o viață mai lungă. Dar și el, pe la capătul micilor sale golfuri, începe a se umple cu pământ și a face loc grădinărilor.

Lacul acesta are o mulțime de izvoare puternice înprejurul și pe fundul său : unele se găsesc pe valea cătunului Cișmeaua ; altele, mult mai bogate, pe vâlceaua Stupăriei (Covanlâc-dere), la apus de satul Palazul-Mare ; în sfârșit altele, și mai bogate, ies din fundul lacului, cam în dreptul satului Canara. Iarna apa nu îngheață deasupra lor, din pricina temperaturii mai ridicate. Bogăția debitului lor se poate deduce și din aceea, că nivelul actual al lacului Mamaia s'a ridicat la 1.80 m. peste fața Mării. Acest prisos de apă se scurge în Marea Neagră printr'o gărlă ce face o cascadă de 1.50 m. și al cărei șuvoi învârtește roțile unei mori din pitorescul sat Mamaia. Improspătat neconținut cu apă subterană și scurgându se neconținut în Mare, lacul Mamaia s'a îndulcit, pierzându-și sărătura sa de la origine. După o analiză făcută în 1906 de laboratorul chimic al Institutului geologic din București, apa lacului nu conține de cât 0,3985 grame de clorură de sodiu (sare) la litru. Prin umare, după Comarova, ar fi cel mai dulce liman al Mării în Dobrogea și ar putea foarte bine servi la alimentarea orașului Constanța, mai ales că durițea apei sale nu este mai mare ca a puțurilor din oraș.

Dincolo de cuptoarele de var și de cârșiile de piatră de la Canara, de unde s'a scos stâncăria pentru zidirea digului și portului Constanța, — un drum de țară se face la dreapta, într'o vâlcea unde, la adăpost de vânturi, e cuibărit satul Cogealia.

După orânduiala gospodăriilor simți că aci locuiesc oameni cu mai multă geometrie în cap. Casele stau înșirate de-oparte și alta a uliței principale întocmai ca soldații în front. Cogealia este un sat mai mult nemțesc. Grădini de legume și vii mărginesc de ambele laturi un golf puțin adânc, ce înaintează pe vale până la marginea satului. De aci, ocolind lacul pe la miază noapte, drumul te poartă printre porumbiște și semănături de pâine albă până la Mamaia.

Un sătuc simpatic acesta și de viitor ! Risipit pe o coastă domoală de podiș, zi și noapte îi cântă idile și balade gârlea de la moară și veșnica revărsare a Mării. Un pictor și-a ales un cuib aci ; iar vila Brătianu, în stil românesc, arată ce ar putea fi cătunul acesta în viitor. La Mamaia e capătul de nord al celei mai frumoase plăji din România. Lungă de opt kilometri și largă de câte-va sute de metri, ea nu e de cât digul de nisip pe care și l-a zidit bătaia valurilor și curenții litorali, între apele unui vechiu golf și nemărginirea Mării. La capătul ei de miază zi se revarsă pe o poală de podiș Constanța.

Cu ochii închipuirii par'că deslușesc în ceața viitorului toată splendoarea acestei plăji. Vile, hoteluri, parcuri și băi, în mijlocul cărora înflorește, cu toată grația sti'ului românesc, o drăgălașe vilă regală, — acoșere perisipul în toată lungimea lui de opt kilometri. Vase mici, încărcate de excurs'oniști, taie apele lacului în toate părțile spre satele de pe coastă, unde sunt grădini și restaurante. O linie de tramvai, cu vagoane elegante, servește plaja la intervale dese, până la Mamaia. . . Se va înfăptui aceasta în cincizeci, într'o sută de ani ? Cine știe ? Dacă am trăi în continentul originalilor, unde orașele răsar ca ciupercile în jurul unor exploatări bogate, prefacerea ar fi încheiată în zece ani. În orient însă ritmul vieții e mai domol ; doar vioiciunea românească l-ar mai putea grăbi câtva.

Până atunci, de la Constanța la Mamaia alergi în căruța țărănească peste dunele uscate, ce curg ca făina printre schițele roților, sau pe plaja umedă și tare, așternută ici, colo, cu bancuri de scoici, în care valurile înspumate trezesc un foșnet nesfârșit și monoton. Vântul adună movilițe de nisip peste cadavrele marsuinilor svârliți de Mare pe plaje, ori în jurul buruienilor înalte ; și cârduri albe ca zăpada de pescăruși se odihnesc în jurul bățiilor dulci ale gârlei, sau se leagănă în aer după

pradă, peste apele albastre ale Mării. Priveliștea este dintre acelea care încântă și ochiul și sufletul.

Un pescar ne povestește ceva din obiceiurile chefalului, care emigrează, într-o anumită parte a anului, în cârduri dese de-alungul coastei și, în nopțile întunecoase, se lasă prins cu mâinile de țărani ce se întorc cu căruțele la sate. Luându-mi rămas bun de la simpaticul hangiu de ângă moară și de la movilele lui de harbuji și pepeni galbeni, pornesc mai departe spre satul Caracoiu (oaia neagră).

Acesta e un sat curat lipovenesc, în colțul de sud-est al lacului Tașaul. Țăranii îi zic, mai scurt, Carachioi (satul negru). O stradă largă și dreaptă, mărginită de case așezate cu regulă și umbrite de salcâmi, iată tipul satului lipovenesc. Privit mai de departe, pare o oază într-o stepă. Fiecare curte are câte o baie! La cârciuma, pe care o ține un mȃcan, flăcăii și vre-o doi marinari urlă cântece „departe răsunătoare“, după câte-va pahare de rachiu. La altă masă oameni maturi gustă și ei rachiu și ascultă înduioșați la tineri, sau tănuiesc treburi gospodărești. Unii sunt brachicefali brunetți, alții blonzi dolicocefali; dar sunt și blonzi brachicefali. Tipul lor fino-slav răsare bine din barba rară, la unii, și mai cu seamă din pometele pronunțate și ochii puțin cam oblici. Printre ei cunosc pe mult umblatul prin țări streine Cuzmici, pe care, nu știu de ce, lumea îl poreclește „Cândea“. E un lipovean care nu bea de cât ceai. De trei ani s'a lăsat de spirtoase; însă, în cinstea noastră, închină câte-va pahare de vin și bucuros își lasă figura-i caracteristică să fie pictată de pictorul Stănescu.

Cuzmici e un om care știe multe. Imi vorbește, între altele, de fântâna cu apă dulce de pe perisipul ce desparte lacul Tașaul de Mare și mi trezește curiozitatea să o văd. „Nici în Constanța nu e apă așa de bună!“ afirmă el și-mi întinde un pahar să beau. Într'adevar, e limpede ca lacrima și gustoasă, pe când cea din puțurile satului, de și filtrată prin șisturi cristaline vezi, e sălcie. Pentru accea locuitorii din Caracoiu își aduc apa în butoaie tocmai de la Mama'a, cale de șase kilometri, iar pentru ceai, pe care-l beau în mare cantitate, din această minunată fântână, pe care, în glumă, am putea o numi: „Fântâna de ceai“.

Pornesc cu căruța mai departe. O șosea bună duce peste nisipurile perisipului, ce desparte lacul Tașaul de Marea Neagră,

spre satele de la nord. În dreptul fântânii ne oprim spre a face o ridicare de nivelment. Rezultatul: *fața Mării e cu 1.90 m. peste fața lacului*. Chiar și fără instrumente, când privești ambele ape de pe o dună mai înaltă, simți bine diferența de nivel. De asemenea, când străbați cu piciorul perisipul lat de peste un kilometru, simți că de la Mare până la Tașaul tot cobori. Ne găsim, prin urmare, în fața unei scăderi considerabile a lacului — *mai mult de jumătate din volumul său a dispărut prin evaporare, căci adâncimea maximă actuală e abia de 1.50 m.*, în dreptul insulei „Fără-nume”, — și aceasta datorită anilor de secetă din ultimul timp.

Fântâna din perisip e săpată toată numai în nisip și are o adâncime, de la fața apei până la ghizduri, de 2,26 m. Adâncimea apei e numai cât să intre o găleată, adică vre-o jumătate de metru. Apa e limpede cum e cristalul și dulce. Ea isvorăște imediat ce se scoate din puț și stabilește din nou nivelul. Curios e faptul că fața apei din fântână e la 1.57 sub fața Mării, dar la 0.33 m. *peste fața lacului*. Totuși fundul fântânii vine cel puțin cu câțiva centimetri sub nivelul lacului. Aceasta însemnează că nisipurile care înconjoară fântâna și care formează un perisip lat de aproape 1.500 m., ca dune ce se ridică, la 5 m, și chiar 7 m. peste nivelul Mării, împiedică pătrunderea apei sărate din ambele ape vecine. Prin urmare puțul se alimentează numai din ploile ce cad pe perisip. Dunele se umplu de apă ca bureții și o filtrează în jos, formând bazine mici de apă subterană dulce; iar aceasta, căutând a se scurge spre Mare și spre Tașaul, exercită o presiune asupra apei sărate și le împiedică a pătrunde în perisip și a strica gustul celei din fântână.

Nu tot astfel e cazul cu fântâna de lângă băile Mamaia. Aci perisipul are o lărgime mică, abia de vre-o 300 m.; iar nivelul lacului e la 1 m. 80 *peste fața Mării*. Ori unde ai săpa în nisip, dai de apă dulce, care se filtrează din spre lac spre Marea, a cărei față e mai jos. Așa se explică de ce puțul de la băi, săpat în nisip la abia vre-o 60 m. de la țarmul Mării, are apă dulce. Totuși, dacă mergi mai adânc, gustul apei se strică, devenind sălcii și chiar sărat.

Un biciu cailor și, în goana lor, alergăm pe șoseaua perisipului mai departe, către Gargalac. Dar aci ce surprisă!

Când privești harta Statului Major 1/100.000 din 1882, reti-

părită în 1912 (foaia Cogelac-Caramurat, Seria XII Col. N) vezi un lac frumos, plin cu apă ca și Tașaulul, de care se desparte numai printr'o limbă îngustă de nisip. O podoabă a Dobrogei! ai zice. O încântare a ochilor oboșiți de uniformitatea stepei! E lacul Gargalăcul. Inșă, vai, ce desiluzie! Astăzi, 28 August 1922, lacul acesta e uscat cu desăvârșire! Privindu-l de pe perisip, ai impresia că strălucesc pe el ape de oțel. E numai o părere. Fundul uscat și neted a căpătat, din pricina sărurilor, pe anumite întinderi, reflexe cenușii-argintii, care-ți dau iluzia unor ape liniștite. Și mai ales îți dă impresia de lac singurătatea lui, satul de pe coastă, fundul neted și lucios și marginile sale cu faleze mici, unde profilul podișului se frânge brusc.

Lacul se scurgea înainte în Mare pe o gârlă, a cărei albie din perisip se păstrează și astăzi. Albia e largă, destul de adâncă și cu frumoase meandre largi ca niște torți, iar din loc în loc, în părțile mai adânci, cu apă sărată sau pământ cleios.

La un nivelment pe care-l fac, găsesc țărmașul lacului Gargalăc, acolo unde era marginea apei, cu 0 m 94 mai sus ca nivelul Mării! Pe deoparte seceta, pe de alta nisipurile spulberate de vântul Mării dinspre perisip și pământul adus de ploii de pe coaste, au făcut ca această podoabă a Dobrogei să dispară. Oare să nu mai fie vre-un mijloc de reînviere?

Meditând asupra acestei întrebări, pornim înapoi în goana cailor, mai ales că nouri grei de ploaie veniau pe deasupra podișului înalt din zare.

Trecem din nou prin Caracoium și de aci, de-alungul coastei de miazăzi a lacului Tașaul, alergăm spre satul Cicârâcci.

Geologicește vorbind, ne aflăm în zona șisturilor cristaline verzi, cele mai vechi pietre din Dobrogea. Această zonă încinge provincia ca un brâu, de la N. W. spre S. E., între Dunăre și Mare și se mărginește spre miază noapte cu linia de fractură Peceneaga-Camena, iar spre miazăzi cu o linie ce ar uni Hârșova cu Mamaia. Lacul Tașaul este în întregime în această zonă. Stratele de piatră sunt puternic cutate și au direcția generală N.W. S.E. Ele se văd bine în falezele de sud ale lacului, iar capetele lor, care ies la ivială chiar și în drumul de țară pe care mergem, par'că sunt retezate, dând impresia unui munte tocit până la rădăcină. Roțile trăsorii duruie pe podișul tare și pietros, sfărâmând creștetele ridicate ale acestor straturi.

Dintr'un punct mai înalt, o priveliște fermecătoare se desfășoară asupra întregului lac Tașaul. Un ochiu deprins vede că el face meandre și că nu este de cât continuarea văii râului Casimcea. Din toate părțile te năpădește impresia și convingerea că lacul acesta nu este de cât valea, înecată la gură, a unui râu. Explicarea fenomenului s'a dat în două chipuri: unii susțin mișcările epirogenetice negative, adică scufundarea în cea a și în timpuri foarte îndelungate a regiunilor de la nord-vestul M. Negre, ceea ce avu ca urmare pătrunderea apelor Mării pe văile vechilor râuri, transformându-le la gură în golfuri și mai târziu în limane; alții susțin înecarea văilor dobrogene în urma creșterii nivelului M. Negre, fenomen care s'a petrecut după ce s'a deschis trecătoarea Bosforului. Dacă prima teorie susține oscilările verticale ale Dobrogei, bazată pe liniile de fractură ale scoarței pământului în această provincie, pe cutremurele mai dese din zona Focșani-Galați-Mahmudia, pe înălțarea Carpaților în quaternar și scufundarea regiunilor mărginașe de răsărit, precum și pe o sumă de caractere morfologice din basinul Dunării de jos, între care mai ales terasele etajate ale Dunării și afluenților săi;—a doua teorie admite soliditatea blocului dobrogean și a ținuturilor vecine și oscilarea verticală în regiunea Bosforului. Aci, în urma unei mișcări epirogenetice negative, s'a stabilit legătura între Mediterana, cu nivelul apelor mai înalt, și între M. Neagră, ce-și avea nivelul cu vre-o 50 m. mai jos. Umplerea basinului M. Negre cu ape din Mediterana ar fi dat naștere și limanelor de pe coasta dobrogeană. Cercetări viitoare vor limpezi mai mult această problemă.

In sfârșit, iată și satul ^{Sibirca} Căcărăcci, colo în vale: o oază de copaci și vii într'o înfundătură ocolită de podișuri stepice. La marginea lui se desfășoară apele turburi ale Tașaulului. Trecem printre curți mărginite de garduri de piatră netencuită, de lespezi și blocuri verzi, cu multe case ruinate de războiu. De și au atâta piatră la îndemână, oamenii preferă însă chirpicii la clăditul caselor care, astfel, sunt mai călduroase. În satele acestea de stepă încălzitul e una din grijile principale. Gospodarii ard în sobele lor țizic, ciocani de porumb și mai rar lemne, pe care le aduc tocmai din pădurile Babadagului. Apa din puțuri e sălcie, iar cea din lac, de când a scăzut, n'o mai beau nici oile din pricina sărăturii.

În sat facem cunoștință cu primarul, d-l Coman Ciuceanu, un mocan rumen și gras, în vârstă de 70 ani și îmbrăcat în port ardelenesc. El ne dă o sumă de relații asupra trecutului satului, pe care le completez apoi cu cele ce îmi spune gazda „noastră”, domnul Cergău.

Când era de 28, 29 ani, ciobanii săi pășteau oile lângă Constanța, cam pe unde e azi Grand-Hotel, adecă pe acolo pe unde în vechime se ridica poarta măcelarilor în zidul cetății Tomis. În Cicârâcci s'a așezat la 2 Mai 1882

La început, adecă după războiul Crimeii, satul era curat tătăresc. S-a aciuseră într'ânsul și vre-o trei Turci. Cel dintâi Român sosit a fost Dumitru Chipară Hâra din Săliște și Nicolae Cergău din Cergăul Mare, plasa Blaj, jud. Sibiului; însă primul Român căsătorit a fost Nicolae Cergău. El s'a așezat întâi la Idris-Cuius, apoi a trecut la Mamut-Cuius și, de aci, la 1866, în Cicârâcci. De frica Cerchezilor a fugit în 1877 la Anadolchioi și în urmă, liniștindu-se lucrurile, a venit iar în Cicârâcci. Pe la 1882 sosește, necăsătorit, moș Petre Mitrea, cioban la moș Cergău. Pe urmă vine frate-său, Coman Ciuceanu, cioban la frate-său și, împreună cu moș Cergău, fac amândoi o țârlă. Femeile însă le lăsaseră la vatră, în Transilvania. Cu familia au început a se așeza în regulă cam pe la 1887—88.

Stau o clipită și mă gândesc. Glasul lui moș Coman îmi sună în urechi ca glasul unui străbun ce povestește vremurile descălecătoarei. Și atunci ai noștri se coborau din munte; și atunci ei roiau pe văi spre Mare, dislocând pe Tătari; și atunci în fruntea plugarilor și negustorilor mergeau ciobanii, cari-și lăsau deocamdată soțiile în adăpostul munților; și acum șase sute de ani, ca și acum două mii de ani, ca și acum cinci zeci de ani! Istoria se repetă cu strășnicia unor legi impuse de alcătuirea fizică a pământului nostru.

Astăzi satul este curat românesc, cuprinzând 67 case, deci 67 familii, cu 240 suflete, Cifrele mi le dă simpaticul notar Băcanu, un Brăilean de origină. Înainte de războiu erau 90 case. Locuitorii sunt cu toții Ardeleni și vreo patru familii de Brăileni. Aceștia din urmă au venit de vre-o 26 ani. Socrul colegului M. Pricopie, d-l Chipară, pare cel mai instărit Român din sat. Despre el se spune că și-a cumpărat pământ dela Tătari, plătind hectarul cu o oaie bătrână, care se vindea cu 5 lei. Astăzi locul său

e înconjurat cu ziduri groase și înalte de piatră ca o cetate și, de sigur, pornit astfel pe calea întemelierii, dacă ar fi trăit pe la 1000, 1200, ar fi fost și el un voevod în țara aceasta, ca și acei mărunți voievozi, pe cari-i pomenesc cronicarii bizantini în Dobrogea evului mediu : un Tatul, un Sacea...un Chipară....

La capătul de Nord al Lacului se află cătunul Tașaul, în care locuiesc 33 familii de Români, 34 de Tătari și 18 de Bulgari stabili, pe lângă cari mai sunt vre-o 10-12 familii de Bulgari nestabiliți încă și veniți dela Potur și Sariurt (com. Casapchioi) Bulgarii din Taș-a-ul fac și grădinărie. Ei sunt cetățeni români dar argații lor sunt și din Bulgaria.

Ceea ce surprinde în aceste sate ortodoxe, e lipsa de biserici. În Cicârâcci nu e nici măcar o casă de rugăciune. Un comitet, înainte de războiu, adunase un fond bănesc în acest scop, dar nimeni nu mișcă spre a-l scoate la lumină și a-l spori. Promit din partea Ligii culturale, secția Constanța, un ajutor de 10,000 lei, care se va aduna din serbări. Oamenii mulțumesc, scoțându-și căciulile, dar ideea lasă sceptici pe mulți și îndemnul meu de a reface comitetul pentru adunarea fondurilor pare că nu prea prinde. Pământul, locuit multă vreme de păgâni, întârzie cu ridicarea clopotnițelor și altarelor, de unde să răsunе glasul rugăciunilor și zvonul de clopot. Singure femeile, mai bisericose cer cu stăruință sfântul locaș. O, de-am trăi pe vremea de cucernicie a unui Ștefan cel Mare sau Neagoe Basarab, s'ar înălța și mănăstiri ! S'ar sfinți pământul și numele locurilor s'ar creștina... Până atunci, stăm fără casele lui Dumnezeu și sfărâmăm în dinți nume ca Cicârâcci, Cara-Murat, Cara-Coium, Gargalâc și alte rămășițe de acestea, care te duc spre meleagurile Asiei Mici, sau în stepele Caspiceii mai curând de cât spre țara lui Mircea cel Bătrân și a lui Vodă Ferdinand.

A doua zi cercetez lacul.

Acum vre-o 15 ani, pe când era plin, 24 năvoade prindeau în zilele bune, până la 20.000 Kgr. pește. Prin anii 1893, 94, se scotea mult biban, babușcă și lin. Intre 1909—12 era mai mult biban. Crapii ajungeau până la 6 Kgr, babușca era mai grasă, ca cea de Dunăre, iar bibanii cei mari cântăreau și 1.500 gr. Acum nu se mai pescuește de loc. Peștii au murit în 1920, dar mai ales în Iulie 1921 din cauza secetei : apa s'a evaporat, sărătura s'a concentrat, râul Casimcea a fost întrebuițat în între-

gime la irigarea grădinărilor, iar Taşaulul, rămânând prea sărat și plin de nămol, aproape toți peștii s'au stârpit. Valurile îi scoteau grămezi la mal, dându-i hrană câinilor și porcilor. „Era o vreme, spune primarul Coman Ciuceanu, că femeia pune de mămăligă și bărbatul alerga la lac, băga plasa și venia cu 20 de crapi!”

— Atunci, ce-i de făcut? întreb eu.

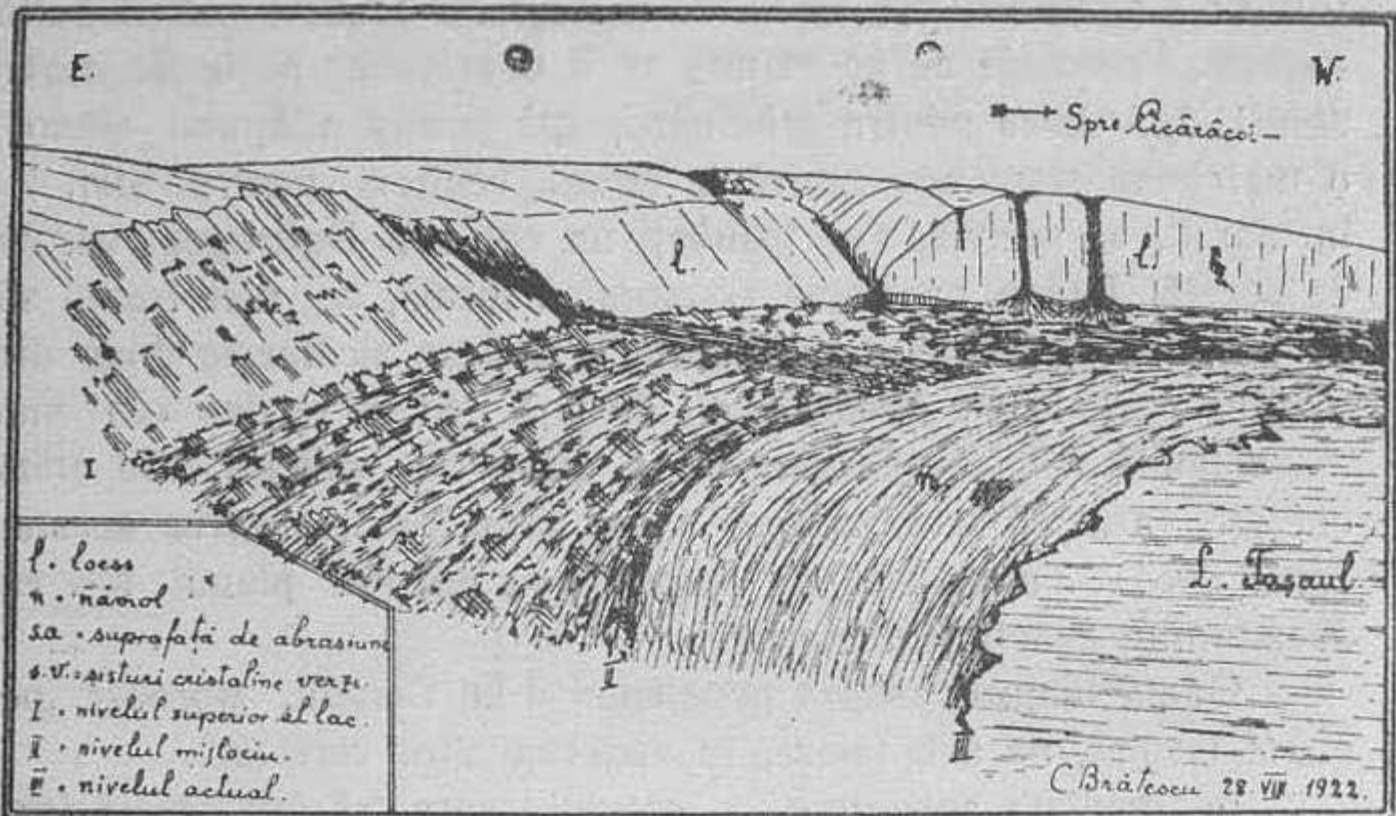
— Un canal, domnule, de la Mamaia la Taşaul, ca să se umple lacul din nou cu apă dulce.

Ideea nu e nouă. De aceea ea este înrădăcinată în mintea tuturor locuitorilor din satele ce înconjoară această imensă baltă moartă. Foloasele ce ar rezulta ar fi neprețuite: pește de multe soiuri, apă dulce pentru grădinării, apă pentru adăpatul vitelor, o mai bună stare economică la țărani, venituri pentru Stat, . . . în sfârșit, ar reînvia, s'ar însufleși un colț din Dobrogea uscată de secetă. Iată o problemă economică locală, ce n'ar trebui să fie nesocotită, căci averea generală a țării se alcătuește doar din averile parțiale ale fiecărui colț de țară. Și se cuvine cea mai mare laudă d-lui N. Cergău, că a găsit în sufletul său atâta energie, încât să îndrăznească a lua asupra-și realizarea acestui canal dacă. . . ministerul de resort îi va aproba planul și-i va da anumite avantajii materiale.

Odată lămurit asupra problemei d lui Cergău, pornesc pe malul lacului, pe sub faleze, în vederea altor cercetări.

În imediata apropiere a saului, spre răsărit, lacul formează un golf rotund, mărginit de maluri înalte de loess, — a cărui bază merge mai jos ca nivelul mării — și de coaste pietroase de șisturi verzi, ridicate în picioare și aplecate spre SE. Loessul umple, până la înălțimea marginii podișului, o vale veche, scobită în stânca regiunii sau, mai bine zis, nivelează un relief preloessian. Din aceste date rezultă două concluzii: una, că albia lacului Taşaul este cu mult mai veche de cât depunerea lutului galben și datează, de sigur, mai ales din diluviu, când s'a îndeplinit acea eroziune eroică a reliefului dobrogean, ale cărei urme le vedem pretutindeni azi, când agentul de eroziune a dispărut; și cealaltă concluzie, întemeiată pe prezența loessului sub nivelul Mării, ceea ce arată că, după depunerea acestei roce s'a petrecut o schimbare de nivel a apelor față de trecut, fie prin scufundarea generală a regiunii, fie prin ridicarea nivelului Mării Negre.

Între falezele pomenite, la baza cărora nivelul superior al lacului, pe când era plin, a însemnat prin bătaia valurilor dunga unui țârm și între actualul țârm al lacului scăzut, se întinde o plajă puțin aplecată, — nămolosă în dreptul malurilor de lut, dar plină de sfărâmături de pietre în dreptul falezelor de șisturi. Plaja aceasta arată, pe alocurea, capetele retezate de valuri ale stratelor de piatră. E o suprafață de abraziune. Pe la mijlocul ei, un nivel mijlociu al lacului a însemnat dunga unui țârm mai vechiu. Alăturata figură ne dă o icoană credincioasă a celor trei niveluri și a falezelor ce mărginesc lacul.

Din pricina sărurilor din apa lacului, baza falezelor, până la înălțimea unui stat de om, e albă, de parcă ar fi unsă cu var. În unele părți, spre exemplu la capuri, unde bătaia valurilor a fost mai activă, stâncile par stopite cu var. Acest brâu albicios, care înconjoară lacul, arată bine scăderea apelor sale și, la un nivelment pe care-l fac, găesc în unele locuri 1.70 m., în altele 1.97. Diferența aceasta de cifre provine de acolo, că marginea superioară a dungii albe nu e precisă, fiind mai înaltă la capuri, unde valurile au bătut mai tare și mai joasă în adăposturi. Însă, de oare ce fața actuală a lacului e la 1.90 m. sub nivelul Mării, este evident că cifra precisă a nivelului superior al lacului Tașaul trebuie să fie de 1.90 peste cel actual, adică exact nivelul M. Negre.

Golful rotund de lângă satul Cicârâcci este închis de o mică peninsulă, și ea rotundă, și legată de uscat printr'un gât îngust. Neavând nici un nume, o botezăm „*Peninsula lui Cergău*“, în cinstea învățătorului din sat, un însuflețit absolvent al școlii normale din Constanța, care, în dragostea lui pentru frumusețea locului, intenționează să-și clădească acolo o casă.

Peninsula aceasta are o înălțime de 4.54 m. dela fața actuală a lacului, adică 2.64 m. peste nivelul Mării. Dela bază până deasupra este întreagă de piatră. In falezele sale, aproape de două ori cât omul, arată strate de șisturi verzi, cu aceeași aplecare ca și în restul regiunii. Capetele acestor strate sunt retezate pe o suprafață plană, în cât peninsula pare o veche suprafață de abraziune, rămasă în chip de terasă. ❀ ruptura de profil între fața ei orizontală și panta dealului de care se leagă, ar fi o dovadă în plus. La această concluzie ne-ar duce și cercetarea unei a doua peninsule, la jumătatea distanței dintre Cicârâcci și Caracoiu. Ne-având nici aceasta nume, îi zicem „*Peninsula Viilor*“, după viile ce acoperă coasta vecină. Ea nu se deosebește întru nimic de peninsula lui Cergău, nici prin formă, nici prin dimensiuni și nici, mai ales, prin înălțimea ei peste nivelul Mării, sau prin ruptura de profil între suprafața ei orizontală și coasta dealului. Aflându-se amândouă la același nivel, ar putea fi considerate ca resturi ale aceleiași terase marine de abraziune.

Aci însă vine greutatea. Sunt ele într'adevăr vechi *terase marine*, sau sunt numai niște simple *terase de eroziune*?

Să analizăm puțin.

Cea mai mare parte a Dobrogei centrale iese din apele Mării după Sarmatic. Prin urmare, văile care scobesc podișul provinciei încep a se schița după această perioadă geologică; iar sculptarea lor eroică, după cum am afirmat-o și în altă parte, se face în diluviu, când bogăția precipitărilor atmosferice a înlesnit o eroziune mai activă și mai puternică. In tot timpul diluviului numeroase dovezi — precum sunt: terasele Dunării și ale afluenților săi din cursul inferior, apoi fundurile de piatră ale văilor dobrogene, aflate azi, spre gurile lor, sub nivelul Mării, — ne arată una din două: sau că regiunea întreagă s'a înălțat treptat, cu pauze, care au îngăduit formarea de terase, sau că nivelul Mării a scăzut în etape, ceea ce a îngăduit naș-

terea aceluiaș fenomen. Câtă vreme a durat însă înălțarea uscatului, sau scoborârea nivelului Mării, atâta vreme râurile au adâncit văile mereu, iar Marea n'a avut nici de cum posibilitatea să înunde aceste văi, pentru a creea terase. Dacă ar fi să căutăm terase marine, ar trebui să le căutăm pe coasta Mării, iar nu în cuprinsul văilor ce se deschid în ea, chiar când capetele acestor văi sunt ocupate de limane; căci aceste limane, după cercetările făcute, și-au luat naștere târziu, după depunerea loesului, adecă pe la sfârșitul quaternarului, în urma scufundării din nou a regiunii, sau a ridicării din nou a nivelului Mării Negre.

Așa fiind, e clar că cele două peninsule, cu suprafața lor orizontală, retezată în stratele șisturilor cristaline verzi, nu pot fi resturi de terase marine, adecă vechi suprafețe de abraziune, ci, pur și simplu, terase vechi, din diluviu, ale râului Casimcea.

Aceiași origine o are și „*Insula fără nume*“, care pe stâncile sale ce'e mai înalte are o cotă de circa 5 m. precum și „*Insula Mocirlei*“, astăzi peninsulă, cu o cotă de 15 m. în vârf (pe hartă: Ceair-ada, pe coasta de N. a laculu).

„*Insula fără nume*“ e un câmp pietros, acoperit de puțin pământ vegetal și cu iarbă de stepă. Coasta ei de N. e mai stâncoasă și se termină cu mici faleze; iar la colțul de S W și S E crește stuf. Suprafața ei este de circa 70.000 metri pătrați. Intr'o vreme, pe la 1892—93, un oare care d n Antache semăna acolo mei și orz; iar alții intenționau să o planteze cu vie.

Drumul pe sub falezele lacului,—pe care se cațără rugii de mure întocmai ca iedera, purtând povara ciorchinilor mari și negri,—este greu, din pricina pietrelor, bolovanilor și lepezilor de șisturi verzi. De aceea îl părăsim și urcăm deasupra pe podiș.

Acum problema s'a limpezit. Privind încă odată întinderile posomorâte ale Mării Negre și apele argintii ale Tașaulului, care acopere o suprafață imensă de 2183 hectare, precum și va'ea Casimcei, ce se pierde printre dealuri spre miază noapte, îmi recapitulez date'e principale culese în această scurtă excursie de două zile. Așa dar, însemnând nivelul Mării cu zero metri,

Lacul Mamaia se află la 1 m. 80 peste fața Mării;

Lacul Tașaul se află la 1 m. 90 sub nivelul Mării;

Țâmul lacului secat Gargalâc e la 0 m, 94 peste fața Mării;

Distanța între lacul Mamaia și Gargalâc : 0 Km.

Și acum să trecem la partea utilă. Tăinuind puțin cu d-l N. Cergău, d-sa se hotărăște a înainta autorității de resort următorul memoriu :

Domnule Ministru,

Subsemnatul N. Cergău, proprietar domiciliat în comuna Cicârâcci din jud. Constanța, în numele locuitorilor din cele cinci sate așezate pe malurile lacurilor Tașaul și Gargalâc și anume : *Cicârâcci, Caracolum, Tașaul, Șahman și Gargalâcul-mic*,— am onoarea a solicita atenția D-voastră asupra prezentului memoriu, cu rugămintea de a interveni să se resolve în mod favorabil o chestiune atât de importantă și de urgență, ca cea de față, menită nu numai de a crea o mai bună stare economică și o mai mare înlesnire de trai locuitorilor din sus numitele sate, dar și de a procura Statului venituri frumoase de pe urma unor bunuri, care astăzi nu produc nimic.

Domnule Ministru,

De vre-o câți va ani încoace, din cauza secetei care a stăpânit în părțile dinspre Mare ale Dobrogei —părți care și în anii mai ploioși sunt mai secetoase ca restul provinciei, după cum ușor vă puteți convinge, privind o hartă pluviometrică a României—apele lacului Gargalâcul au secat cu desăvârșire, rămânând în locul frumosului lac de odinioară un fund albicios de nămol, iar apele lacului Tașaul au scăzut, după un nivelment făcut în luna August, acest an, cu aproximativ 1 m. 90 sub nivelul Mării. Râul Casimcea, care se varsă în vârful lacului Tașaul, nu mai are debitul de apă de odinioară, din care cauză nici nu poate ajunge până în lac, cu atât mai mult, cu cât el este întrebuințat în întregime la irigarea grădinilor de zarzavaturi de pe valea sa. De altă parte, lacul neavând izvoare ca *Mamaia* (Siutghiol) și fiind cu desăvârșire izolat de Mare prin dune de nisip, el este condamnat să primească apă numai din puținele ploi care se abat peste această regiune. Din această cauză, apele lacului evaporându-se mereu de secetă și căldură, sărătura apei s'a concentrat și tot peștele, care popula până acum un an, doi, această imensă întindecă de apă de 2188 hectare, a murit, rămânând

lacul aproape pustiu de aceste viețuitoare. Mi-a fost dat să văd în luna Iunie 1921 cum valurile scoteau la lărm grămezi de pește mort, cu care se nutriau câinii și mascuții satelor de pe maluri. După o analiză făcută în laboratorul de chimie al Institutului geologic al României în anii 1906—1907, sărătura apei din Tașau era de 25 grame, 6300 la litru. Astăzi însă această sărătură e mult mai concentrată, ceea ce a provocat mortalitatea peștelui din lac.

Această stare de lucruri, după cum ușor se poate înțelege, este dăunătoare nu numai Statului, care pierde un izvor de câștig de pe urma pescuitului, dar și locuitorilor, cari sunt lipsiți de o hrană substanțială, precum și cirezilor de vite, care nu se mai pot adăpa ca mai înainte din apele lacului, fiind prea sărate, ci sunt condamnate a-și potoli setea cu apa sălcie și săracă din puțurile săpate prin satele din prejur.

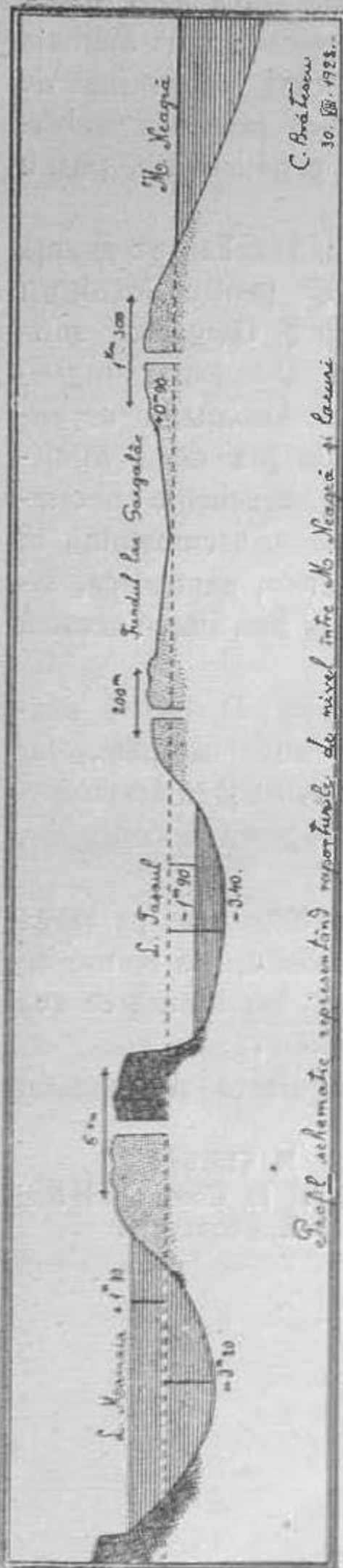
Drept aceea, ca unul ce întotdeauna am căutat să înțeleg cauzele răului și să fiu săritor la îmbunătățiri, cercetând mijloacele cele mai eficace pentru a ajunge la un rezultat practic și folositor nu numai mie, dar și societății, — cercetând și chibzuid, am ajuns la următoarea soluție, pe care o supun atenției D-voastră, rămânând ca Excelența Voastră să bine voiască a lua măsurile de cuviință pentru remedierea răului.

Iată această soluție.

Lacul Tașaul are astăzi o adâncime maximă de 1.50 m., în apropierea insulei de piatră din mijlocul său. Fundul de piatră al lacului, din cauza nisipului spulberat de vânturi din spre dunele Mării și din cauza prafului și a pământului adus de vânturi și ploi de pe coaste, s'a acoperit cu un strat gros de nămol; iar apele lui, bătute de vânt, ridică valuri tulburi, care și ele, prin nămolul ce-l conțin, împreună cu sărătura, împiedică cultura peștelui, căci acest nămol, intrând în urechile peștilor, îi omoară.

Lacul Tașaul a scăzut sub niveul Mării cu 1.90 m. Dacă ar fi legat cu Marea printr'un canal, atunci el s'ar umple cu apă cum era odinioară și adâncimea lui ar crește de la 1.50 m., cât e azi, la 3.40 m. Însă nu aceasta este soluția pe care voesc a o propune.

De altă parte, în apropierea lacului Tașaul, la aproximativ 5 km. spre miazăzi (sau 6 km. cu cotituri) se află lacul Mamaia,

un lac cu apă dulce, având numai 0.3985 grame sare la litru, și un nivel de apă peste nivelul Mării de aproape + 1.80, după cum rezultă dintr'un nivelment făcut în luna August 1922.

Dacă s'ar lega, printr'un canal în pantă acest lac al Mamaei cu lacul Tașaul, atunci acesta din urmă s'ar umple cu apă dulce cu încă aproximativ 1 m. înălțime (0.80 m. din 1.80 m. rămânând pentru panta canalului pe lungime de 6 Km.) și astfel s'ar realiza în lacul Tașaul o adâncime maximă de 4.40 m.

În asemenea caz și lacul Gargalac, astăzi cu desăvârșire uscat, situat imediat la Nord de l. Tașaul, ar primi apă din apele crescute ale lacului Tașaul și s'ar putea scurge în Mare printr'o veche gârlă ce dăinuește și astăzi, dar care, evident, nu mai curge. Astfel s'ar putea înlesni intrarea chefalului din Mare în Tașaul, care ar deveni un admirabil basîn pentru cultura acestui pește prețios.

Pentru a evidenția mai bine cele de mai sus, îmi permit a da aci un profil schematic, reprezentând starea actuală a nivelului celor trei lacuri raportate la nivelul Mării Negre.

Prin realizarea canalului dintre lacul Mamaia și Tașaul nu se poate aduce nici un prejudiciu celui dintâi. Într'adevăr, lacul Mamaia are izvoare puternice și bogate, unele ieșind din pământ pela marginile lacului, altele chiar din fundul lacului, ceea ce se cunoaște mai ales iarna, când apele, înghețate peste tot, rămân libere deasupra acestor izvoare

mai calde. Din cauza acestui plus de apă, lacul Mamaia se scurge încontinuu în Mare pe la Moara de apă din satul Mamaia, prin-

tr'o gârlă ce face o cascadă de peste 1.50 m. Dacă acest prisos de apă ar fi îndrumat spre lacul Taşaul, nivelul lacului Mamaia n'ar suferi nici de cum; în schimb, într'un timp determinat de câte-va luni, cel mult un an, lacul Taşaul şi-ar reveni la vechiul său nivel, ba chiar şi peste el, şi ar deveni productiv din pustiu cum se află astăzi.

Pentru realizarea acestui plan, ale cărei rezultate se anunţă aşa de binefăcătoare atât pentru Sta', cât şi pentru locuitorii celor cinci sate de pe malul lacurilor Taşaul şi Garga'ac, subsemnatul are onoarea a solicita bunăvoinţa D-voastră, rugându-vă să binevoiţi a lua în studiu şi a dispune executarea de către Stat a canalului mai sus pomenit; sau, în caz când Ministerul nu se găseşte în posibilitate a suporta cheltuelile necesitate de această lucrare, să se dea în concesiune subsemnatului, în schimbul unor avantaje ce se vor stabili ulterior, pentru ca, întemeind o societate pe acţiuni, să pot duce la bun sfârşit această operă atât de folositoare.

Tot odată îmi permit a mai atrage atenţia D-voastră asupra isvoarelor râului Casimcea, care astăzi sunt astupate, dar care, în urma cercetării lor de către un specialist şi în urma desfundării lor, ar putea da râului, după convingerea locuitorilor, un debit îndoit de apă.

Făcându-mă purtătorul de cuvânt al atâtor sate pe lângă Excelenţa Voastră, nădăjduesc, Domnule Ministru, că memoriul de faţă va avea răsunetul cuvenit şi că veţi lua hotărârea cea mai luminată şi mai fericită pe care o aşteptăm.

Primiţi, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea profundului meu respect.

N. CERGĂU

Proprietar în Com. Cîcărăcci
jud. Constanţa.

BAIA NIMFELOR

(JOSÉ MARIA de HEREDIA)

*Pe-o vale, ce-și revarsă codrii umbroși spre Pontul Euxin,
In noaptea unui laur negru răsare tremurând isvorul
Și nimfa, aplecând o creangă, abia atinge cu piciorul —
Infiornată de răcoare — oglinda rece din basin.*

*Un buciun tângue departe.... iar gingașele zâne'n stol
S'aruncă dintr'un salt în apă și gălăgioase se cufundă
Și'n jocul nudurilor albe răsar din înspumata undă
Când un căpșor drăguș, când torsul, sau floarea sânelui cel gol.*

*Se scutură din vis și codrul îngândurat și 'ntunecos....
Dar iată, printre ramuri, colo... doi ochi iluminează locul!
Satirul! vai! La râsu-i lănced simt nimfete că-și pierd norocul*

*Și fug înspăimântate... astfel, precum pe un fluviu spumegos
Se risipește ceata blândă a lebedelor de Caystru
Când pe de-asupra trece corbul și croncăne cu glas sinistru.*

SALSOVIA

„A-ȘI FACE MENDRELE“

Iată o expresiune datorită vieții păstorești a Românilui. „A-și face mendrele“ înseamnă: „a-și face pofta, gustul după poftă, a-și face caprițiile“; «Tun was Einem beliebt, nach Willkür, Laune schalten und walten¹⁾“; „cu moartea te-am lăsat până acuma de ți-ai făcut mendrele cum ai vrut „(Creangă);“ Eu nu mă duc acolo (la cameră), ca să-mi fac mendrele pe banii țării“ (Vlahuță)²⁾. După cum cred, că voiu dovedi, *mendre* este pluralul cuvântului aromânesc *mandră*, un cuvânt ce-a trebuit să existe odată și în Daco-Româna. *Mandră* la Aromâni înseamnă: staul, coșar, târlă. Mai înseamnă tot pământul de pășunat, din timpul iernii: *mandră* zice d. Dalametra³⁾, înseamnă „coșar pentru vite, târlă, ocol și loc de pășune pe timpul iernii pentru îngrășarea vitelor, pentru întreținerea lor.“

În adevăr, pe lângă altele, se înțelege la Aromâni sub denumirea de *mandră* și ceea ce se mai zice la ei: *câșlă*⁴⁾, adică: locurile cu pășune închiriate de un cel-

1) Tiktin, Dict. Româno German, art. *mendra*.

2) Dict. Macedo-român. Buc. 1914 pag. 127; V. și P. Papahagi, *Basme Aromâne*, Buc. 1906, glosar, sub art. *mandră*.

3) *Câșlă* corespunde lat. *castrum* și pare că și-a luat însemnarea, despre care e vorba aci, dela acesta, anume din sensul de *castru iernatic*, transportat asupra organizației quasi militare a celnicatelor aromânești. Aceasta ar rezulta și din diferitele numiri de *căstriște*, loc unde au fost lagăre, bine înțeles păstorești dela *castrensis*+suf. iște, adică: locuri de pășunat închiriate de un celnic.

nic pentru întreținerea vitelor în tot timpul cât durează iarna, cât timp sunt nevoiți Aromânii să petreacă cu turmele lor pe câmpiile Tesaliei, sau prin cele depe țărmul Arhipelagului, sau al mării Adriatice, odată cu sosirea toamnei.

„*Luai mandră*“, sau „*luai cășlă*“, înseamnă tot acelaș lucru la Aromâni: am închiriat pășunat de iarnă.

Mandra (sau *cășlălu*), adică pășunatul de iarnă, se închiriază dela proprietari pela sfârșitul verii, sau începutul toamnei, de către *celnicii*¹⁾ respectivi. *Mandra* este mai întinsă sau restrânsă, după cum și vitele celnicului sunt mai multe sau mai puține. Dacă un celnic ia cu arendă o *mandră* întinsă, el oprește pentru îndestularea trebuințelor lui și ale *fălcării*²⁾ sale porțiunea de pământ necesar, iar restul îl subînchiriază la alții, cari au nevoie. În asemenea caz, cum este firesc, el își alege locurile cu pășunat mai bun și acolo își face *mandra*, — sau *mandrele*, dacă are și alți tovarăși cu dânsul pentru acel pășunat. Locurile mai puțin bune, cu pășunat mediocru, mai puțin ierboase, le subînchiriază altora. Se întâmplă uneori ca o *mandră* întinsă să fie închiriată la doi-trei celnici. În asemenea împrejurare, dacă unul dintre *celnici* prezintă mai multă greutate, ca unul care a arătat mai mult interes, ca unul care a depus mai multe stăruinți pentru căpătarea *mandrei*, sau a făcut chiar niscai sacrificii bănești, precum ceva plăți cu anticipație, cum pretind de multe ori proprietarii, sau pentru alte motive de trecere personală, acel celnic își face *mandra* după plac, adică pe locuri cu pășunat mai bun, lăsând locurile de mâna a doua să fie împărțite între ceilalți interesați, după anumite norme, prin invoială sau tragere la sorț. Fără îndoială, cei favorizați de soartă, cari își fac *mandrele* după plac, sunt invidiați de ceilalți, mai puțin norocoși, și sunt cu atât mai mult, când vreunul, atotputernic, abuzând de atotputernicia sa, își face

1) *Celnic*, adică fruntaș, bogat în turme, șeful unei *fălcări* și care în trecut era și generalul Aromânilor în războaie.

2) *Fălcarea* este constituită de toate familiile care atârnă de un celnic, având cu acesta tot avutul lor împreună. Împreună își ierneză vitele, împreună și le dau vara la munte și comun li e produsul vitelor.

mandra sau *mandrele* după plac și cu totul în defavoarea și paguba altora, slabi și neîn stare să i se împotrivescă. Fără îndoială că unor asemenea împrejurări se datorește origina expresiunii: „*A-și face mendrele*“, pentru „a-și face caprițiile după bunul său plac“. Expresia există și la Aromâni sub forma: „*și-u fețe mandra* sau *și-o adră mandra*“, cu înțelesul de: „și-a pus trebile la cale“, după cum îmi comunică colegul meu G. Zuca, originar din Sămărina (Pind) și M. Gucița din Avela (Pind).

După cum vedem, din punct de vedere al înțelesului, origina cuvântului *mendre* din expresiunea amintită nu prezintă nici o greutate. Din punct de vedere fonetic și mai puțin. *Mandra* la plural va face în Daco-Româna *mendre*, după regula care cere ca un *a* după labială, când urmează în silaba următoare un *e*, să se prefacă în *e*: *ciomag*, pl. *ciomege*; *față*, pl. *fețe* etc. Formele vechi de plural ale lui *mandră* se păstrează și azi în Aromâna: *mandră*, pl. *mandre* (pe lângă formele *măndri* și *măndrî*); *ciomag* (ă), pl. *ciumađe*, (pe lângă forma: *ciumăđi*).

Că aceasta-i etimologia adevărată a cuvântului, rezultă și din considerația că toate celelalte etimologii propuse până acuma nu se pot susține. Cihac, de pildă, derivă pe *mendre* dela alb. *măndiiră* (ges. *mniră*)¹⁾ „manieră, mod de operare, de procedare“ etc. Foneticește alb. *măndură* ar fi dat românește *mîndură* și, admitând sincoparea silabei penultime atone, ar fi rezultat *mîndră*, pl. *mîndre*. Afară de asta, *măndiiră* în l. albanezească este împrumut din l. italienească, deci, intrat în albaneză târziu, pentru ca să-l fi putut Românii să-l împrumute, întru cât se susține că elementele pretinse albanezești, ca *viezure*, *mazere*, *mugur* etc. sunt elemente vechi în româna, intrate în epoca de formațiune a l. noastre. Nu mai stăruiesc că, din punct de vedere al înțelesului, etimologia lui Cihac nu prezintă nici o apropiere.

¹⁾ Dict. d'Etymologie daco-roumaine. II 1879 (Frankfurt) pag. 718 îl redă sub forma: *mendour*, *mnour*, *mendoure*. Cuvântul se pronunță cum îl redăm noi.

Tot așa de puțin probabile sunt etimologiile propuse de D-nii A. Philippide și Tiktin. Primul ¹⁾ îl derivă dela **mendulum* (*mendum*) fără să poată sprijini prefacerea lui **mendulum* în *mendre* pe vreun exemplu analogic din l. noastră. Ca sens se poate susține și mai puțin întru cât *mendum* înseamnă „greșală, minciună”. Al doilea ²⁾ își exprimă părerea că „poate” se derivă dela cuvântul german popular „*Mämerle*”: „Vom Pferde sagt man: es macht Männerchen=Sprünge”, o etimologie care, atât fonetică cât și semantic, nu ne satisface deloc.

Avem deci a face, cum am spus la începutul acestor rânduri, cu o expresiune datorită vieții păstorești a Românilor, care, mulțumită ajutorului ce ni-l oferă dialectul aromânesc, devine clară și ne prezintă o dovadă mai mult despre mișcările Aromânilor dela Sud la Nord, în cursul veacurilor trecute, deoarece cuvântul *mandră* arată că și are origina la sud, ca și *auă*, *prămătar* etc. Cuvântul se aude și în neo-greaca sub forma *μαντρί* (citește: *mandri*) și se derivă din gr. *μάνδρα*, lat. *mandra*,—am Probabil în româna balcanică să fi intrat direct din latina și să avem a face, în ce privește fonetica cuvântului, cu acelaș caz, ca în *copilandru* în care—*an* este supus acelorași prefaceri ca grupul—*an*: *pannum* (=pană), *cannam* (=cană) etc. În orice caz aromânescul *mandră* nu-i neogrecescul *mandri* (*μαντρί*), care a fi dat în Aromâna *mândriuă* după cum τὸ φτὶ (=urechiușa dela cecric) a trecut în aromâna sub forma *ftiuă*, ori: *mândrie*, precum *cutie* dela τὸ κουτί.

P. PAPAHAĞI

Membbru corespondent al Academiei Române

¹⁾ Philippide, *Istoria limbii românești*, pag. 151.

²⁾ Tiktin. *Dicț. Româno-German*, art. *mendre*.

PE APELE VISĂREI

*Aș vrea să'nving a'mpotrivirei lanțuri
In care soarta m'a încātușat
Și, liberat de griji și-atâtea gânduri,
Să simt un dor de viață re'nviat;*

*Să pot să pribegesc—sburdalnic flutur —
Peste câmpii în soare 'nveselite, —
Scăldat în dulcea florilor mireasmă
Să retrăesc speranțe risipite....*

*Din taina sfintelor amurguri pale
Să împletesc cununa de noi visuri....
Cu harul ei să mă vrăjească luna
Când trece călătoare peste abisuri....*

*Și, scris de ar fi apururea să sânger
— Trecând prin toate vămile vieții —
Să'nmărmuresc, aș vrea,—pe chip,—surâsul
Etern biruitor al dimineții.*

G. GEORGESCU THEOLOGU

NELINIȘTE

Amurg de aur s'a lăsat pe lume,
Luceafărul viu arde'n asfințit,—
Un dor nelămurit și fără nume
Neliniște în suflet mi-a trezit.

Se scaldă'ntreg Muscelul în lumină
Și'n fum de smirnă munții la holare;
Vibrând cucernic clopotul se'nchină
Și foșnetul de ape-i tot mai mare.

De ce mă prinde-un dor și trist și viu
Când tremură luceafăru'n senin?
Ce vreau? Nu știu.... dar sufletul mi-l știu
De așteptare și tristețe plin

E-așa dumnezească astăzi seara!
Atâta pace s'a lăsat pe munle....
Și-atât de grea mi-e'n inimă povara!
Și-atâtea gânduri trec fierbinți sub frunte....

În cât stau dus, cu ochi'n asfințit
Și-ascult vibrarea blând'a mănăstirii;
O clipă doar plutesc în infinit
Pe aripa uitării și neștirii.

Dar când prin fața porții, dela muncă,
Trecu un stol de fete lin cântând
Un cântec trist și se pierdură'n luncă
Iubirea sfântă'n doină proslăvind,—

Atunci nelămurita mea simțire
Se limpezi de-odată în durere
Și ca o ploaie ce dă pustiere
Porniră lacrimi fără de mângâiere.

POVESTEA UNEI GRĂDINI

Intr'o dimineată răcoroasă de primăvară, vraful de grăunțe de păpuși din hambarul lui moș Sandu simte arsura lopeței fier ce-i intră în adâncul trupului.

Somnoroase, grăunțele se simt ridicate, aruncate într'un sac și umflate în spatele unui voinic de flăcău.

— Ce-o mai fi cu noi, măi frate? se întreabă ele nedumerite.

— La moară, colțatelor! strigă niște fasole dintr'un poloboc, în vreme ce mazărea potricălită de gărgărițe și niște sâmburi de bostan dintr'o legătură atârnată la grindă râd pe înfundate și se înghesuie unii în alții.

— La moară! Ce? ați crezut că ați scăpat?

Afară, soarele primăvăratesc asvârle săgeți de raze aurii și sbicește pământul plin de apă din bățatură.

Pe prispa de lângă peretele casei un șir de gândăcuți roșii, ademeniți de căldura binefăcătoare și abea târându-se, tremură de groaza iernei celei lungi.

Niște firisoare subțiri de iarbă, palide și înfricoșate, au scos capul din pământ în grădiniță și doi mugurași, ce stătuse până aseară înghemuți la subsuoara unei crenge de măr, și-au ridicat puțin căciulile solzoase și suflă în pumni.

În grădină moș Sandu, călcând rar și apăsând pe coarnele plugului, povățuește cu grai domol pe un nepoțel cu sumăieș scurt și cu căciula dintr'o oaie, cum să ducă de funie boii ce trag din greu la plug și cum să întoarcă cu îndemănare la capătul brazdei.

— Ține hăisa, ține hăisa, dragu moșului, hăis! por! hăis!

Un suflu de viață nouă plutește în văzduh; un vântișor cald adie și leagănă ușor ciocârliia, care își înalță în tăria cerului cântul și îl resfiră ca o binecuvântare a lui D-zeu pentru anul care începe.

La prânz bucata e gata și, după odihna cuvenită și boilor și plugarilor, dar mai ales lui Neculăeș, care și-a scos căciula și se scarpină în clăia de bucle de sub ea, Florică, flăcăul, răstoarnă din sacul cu grăunțe cât socotește, într'unul mai mic, îl leagă pe după gât și, ținând cu mâna stângă gura sacului deschisă, după ce și-a făcut de trei ori semnul crucei spre răsărit, înșfacă cu dreapta un pumn voinic de grăunțe și, pornind în pas măsurat și cu socoteală, le aruncă pe o prăjină înainte, împrăștiindu-le din asvârlitură, de pare-că le-ar pune cu mâna tot la o palmă, fir de fir.

Inspăimântate, boabele cad pe pământul negru și a-bea de mai răsuflă. Moș Sandu a sburătucit găinele cu un bulgăre de pământ și se luptă cu câteva ciori și niște porumbei, cari mai ciupesc pe furiș grăunțele galbene. A înjugat apoi boii la grapa grea și colțuroasă și, așezând pe Neculăeș de asupra, pornește în urma lui Florică să netezească brazdele și să îngroape grăunțele ce au rămas din sămănat, deasupra. Și iată-le învelite în pământ proaspăt și mărunț, stând cinchite și așteptându-și sfârșitul, cu groaza în suflet.

Adio liniște și tu sfat prietenos cu tovarășele din grămada din hambar !...

A doua zi dimineață un grăunte se trezește din somn, amețit încă de întâmplările de ieri și, nu știu cum, pare că simte o înviorare în tot trupul.

Ce-i cu mine, Doamne?! Să fie oare umezeala din pământul proaspăt, ori dulceața ascuțitelor raze de soare ce străbat prin coaja de pământ și mă înfierbântă pe o coastă? Și ce vânt răcoros vine până la mine?!

Și în această toropeală plăcută, un dor și o putere nouă de viață tresaltă sub coaja galbenă. Puișorul înghe-muit în colțul lui svăcnește, se sbate și bobul pare că se

cutremură sub acoperișul de pământ. Moleșala umezelei îl cuprinde tot mai mult, până ce nu mai poate ține piept năvalului de apă care-i pătrunde sub coajă și o umflă până o rupe.

Un oștat de ușurare iese din pieptul puișorului. Inima îi svâcnește cu putere, în vreme ce, cu frică, ținându-se cu mâinele de trupul bobului sfărâmat, scoate prin crăpătura coajei capul și piciorușul fraged.

Încotro să apuce, Doamne! Pe dibuite, în întunecul umed al pământului, încalță un papuc mai târișor în vârful piciorușului alb și fraged și îl înfige tot mai adânc în pământ; în vreme ce cu capul încearcă să ridice bulgărașii de pământ care-l apasă greu.

Dar e slab, slab și mic! Stă, se odihnește, mai ia puteri nouă din hrana pe care buna lui mamă i-a pus-o la îndemână pentru vremuri grele și iar încearcă. Încă o sfortare, un ultim grăunte de pământ e rostogolit și coiful ascuțit ce-l purta în cap răsbește la lumină.

Uf! ce muncă! Cât o fi durat oare închisoarea de sub pământ? O zi? două? o săptămână? Ce-i pasă? A răsbit, a invins! Și ce minune e afară!... Soarele luminează sus, aburul cald îl învălue, iar el orbit de atâta minune, cată înprejur... Nu-i vine să creadă ochilor! Ici, colo, mai departe, cât vede cu ochii, numai coifuri verzi... și râde, și râde, de i se despică coiful în două ca gura puiului de rândunică când vede pe mama lui cu găza în cioc, venind la cuib; și de atâta răs și bucurie, râde și soarele și pământul și râde și moș Sandu, mulțumit.

— Numai noroc și ploaie la vreme să dea bunul Dumnezeu, că frumos a mai răsărit!...

Și trece o zi, și trec două și numai ce într'o dimineață iacătă că vede pe mătușa Maria, cu nepoata Domnica, deschizând porțița la grădină, una cu sapa în spate și alta cu șorțul umflat dinainte. Se opresc în marginea arăturii, își potrivesc basmalele pe cap și zic între ele:

— Doamne, tu, ce mândru-i și verde...ca buratecul... ia-n te uită.

— Frumos, mamă, dacă-i de la Dumnezeu!

— Și sprintenă, Domnica prinde a face cuiburi mici dintr'o repezeală ori două de sapă, tot pășind cu băgare de seamă printre firele de păpușoi, ce-și pleacă, speriate, frunzulițele într'o parte, ca să nu le ajungă tăișul ascuțit al sapei; iar în urmă mama Maria sloboade prin degete, ici 3—4 boabe de fasole ce le ia din poala șorțului făcut pungă, colo 2—3 sâmburi de bostan.

Doamne! Ce mai rād păpușoieșii!...Le -a venit și lor apa la moară.

Ha...haaaa! v'a venit și vouă rândul... Uite, tu, surioară, șoptește o frunzuliță verde către vecina ei, ce bosumflata stau fasolele și sfrijții ceia de sâmburi! Ce proști sunt!.. Le e frică. — Las' că nu muriți,...n'aveți grije. Așa va fost scris.

Bietele fasole și sâmburii de bostan n'au mai avut vreme să audă ce mai spuneau inimoșii păpușoeși, că mama Maria a și tras cu piciorul drept un val de țarnă și i-a astupat.

Ei.. ei, măi frate, dar oare ce ne-om mai face de-a' gurei? zice într'o zi un fir de păpușoi mai răsărit către vecinul lui.

— Eu am găsit merindea pe care mi-o dat-o mama. Tu mai ai ceva?

— Puțin de tot, că mama a fost cam bolnavă în anul trecut și n'o putut aduna prea multă strânsură.

— O să p'erim măi frate și pace! se tânguește al reilea și un vânt de jale cuprinde întreaga înfiripare.

— Nu vă temeți, măi băeți, glăsuește un nuc bătrân încărcat de mâțișori, ca un moșneag de plete cărunte, ce sta deoparte în gardul din miezuină.

Dragii moșului, se cunoaște că sunteți tineri și fără minte; las' că vă învață moșul cum să trăiți.

— Zău, moșule, să-ți dea D-zeu sănătate, clatină din frunze toată tinerimea. Spune-ne că ne prăpădim.

Și unde se întorc frunzișoarele către moșul prietenos și încep a se linguși și a-l drăgosti, de rādea moșul și i se scuturau mâțișorii.

— Măi băeți, încep eu el trosnind dintr'o ramură uscată,

bine-o zâs cine-o zâs că: dacă n'ai un bătrân, să-l cumperi. Ce vă făceați voi fără mine? Vă și îngălbeniseți la față. Acuma ia-n ascultați.

De înfipti, sunteți voi bine înfipti în pământ cu piciorușul vostru.

— Eu, moșule, mi-am făcut două picioare, sare unul de colo.

— Și eu trei, strigă altul

— Și eu, și eu! încep cu toții.

— Bine, bine, zice moșul, bravo vouă! n'aveți grijă de beleaua cea de vânt. Dar, ați băgat voi de seamă că sunteți uzi la picioare?

— Da, da! strigă o sută de glasuri.

— Mie mi-i și frig, scâncește unul.

— Și mie, și mie, și încep a se sgribuli ca niște pui golași.

— Ei, apoi dacă sunteți proști, cine vă e de vină. Dar ați gustat voi din apa ceia?

— Nu, strigă vre-o doi, trei.

— Ba da, eu am gustat-o moșule, e cam sărată și cam. . .

— Cam leșetică, se repede altul.

— Ei, apoi măi băieți, apa aceia, care chiftește în pământul în care stați voi, are o socoteală: aceia nu-i ca cea care v'o ădat mai ieri learcă, de nu știați cum să vă scuturați de stropii ce răpăiau pe pielea voastră goală; aceia, mai țacă; o trecut prin pământ și s'o tochtit într'ansa multe bunătăți.

Ia cătați voi la piciorușele voastre, că aveți niște perișori subțiri pe glezne. La ce vă trebuesc aceia?

— Știu eu? zice un frișor mai răsărit; la mine unii tot cresc și alții tot mor.

— Bun! zice moșul. Ascultați acum. Prindeți voi a suge apă de la picioarele voastre cu perișorii ceia și ridicați-o prin trupul vostru până ici în față, sub acoperiș. Când o ajunge sus, strecurați-o, opriți ce-o fost într'ansa, mai opriți să aveți și de băut și, cât o prisosi, dați-o afară pe ferestruici, că văd că aveți destule.

— Așaaa. .? ziseră cu oarecare nedumerire tinerile vlăstare, căutând să pătrundă înțelesul meșteșugului ce-i învăța moșneagul.

— Stați, stați, că n'am isprăvit; văd eu că n'ați înțeles încă. După ce-ți sugerez apa și îți strecura-o, tocmești o bucătăreasă să vă facă de mâncare. . .

— Bine, moșule dragă, da unde să găsim noi bucătăreasă, dacă nu ne putem mișca din loc?

— He. . . heei! făcu moșneagul râzând; luați-vă cu binele pe lângă verdeața din frunzele voastre, că ea îi mare meșteră.

— Da uite ce te-am mai ruga, făcură câte-va fire, după ce se sfătuiră între ele: nu ti-i supăra dacă te om întreba: ce să facem noi, că tare suntem moi la trup; ne dă vântul jos.

— Las'că vă învață ea, bucătăreasa ce să faceți, zise moșul, sătul oarecum de vorbă și își scutură odată crengile, de căzură o mulțime de mătășori.

— Mulțumim frumos, spuseră în cor păpușoeșii și își luară rămas bun dela moșul.

«Vorba dulce mult aduce».

Așa și cu păpușoeșii noștri; mai cu tocmele, mai cu lovele, s'au învoit cu verdeața din frunze să le fie bucătăreasă.

Da și cucoana bucătăreasă hoată, las' pe ea... la tocmeală ș'o spus și ea gusturile.

— Eu, măi băieți, sunt femeie bătrână; nu vreau să ziceți că n'am avut vorbă; socoteala dreaptă ține prietenia.

Iaca învoiala: voi să-mi dați aici, în bucătărie, apă și ce mai este topit în ea; eu, treaba mea ce voiu face; vorba e să vă dau de mâncare ce vă place și la vreme. Da să știți că eu nu lucrez decât ziua, de când răsare soarele și până ce-o asfinți; noaptea eu mă odihnesc. Ne-am înțeles?

— Da! strigă într'un glas toată grădina.

Și s'a pus cucoana bucătăreasă pe lucru.

Perișorii de pe piciorușele din pământ sugeau apa,

o ridicau până în frunze prin niște țevi, pare-că era în cine știe ce palat domnesc. Cucoana bucătăriță o strecura prin sită, oprea ce oprea și prisosul îl prefăcea în aburi și îi da drumul pe ferestruicile de dedesubtul frunzei, afară. A deschis apoi larg ferestrele ca să intre lumina și căldura soarelui și cu ele și otrava ceia pe care o dau vietățile odată cu răsufierea în aer.

Mare dreptate avusese nucul: meșteră bucătăriță îi și verdeața asta din frunze! Dintr'un lucru fără preț, ba chiar vătămător vietăților, ce nu știe ea să scoată!

Il prinde în mâini, îl despică în două cu cuțitul și, ce-i trebuie oprește, iar ce nu... pe fereastră cu el!...

Pe urmă toarnă la cazan: apă, ce-a rămas din strecuratul apei, ce-a mai luat din aer, încălzește cu căldura dela soare și mestecă și învârte și, ce să vezi? Minune! Scoate fel de fel de bunătăți, de te lingi pe degete: mâncăruri dulci, mai acrii, mai grase, făină de aluat, prăjituri, siropuri, câte... câte nu ies din mâinile meșterei bucătărițe!

Și mănâncă tinerii păpușoeși, de cresc văzând cu ochii, și le face mama bucătăreasă și doctorie de întărit trupul, de se face tare ca lemnul, ba încă alege din apă piatră tare ca cremenea ș'o așează la marginile frunzelor, ca să nu se rupă în bătaia vântului, că doar sunt mari acum.

Da unde pot prididi cu mâncatul, vlăjganii! Și, ce se gândesc ei acum: hrană avem, slavă Domnului, chiar din prisos; ar fi păcat s'o părăduim; hai să facem ca omul chivernisit, s'o strângem pentru vremuri grele. Cine știe, Doamne ferește! ce timpuri or mai veni. Și adună provizii în cămară, tot lucruri bune și dulci. Când s'a trezit moș Sandu într'o zi, păpușoii lui mari!

Da niște afurisite de buruene se iscaseră printre ei și mai mai să-i înăbușe cu frunzișul lor des.

— Eeei! Bată-v'ar pardalnicul de răutăți! E'n haideți măi nepoți, să tăbărâm cu toții, că ne scapă păpușoii în buruiene.

Și se pun pe lucru de-avalma. Scânteie sapa în bă-

taia soarelui și taie din rădăcină mohorul și chirul, iar păpușoi, veseli că pot răsufli în tihnă, foșnesc din frunzele tăioase și nu mai pot de bucurie că lucrătorii le-au strâns, cu sapa în jurul glesnelor un mușuroi până la genunchi de mare. Ce bine stau acum ei înfiți și ce-or să mai sugă la viață nouă din pământul proaspăt scormonit al mușuroiului.

Până 'n seară ogorul răsufli ușurat de buruieni, păpușoi privesc unul peste altul mirați și se înalță din călcâie să vadă ce mai e nou prin grădină. Iată că, într'un colț, cei de prin prejur zăresc un fel de burueniță, lungă 'n trup și lăbărțată, cu niște frunze cum nu mai văzuseră și acățându-se mereu de gardul de nuele și de niște pari crăcoși, pe cari îi aveau înfiți lângă ele.

— Dar oare asta cine-o mai fi? face un păpușoi svelt, aplecându-se spre vecin.

— Dă, știu eu?! că tare-i slăbănoagă; nici nu se poate ținea în picioare!. Vai de păcatele ei....

Da un bostan înfipt în pământ printre păpușoi, auzind sfatul, zice: e! ia biata mazăre, se acată și ea cum poate, ce să facă? Nu-i toată lumea țapână ca voi.

— Tu ești, infumurat-o? zice un fir de păpușoi?

Da unde ți-s gărgărițele? Și râde pe înfundate.

— Las', nu mai faceți pe grozavii, că tot acolo o să ajungem, mi-a spus mie mama, zice un fir de mazăre, mișcând cu desnădejde frunzișoarele cele cu multe bucățele.

— Bine, bine... da pare că râdeai când ne-a luat pe noi cu lopata din hambar. Credeai că o să stai cât o fi lumea în puțină? Dar ce aveți de nu vă puteți ținea în picioare? Nu prea aveți udătură?

— Ba, avem, slavă Domnului, da așa suntem noi lăsate de Dumnezeu să fim lungi în trup și slabe și ne cățărăm și noi pe ce putem, ca să ieșim la lumina soarelui.

— Hm... făcu popușoiul; ba mi se pare mie că D-voastră și târâitul ăsta de bostan sunteți cam betegi, aveți vr'o meteahnă în neamul vostru.

N'apucă să isprăvească vorba și simte un fel de

arsură pe trup. Se uită alătura și vede o frunză mare de bostan, frecându-se de el.

— Dă-te de-o parte, brusture scârbos, că mă înțepi. Ce naiba ai pe trup?

— He — hei! râde gros bostanul, bagă de seamă să nu te mai legi de noi, că te înțep de nu mai sufli. Uite ce de ace am; mai rățoește-te tu și-i vedea.

— Cată-ți de treabă, măi omule, face păpușoiul; ce-ai cu noi? și își strânge frunzișoarele, ca să se ferească de înțepăturile bostanului. Doamne ferește! Ce-o mai lăsat și D-zeu?!

Trebue să fie om rău, ăsta i . . .

*
* * *

Intr'o bună zi, mare zarvă în grădină. Speriați păpușoi, câte 3-4 roată, șoptesc cu frunzele la gură.

— Ce-o mai fi și asta măi frate? Ai văzut ce-o mai făcut omul? Mai săptămâna trecută a făcut o gropușoară coala între noi și a ascuns nu știu ce cât un pumn; io-te acu ce-o eșit de acolo! Nu-i nici mazăre, nici dihania de bostan, că uite ce frunze păroase și crestare are.

— O fi bob, măi frate, că pare că îmi aduc aminte de niște boabe borțoase într'o cutie în hambar.

— Nu se află, bre, că bobul îl știu eu, samănă cu cumătră-sa fasolea, da asta era mare, bre, și negricioasă pe deasupra. . .

— Da uite-te tu cum put de rău frunzele astea.

— Știți ce? zice un hlujan mai îndrăsneț, eu am să le întreb. Și aplecându-se spre ele, ținându-se cu o frunză de nas, întreabă.

— Nu vă fie cu supărare, cum vă cheamă pe D-voastră?

— Pe noi? Hm! Pe noi ne cheamă „Cartofi“, zice o tufușoară, desfăcându-și frunzele și dând drumul la un miros care făcu pe bieții păpușoi să-și întoarcă nasul în altă parte.

— Să fiți sănătoși. Da de ce sunteți voi buni, de v'a pus omul așa cu grije printre noi?

— E hei!.. las' că-ți vedea voi mai la toamnă. Vă minunați voi acuma, dar n'aveți de ce.

— Te pomenești că or face niscai-va poame dulci, de aceia îi îngrijește omul, zice un păpușoi; nu vedeți ce mai de frunze face?

— Poame facem noi, da numai așa de frumuseță; dar facem altceva mai bun.

— Ce faceți? Spuneți-ne și nouă, zice unul.

— Apoi iaca ce: mai târziu aveți să vedeți voi cum vine omul cu sapa și face un mușuroiu mai mare ca al vostru împrejurul genunchilor noastre. Noi avem o bucătăriță tare harnică; e neam cu a voastră. Bucătărița asta, nu știu cum face, cum drege, dar gătește prea mult.

— Îți fi cărând prea multe dinainte și voi, zice un păpușoi.

— Dă! Aducem și noi cât putem. Cum zic, face prea multă mâncare și, ca să nu se strice, o strângem bine în mușuroi, în niște umflături. Păcat de omul ăsta că nu ne lasă în pace, că alt-fel copiii noștri știu că ar aveă ce mânca; da așa mănâncă el ce e mai bun și nouă ne lasă numai niște stârpituri.

— Măi! măi! măi! că minunate mai sunteți. Da de unde ați venit voi pe meleagurile noastre?

— Hă, hă... de departe, măi trate, de peste nouă mări și nouă țări. Mi se pare că și voi tot de pe acolo sunteți, da ați uitat, că sunteți mai de mult veniți.

— Bre, bre, multe mai vezi cât trăești!

Și, legănând din cap, strujeni cad pe gânduri, în vreme ce un fior din depărtate locuri îi săgeată prin măduvă. E cald și bine. Firea întreagă tresaltă de viață, iar sus, pe o creangă de cireș plină de bobite verzui, cucul își cheamă tovarășa la viață nouă.

* * *

Măi, da voi ce gând aveți, zice la vr'o două săptămâni după Arminden nucul înfrunzit de nu i se mai văd crengile; creșteți așa ca proștii și de rod nu vă trece prin minte?

— Ba chiar acuma ne gândeam, moșule dragă, da nu știm cum s'o începem, zice unul cam cu jumătate de glas.

— Apoi, măi flăcăi, ia puneți-vă și vă croiți colea spic frumos în cruce, drept în vârf și turnați niște știuleți voinici cu mătăasă bogată, că trece vremea și nu-ți avea când coace cele semincioare. Iacă eu is om bătrân și vedeți cum mi-am făcut nucușoarele, verzi și rotunde, să am unde oploși băeții.

Rușinați, păpușoi s'au pus pe muncă și ca din pământ au înălțat în vârfuri spicuri cu multe cruci și de toate vârfurile bețișoarelor au spânzurat săcușori plini cu pulbere aurie, plini până la gură, gata să se spargă. Iar mai jos, pe strujanul voinic și verde, ș'au înfipt, cum înfigi furca'n brâu, câte un știulete ori doi, ba unii mai voinici chiar trei, plini cu bobite albe ca dinții babei și înfășurați în pănușe verzi drept ca o păpușe cu păr auriu la cap.

Doamne! Mândri mai erau acum păpușoi! Nalți ca brazii, verzi și lucioși și ținându-se de frunze, păreau că învârtesc o horă din povești, de râdea mazărea cu ochii umezi de lacrămile dimineții și se înălțase bostanul pe o movilă de gunoi să-i vadă, fudui ce sunt cu poponețele în brâu. Și unde s'a pornit un vântișor subțire de clătina săcușorii din vârf, mai-mai să-i rupă și, de spintecați ce erau, curgea aurul din ei drept în capul mătăsos al știuleților. Să fi stat să râzi!... Să vezi mânie pe ei!

— Auzi tu colo, să ne facă una de praf! Săca-v'ar sămânța să vă sece! Că nu vă mai astâmpărați! Și ce-o mai fi fost, nu știu; dar așa, ca din senin, au prins boabele cele albe de pe știuleți a se umfla, a musti lapte, iar mai pe urmă a se întări. Le-a căzut știuleților părul cel mătăsos și pănușele au început a se usca.

Pe după Sfânta Maria mare, s'o schimbat lumea la față.

Păpușoi au început a slăbi așa văzând cu ochii, se uscau pe picioare; degeaba se luptau să sugă apă din pământ, degeaba se muncea biata bucătăriță!

— Am îmbătrânit și pace! Nu mai pot dovedi. S'a apropiat funia de par, făcea ea îngândurată.

Și zi cu zi se tot ofilea la față, frunzele galbene se tot plecau mai jos, spiculi i se strâmbau crucile, doar știuleții cu pănușile uscate se sileau să adăpostească pușorii îngrămădiți, cioatecă, în jurul ciocălăului. Un vânt își arăta colții de după deal, înțepând cu ascuțișul lui pe bieții pușori, cari abia mai răsufiau, mai ales dimineața, uzi de roua rece.

— Atâta ne-a fost, măi fraților, zice un strujan slab de i se vedeau coastele, căutând să-și mai ridice frunzele. Ne ducem!... Dar nu-mi pare rău, că văd în urmă gloata mare și voinică Mulțumesc lui D-zeu că am putut să strâng fiecareia ce m'o ajutat puterile, ca să aibă cu ce-și ține zilele când o eși în lume, până o prinde la putere.

— Ne ducem!... îi răspunde un bostan burduhos, ce abea se mai ține de vreju-i uscat.

Ne ducem!... zice tufa de cartofi de alătura, ce stă să cadă grănzadă peste mușuroiul în care ascunsese puii, pare că ar fi vrut să-i apere de mâna dușmanului.

Ce trist privește asupra grădinei nucul din care curg, legănându-se în vânt, frunzele îngălbenite, ostenite de munca de o vară și, din adâncul crengilor răsucite de vreme, un glas bătrânesc se aude:

Să fii cât munții de voinic
Ori cât un pumn să fii de mic
Cărarea ta ș'a tuturor,
E tot nimic!

E toamnă târzie.

Bruma a albit grădina în dimineața rece. Strujenii retezați dela față pământului stau îngrămădiți unul peste altul, acoperind cu trupurile lor moarte o grămăjoară de bostani.

În fața morței toți se impacă!

Rândunelele au plecat de mult, nucul bătrân ș'a lepădat frunza și suspinând de durere, își îngrijește rănile făcute de prăjina ce i-a scuturat nucile.

Pământul se odihnește căutând să-și repare forțele pierdute; numai într'un cuib de cartofi, două mogâldete, scăpate de mâna scormonitoare a omului, stau înghețate și nici nu mai răsufală până la primăvară,

Ninge... și lințoliul alb îmbracă firea care adoarme mulțumită că ș'a dat obolul.

Moș Sandu stă în ușa hambarului și privește mulțumit la grămada de porumb galbăn ca aurul.

Nu i-a fost în zadar munca. Rodul imbelzugat al anului îi este răsplata.

O. MIRONESCU

profesor șc. normala de băieți
Constanța

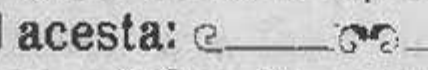
O ASEZARE ANTICA LA CICĂRĂCCI

(Sibirara)

Amicul meu, Mihail Pricopie, profesor la școala normală din Constanța, mi-a atras atenția că lângă satul Cicărâcci, la 23 km. spre Nord de Constanța, se află urmele unei așezări antice.

Din cercetările profesorului meu, d. V. Pârvan, asupra Cetății Ulmetum, mi-aduceam aminte că d-sa identificase în harta pe care a făcut-o pentru *Scythia Minor*, aci la Cicărâcci, trecerea unui drum ce venea dela Tomi prin Canara, pentru a merge apoi mai departe prin Cavaclar și Chirișlic spre *Ulmetum* (Pantelimonul de Sus) și *Carsiium* (Hârșova). Având în vedere interesul istoric ce-l prezintă fixarea pe teren a unei localități antice în plus, am profitat de ocazie și imediat (23 Sept. a. c.) am făcut o excursie pentru a cerceta câmpul de ruine semnalat. Sosind la fața locului, deși era seară, am constatat dela prima vedere că avem de a face aci cu o mică așezare din epoca romană. Intr'adevăr, la marginea de răsărit a satului, pe malul lacului Tașaul, se află pe proprietatea d-nei Sylvia Pricopie, unul din moștenitorii defunctului proprietar Chipară-Hâra, o movilă mare cu vârful plat, presărată la suprafață de numeroase cioburi de cărămidă, olane și diferite vase, toate de factură caracteristică greco-romană.

A doua zi de dimineață, am continuat cu cercetările, care aveau să precizeze mai bine caracterul acestei așezări. Movila este așezată pe o limbă de pământ, ce înalțează spre lac, mărginită de o parte și de alta de pante

formate de scursuri de ape, ceea ce-i dă aspectul unei mici peninsule. Pe un astfel de teren propice defensivei erau întotdeauna așezate—mai ales în provinciile dela periferia imperiului—satele romane, pentru a putea fi mai ușor apărate contra bandelor de *latrones*, sau a cetelor prădalnice de barbari ce ar năvăli aci dinspre Nordul Dunărei. Pe panta dinspre răsărit, spre lac, se văd urmele unor săpături făcute de oamenii din sat, pentru a scoate piatră. În zilele din urmă, un moș dăduse aci peste un zid de circa 0,75 m., făcut din piatră legată cu mortar. Zidul este neplacat și deși este intrerupt, din cauză că piatra a fost scoasă, totuși, după prezența bucățelelor de mortar, care apar la suprafață ici și colo, se vede că făcea înconjurul movilei. Lungimea acestui zid, care înconjura așezarea, pare a fi aproximativ de 240 pași, închizând o suprafață de circa un sfert de hectar. În malul dinspre Vest, spre sat, se văd înfipte bucăți de cărămidă și fragmente de vase. Săpând o jumătate de ceas cu târnăcopul în acest mal, am scos la iveală mai multe din aceste rămășițe. Cărămizile, din pământ galben, presate și bine arse, sunt de două feluri: unele pătrate, obișnuite romane, 0.28 m. × 0.28 m. și altele dreptunghiulare circa 0.14 m. × 0.28 m. Am găsit și numeroase fragmente de olane de acoperiș, unele plate de format mare, 0.28 m. × 0.35 m., cu muchii pe margini și altele corespunzătoare în formă de jghiaburi, care veniau așezate pe muchiile șirurilor de olane în felul acesta: . Dintre diferitele fragmente de vase găsite în acest loc distingem diferitele *amfore* și *hydrii* fabricate pe loc în vremea romană, cât și vase de factură bună greacă, importate din orașele de la Marea Neagră și Egee, sau din insulele grecești. Printre cioburi am dat și peste o „fusaiolă”, un mic disc de pământ galben ars, perfect circular, măsurând în diametru 0,046 m. și cu o grosime de 0,009 m., cu gaura obișnuită la mijloc.

Câteva sondagii făcute în interiorul câmpului de ruine au dat la iveală mai multe ziduri, unele făcute cu mortar, iar altele din piatră legată numai cu pământ, aparținând la diferite clădiri.

Tot dela Cicârâcci avem și o inscripție greacă, în dialect doric, publicată în *Archeologisch-Epigraphische Mitteilungen* VIII, 20, pusă aci de orașul Heracleia în onoarea guvernatorului Moesiei inferioare, T. Flavius Longinus Q. Marcius Turbo, aproximativ prin anul 155 d. Hr.

De asemenea în sat am văzut, în curtea unui locuitor, un fragment de fus al unei coloane de marmură, având în diametru circa 0 30 m., necanelat și de o factură simplă, caracteristic bizantină.

Până ce nu se vor face săpături complete, nu se va putea preciza în mod absolut rosturile istorice ale acestei așezări. Totuși din elementele de informații pe care le avem până acum la îndemână, rezultă că avem de a face aici cu o mică așezare rurală, despre care se pot spune unele lucruri interesante.

În primul rând este sigur că această așezare nu poate fi anterioară jumătății a doua a sec. I d. Hristos, căci pe atunci împrejurările din Scythia Minor erau prea nesigure, pentru ca negustorii din Tomi să încerce a se așeza departe de oraș, spre interior. Într'adevăr, Ovidiu ne povestește — de sigur cu oare-care exagerare, pentru a scoate și mai mult în evidență nenorocirea exilului său — că locuitorii din Tomi nu puteau să riște să iasă afară din zidurile orașului:

*Quam miserum est, porta vitam muraque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!*

.....
*Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
Induimus trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela venenis,
Saevus anhelanti moenia lustrat aequo;*

.....
*Sic, siquem nondum portarum saepe receptum
Barbarus in campis repperit hostis, habet; 1)*

1) *Tristia*, IV, 1, 67 și urm. Vezi aceste citate, devenite oare-cum clasice pentru studiul istoriei orașului Tomi, la V. Pârvan, *Zidul orașului Tomi*, unde ele sunt însoțite de un documentat comentariu în *Analele Academiei Române*, Tom XXX — *Memoriile secțiunii istorice*, p. 428 și urm.

*Vixque brevis tutos murus ab hoste facit;
 Innumerae circa gentes fera bella minantur,
 Quae sibi non raptō vivere turpe pulant.
 Nil extra tutum est: tumultus defenditur ipse
 Moenibus exiguis ingenioque loci.
 Cum minime credas, ut avis, densissimus hostis
 Advolat et praedam vix bene visus agit.
 Saepe intra muros clausis venientia portis
 Per medias legimus noxia tela vias.
 Vix ope castelli defendimur. Et tamen intus
 Mixta facit Graecis barbara turba metum.
 Quippe simul nobis habitat discrimine nullo*

*Barbarus et tecti plus quaque parte tenet¹⁾.
 Qui (hostes), mortis saevo geminent ut vulnere causas,
 Omnia vipereo spicula felle linunt.
 His eques instructus perterrita moenia lustrat
 More lupi clausas circumeuntis oves:
 At simul intentus nervo levis arcus equino,
 Vincula semper habens inresoluta, canet,
 Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
 Portaue vix firma summovet arma sera.²⁾*

Din ceea ce ne povestește Ovidius, se vede clar că negustorii din Tomi nu puteau să îndrăznească să întemeze așezări în interiorul Scythiei Minor. Dar gravitatea situației, care a impresionat așa de tare — mai ales prin sălbăția mediului — pe aristocratul roman smuls pe neașteptate din traiul tihnit și luxos al Romei din epoca de aur a lui August, pentru a fi exilat în acest ținut mărginaș al imperiului, de sigur că nu era permanentă, căci știm doară că rosturile coloniilor grecești din Pontul Euxin stăteau tocmai în comerțul pe care-l făceau cu indigenii. Însă perioadele de neliniște erau de sigur destul de dese și une-ori de durată lungă, așa că negustorii greci nu-și puteau exercita comerțul lor decât fiind neconținut avizați la cetatea lor de bază, care le

1) *Tristia*, V, 2, 70 și urm.

2) *Ex Ponto* I, 2, 17 și urm.

servea ca centru de operație. Înainte de stăpânirea romană, buna stare economică a uneia sau a alteia dintre coloniile grecești din Pontul Euxin, era totdeauna condiționată de relațiile prietenești cu regele — de cele mai multe ori indigen, sau în unele cazuri macedonean, cum a fost cazul cu Lyzimachos care stăpânea *hinterlandul* respectiv. De aceea în istoria acestor colonii se observă așa de brusce scimbări, alternând des perioadele de înflorire cu cele de decădere. Numai odată cu stabilirea definitivă a stăpânirii romane în aceste părți, începe o lungă perioadă de liniște și siguranță, care permite coloniilor grecești să ajungă la o situație din ce în ce mai înfloritoare. Marșul cuceritor al lui M. Lucullus în anul 72 î. de Hr. nu este decât preludiul stăpânirii romane prin aceste părți. Ovidius este trimis în exil de către August, departe, la marginea imperiului, la Tomi, un mic orașel, care se afla numai nominal sub stăpânirea romană. O orânduire mai temeinică a stărei de lucruri din Scythia Minor începe numai din timpul lui Claudiu. Aceasta ne-o arată clar o inscripție deosebit de importantă, descoperită de d. prof. V. Pârvan cu ocazia săpăturilor făcute la Histria¹⁾ inscripție în care sunt înșirate mai multe *epistulae* de ale guvernatorilor Moesiei, prin care se precizează și se recunosc o serie de privilegii acestui oraș. Ca mai importanți în acest timp ne apar Flavius Sabinus, care a fost guvernator al Moesiei probabil în anii 43—49 d. Hr. și mai cu seamă Plautius Aelianus, care a fost guvernator al Moesiei, probabil în anii 52-53 d. Hr. și care a dezvoltat o activitate deosebit de pacificatoare în ținuturile dela Vestul și Nordul Pontului Euxin. Însă începuturile bune ale acestor guvernatori nu sunt aduse la bun sfârșit decât sub Traian care, reorganizând în vederea războaelor cu Dacia rețeaua de drumuri din întreaga Moesie, așează (între anii 100-110) la Durostorum (Silistra) legiunea XI Claudia și la Troesmis (Iglița) legiunea V Macedonică. Din acest timp (25 Oct. 100 d. Hr) este importantă inscripție pomenită mai sus, prin care

1) Vezi V. Pârvan, *Histria*, IV, în *Analele Academiei Române*, Tom. XXXVIII, *Memoriile Secțiunii istorice*, p. 556 și urm.

Marius Laberius Maximus, energicul guvernator al Moesiei, întărește din nou privilegiile acordate Histriei de predecesorii săi și totodată face și o nouă delimitare a teritoriului orașului. Această stabilire definitivă a stăpânirii romane în aceste părți aduce cu sine o lungă perioadă de liniște și ordine, în care orașele grecești ajung la o nouă înflorire. Mai ales Tomi ia o mare dezvoltare în această epocă, ajungând în scurt timp cu adevărat și nu numai ca nume, capitala orașelor grecești din Vestul Pontului Euxin ¹⁾ La această repede ridicare a orașului Tomi a contribuit în primul rând pozițiunea favorabilă pe care o avea acest oraș, ocupând la mare un punct către care convergeau în mod natural toate drumurile din întreaga regiune a Dunărei de jos, legându-se foarte bine și cu marile drumuri romane ale Moesiei. Nu tot așa era și cu vecinele sale Callatis și Histria. — Callatis se afla încă în plină decădere, de pe urma grelei înfrângerii pe care o suferise în anul 313 în. de Hr. din partea lui Lyzimachos și, lucru principal acum, ocupa o poziție excentrică în Scythia Minor, cu mult mai puțin favorabilă decât Tomi. În ceea ce privește Histria, pe lângă că ocupa o poziție excentrică, mai era încă și situată pe o insulă, așa că nu avea o legătură bună și directă cu marile drumuri romane. Afară de aceasta, se pare că Histria se specializase mai mult în comerțul de pește sărat din regiunea gurilor Dunărei. În orice caz, marele comerț maritim pentru întreaga această regiune, nu se făcea pe aici, unde accesul era mai dificil, ci pe la Tomi.

În timpul stăpânirii romane, negustorii greci din orașele dela Mare înaintează și se stabilesc în interior, unde influența greacă se întâlnește cu elementul colonizator roman, care urmează mai mult calea oscatului și amândouă, paralel, se amestecă în masa populației indigene, în cea mai mare parte de seminție tracă (Geți, Daci, Bessi etc.) și care, cu încetul, cedează celor două influențe superioare ca cultură.

Înflorirea repede a orașului Tomi are ca urmare în-

1) Vezi V. Fărvaș, *zidul cetății Tomi*, p. 431.

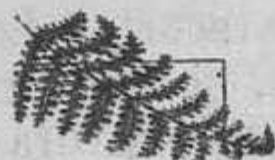
temeerea a o mulțime de *vici* pe teritoriul acestui oraș. Astfel, spre Sud, o inscripție găsită lângă Urluchioi ne semnaleză un *vicus Amlaidina*, iar în regiunea satelor Hassiduluk și Laz-Mahale o sumă de inscripții ne arată că aci trebuie să fi existat un însemnat centru rural de *veterani* și *cives Romani*, al cărui nume ne este încă necunoscut. Alte inscripții ne arată, pe drumul dela Tomi spre Axîopolis, o așezare cu nume necunoscut la Hasan- cea și o alta înfloritoare, iarăși cu nume necunoscut, la Alacapu. Spre Nord de Tomi avem documentat la Anadolchioi un *vicus Turris Muca...*; la Palazu un *vicus Sc...ia*; la Canara o așezare cu nume necunoscut și la Caramurat un *vicus Clementinus*¹⁾. La 6 km. distanță de Caramurat se află așezarea noastră, cu nume încă necunoscut, dela Cicârâcci.

Din expunerea pe scurt a împrejurărilor din Scythia Minor, făcută mai sus, se vede că cea mai mare parte din așezările de pe teritoriul orașului Tomi n'au putut fi întemeiate decât după anul 100 d. Hr. Astfel și așezarea noastră dela Cicârâcci este, desigur, întemeiată curând după anul 100 d. Hr. Faptul că nu cunoaștem încă numele ei nu este de mirare, căci doar numele *vici*-lor din Scythia Minor, în cea mai mare parte nu ne sunt cunoscute decât mai mult întâmplător, prin câte o inscripție. În orice caz, așezarea aceasta ajunge repede la o stare înfloritoare și cu relații comerciale întinse, căci numai astfel putem explica că s'a găsit aci o inscripție din 155 d. Hr. pusă de orașul Heracleia pentru guvernatorul Moe- siei inferioare, T. Flavius Longinus Q. Marcius Turbo, inscripție pe care am pomenit-o mai sus. Dela Marcu Aureliu înainte încep din nou năvălirile barbarilor, așa că, pe la sfârșitul sec. II, sau începutul celui de al III

1) Am socotit că nu mai este nevoie să citez aci documentarea așezărilor antice de pe teritoriul orașului Tomi, ea găsindu-se în întregime la V. Pârvan, Cetatea Ulmetum I, p. 580 și urm. Dela Caramurat mai avem o inscripție inedită, care se află în curtea școalei. Inscripția latinească de caracter funerar, este pusă pentru pomenirea unui oare-care *Dumis*, de către părinții săi.

d. Hr. pare să fi fost ridicat zidul de apărare dinprejtrul
așezării. Inșă asemenea încercări de apărare nu puteau
ține mult timp piept atacurilor din ce în ce mai dese ale
barbarilor, așa că așezarea aceasta n'a mai existat, pro-
babil, pe vremea primei mari năvale a Goților, când în
238 a fost dărâmată Histria.

P. NICORESCU

CELE MAI VECHI ȘTIRI DESPRE ROMÂNI ÎN DOBROGEA

Cercetarea mai amănunțită și mai atentă a cronicilor bizantine a scos la lumină dovezi nouă despre vechimea elementului românesc în Dobrogea și a drepturilor noastre politice asupra acestei provincii. Cuvântul dintâi l-a spus d-l N. Iorga, după care urmă d-l N. Bănescu, profesor la Universitatea din Cluj, care, reluând aceeași problemă, o aprofundă și mai mult, ajungând la aceleași rezultate. Vom rezuma aci cât mai conștiincios și mai pe larg ambele studii, mai ales p. aceia dintre cititorii „Analelor Dobrogei”, cari nu pot avea la îndemână prețioasele lucrări ale celor doi învățați.

I. — N. Iorga: „*Cele dintâi cristalizări de Stat ale Românilor*” (Revista istorică, An. V-lea, N-le 6-7, lunie Iulie 1919, pag. 103—113).

Cele dintâi organizații de Stat românești, cu căpetenii de județe, *juzi* sau *chenezî*, se constată într'un act unguresc dela 1247, întărit de Papa la 1251. Această cristalizare din veacul XIII, îndată după marea năvălire tăărească, de sigur că nu e'a cu totul nouă. Tătarii au găsit o asemenea organizație la poalele Carpaților și ei au menținut-o, având tot interesul la aceasta, după obiceiul de a stăpâni și a exploata al Turanienilor. După cum mai târziu Sultanii turcești nu se puteau închipui stăpânind țările noastre altfel decât cu concursul disciplinat și fricos al Fanarioșilor, tot astfel Hanii tăărești aveau neapărată nevoie ca în văile Moldovei și în șesul dunărean să pîstreze pe stăpânitorii

mărunți, de acelaș neam și limbă cu supușii, cari să strângă dijma, să le aducă darurile și chiar să comande contingentele care, în cronică bizantină, apar sub numele de Tătari creștini ¹⁾.

Pentru ca alcătuirile patriarhale din țările noastre să se poată înjgheba în organizații politice mai însemnate, așa încât în cele din urmă să ajungă în Muntenia, pe la 1300, până la *Domnia a toată Țara Românească*, a fost nevoie de o influență externă, care să provoace o revoluție la masele populare românești și la căpeteniile abia desfăcute din mijlocul lor. Această influență a venit de peste munți, din atacurile și încălcările ungurești, care a dus, necesar, la gruparea puterilor mărunte într'una mai însemnată. Și, de oarece atacurile veniau dela *Coroana unică a Sfântului Ștefan*, a trebuit să se simtă nevoia a i se opune și dincoace o singură Coroană, aceea pe care o poartă *Domniile noastre de calitate politică imperială*.

D-l N. Iorga se întreabă dacă nu cumva înainte de această influență n'a fost vre-o alta care, exercitându-se asupra aceluiaș ond, să determine fenomene politice asemănătoare. Și această influență o găsește în mijlocul situației internaționale dela sfârșitul veacului XI, corespunzătoare sub toate raporturile aceleia dela jumătatea celui de al XIII. Intr'adevăr, acum apar la Dunărea de jos voevodatele lui *Tatu*, lui *Sacea*, lui *Seslav*, cu fața spre Bizanț, după cum domnia dela Argeș era, la început, cu fața spre munte.

Iată mai întâi faptele :

Scriitoarea bizantină *Ana Comnena*, povestind în opera sa „*Alexiada*” o legendă în legătură cu fundarea bisericii Sf. Tecla din Constantinopole, ²⁾ dă următoarele „nănunte istorice: După ce Ungurii (numiți de scriitoare Daci) rup învoiala cu Impăratul Isaac Comnenul, *Pecenegii* (numiți Sarmați, Misi, Moesi) se ridică și ei în contra Imperiului și, amenințați de Cumani, (numiți Geți), atacă linia Dunării. Pe această linie sunt „orașe” și „țări”. Impăratul pornește atunci cu armată contra lor și ajunge la Triaditza (azi: Sofia), apoi la muntele Lovitzos (azi: Lovcea) de unde, silit de furtuni și abia scăpând de un trăsnet,

1) Nichifor Gregoras I, p. 204.

2) Ana Comnena: I p. 166; cartea III, 8, ed. Bonn.

care doborâse fagul lângă care se adăpostise, se întoarce la Constantinopole și zidește biserica Sf. Tecla.

Despre locurile dela Dunăre nu mai pomenește Ana Comnena decât atunci când povestește, la domnia tatălui său Alexie, despre revolta Maniheianu'ul Traulos, un om de casă al Impăratului, botezat și însurat chiar de el însuși. (p. 279 și urm., cartea VI, 4), Acest Traulos se așază în castelul Veliatova, de unde pradă până la Filipopole. El intră în legătură cu șefii schiți din G'avinița și Silistra și chiar se însoară cu fica unuia din ei.

În timpul acesta „*Un neam de Schiți, oprimat de Sauromați, smulgându-se dela cei de acasă, se coborâ la Dunăre, și, având nevoie a se învoi cu cei ce locuiau lângă Dunăre, după ce toți au venit la această părere, ajunseră la sfat cu căpeteniile, Tatos și numitul Chalis (sau: numil și Chalis), Sesthlav și Salzas (căci e necesar a le spune pe nume oamenilor de frunte la dânșii, de și corpul istoriei se pângărește cu dânsele), dintre cari unul stăpâna Silistra, altul Vicina și celelalte. Deci, învoindu-se cu ei, fără altă teamă trecând Dunărea, prădau țara vecină, așa în cât ajunseră a ocupa și unele orășete. Și de acolo, având răgaz, arând, semănau meiu și grâu*”. (VI, 14).

Ana Comnena povestește apoi o serie de lupte între Bizantini și Sciții cari pradă Imperiul, lupte cu rezultat schimbător, până ce Impăratul Alexie se hotărăște a da o mare și ultimă lovitură. El ajunge cu armatele sale până la Silistra, îi sparge zidurile și intră în cetate; însă nu poate cuceri cele două cetăți vecine, care sunt apărate de rudele voevodului Tatos, în timp ce acesta se afla peste Dunăre după ajutoare de la Cumani. La plecarea Tatos dăduse rudelor sale acest sfat:

„*Știu bine că Impăratul are de gând să asedieze această cetate; dacă deci veți vedea că ocupă acest șes, voi grăbiți-vă spre gura de munte ce e de-asupra, ca una care este mai potrivită ca altele și faceți șanț acolo, ca să n'aibă îndemănare Impăratul de a asedia cetatea, ci să aibă grije și la spate, păzindu-se de pagube despre noi; iar voi, zi și noapte, trimițând ostași pe rând contra lui, să nu vă dați*” (VII 3. p. 341-2).

Neputând lua cetățile, Impăratul se retrage cu tabăra lângă un râu vecin. Aci el primește lupta cu Sciții, numiți acum întâia oară Pacinați, adică Pecenegi, cari stau după carele pli-

ne cu familiile lor, și e învins. Așa se isprăvește, prin fuga lui Alexie, bătălia de la Silistra. Cât despre Tatos, el sosește târziu cu ajutoarele sale de Cumani de peste Dunăre. Văzând războiul terminat, el refuză a le da acestora partea lor de pradă, din care cauză se și încinge o luptă sălbatică între Cumani și Șciți, cari sunt ținuți asediați la marele lac Ozolimni, adecă balta Uziilor (sau a Cumanilor), astăzi lacul Razim. (VII, 5; p. 352 sqq.)

Aceste evenimente, după calculele istoricilor, s'au petrecut între anii 1086 și 1091.

Acum urmează interpretarea acestor fapte.

Intrebarea de căpetenie este aceasta: *ce caracter politic și mai ales ce caracter național au avut aceste fundațiuni trecătoare, sau măcar cu aparență trecătoare, în Paristrion? Ai cui sunt Sacea, Seslav — al cărui nume samănă așa de mult cu al lui Seneslav Voevodul din Argeș, — și Tatos, care nu e alt ceva de cât românescul Tatul?*

Și d-l N. Iorga se oprește la următoarea concluzie:

Despre Domnii Silistrei, Vicinei și ai celoralte părți ale Paristriei — care se vede a fi în această vreme, nu o indicație geografică oarecare, ci un termen administrativ și militar (VII 2; p. 344) — se spune lămurit în Ana Comnena, că nu erau și ei Șciți; nimic nu-i arată a fi Bulgari, și Ana Comnena știe ce sunt Bulgarii, iar la o origine grecească, orientală, nu e de gândit, căci atunci ei ar fi presințați ca niște supuși revoltați ai Impăratului. Că nu sunt șefi barbari, o arată starea Silistrei sub Tatul, măsurile luate de el spre apărarea ei, caracterul de civilizație așezată a oamenilor lui. Și când ni se vorbește de culturile de grâu și mai ales de meiu — mult timp caracteristice pentru Români, — înțelegem bine că nu Pecenegii le puteau face.

Aceștia aveau nevoie, ca și Tatarii, de oarecare organizație a supușilor, cari altfel nu i-ar fi putut hrăni cu aceiași siguranță. Au trebuit să favorizeze pretutindeni alcătuirile politice care, între Dunăre și Mare au putut avea un caracter de independență, pe care l-am văzut. Dacă ar fi fost formațiuni bulgărești, ele ar fi tins spre Țarat. *Bizanțul însuși, slăbit la Dunăre, era mai bucuros să vadă asemenea alcătuiri la hotare, de cât valurile mișcătoare ale Turanienilor stepei. Și, în fine, într'o vreme când Ungaria nu-și căpătase rostul definitiv, întâi-*

le tendințe de cristalizare politică trebuiau să le vie Românilor dela Sud, încercându-se o imitație a ducatelor bizantine de graniță, cum mai pe urmă Banatul ungiuresc a adus întemeierea unui Banat românesc de imitație,

Și d-l N. Iorga încheie :

Astfel trebuie să se înțeleagă aceste voevodate din Ținutul care era să fie mai târziu Dobrogea. Și trebuie să se admită că avându-și capitala în Dobrogea, ele stăpâneau un întins teritoriu și peste Dunăre. Numele de Vlașca, adică Țara Românească, ar avea această origină, limba de administrație în aceste mici principate fiind totuși cea slavă.

II. — N. Bănescu : „Cele mai vechi știri bizantine asupra Românilor dela Dunărea de jos”. (în „Anuarul Institutului de istorie națională” din Cluj 1921(22)).

D-l N. Bănescu, reluând aceeași temă a D-lui N. Iorga, găsește concluziile marelui nostru istoric foarte plausible. Confruntate cu informația pe care D-sa o scoate din alte izvoare bizantine, ele se verifică pe deplin. Pentru a le susține, D-l N. Bănescu aduce următoarele întregiri :

1) Mai întâi ce însemnează acel termen de Paristrion, pomenit de cronicarii bizantini pentru părțile Dunărene? D-l Bănescu precisează :

„Paristrion era un ținut de la Dunăre, ce corespundea cu Dobrogea actuală. El începea cu mult mai la apas de Silistra și mergea până către gurile Dunării, pentru a fi statornic amintit ca unitate administrativă „a orașelor și ținuturilor dela Dunăre” și a avea de reședință a Cărmuitorului bizantin cetatea Silistrei (Drista, Dorostolon”).

Paristrion, ca ducat de graniță al imperiului bizantin, s'a creiat, după toate probabilitățile, în urma distrugerii țaratului bulgar al lui Samuel.

Primul duce de Paristrion cunoscut est Constantin Diogenes care, pe la 1026-7, când Pecenegii, trecând Dunărea, devastează provinciile de'a marginea imperiului,—fu numit mai întâi „Duce al Bulgariei”. Reședința lui era la Silistra, cetatea cea mai puternică pe linia Dunării de jos. Autoritatea sa se exercita asupra tuturor orașelor depe malul drept al Dunării, unde stăteau acum garnizoanele imperiului. Titlul său ajunsese în curând acela de „duce al orașelor și ținuturilor dela Dunăre”.

Al doilea duce de Paristrion fu vestitul *Katakalon Kekau-
menos*, cel mai strălucit general din a doua treime a veacului
XI. El nimici lângă Varna pe Rușii lui Vladimir cari, zdrobiți la
1043 la intrarea Bosforului, se întorceau în țara lor pe uscat.

Al treilea duce de Paristrion fu *Mihail fiului lui Anastasios*.
El se afla la Dunăre, ca păzitor al graniței, când, la 1018, Kegen,
ridicându-se asupra lui Tyrach, trece cu 20.000 Pecenegi Dunărea.

După Mihail aflăm în Paristrion, pe la 1065, doi șefi în
această comandă, numiți din cauza năvălirilor prea dese ale Pe-
cenegilor : pe *Nikephoros Botaneiates* și pe *Basilios Apocapes*.

După aceștia comandă în Paristrion o ia rebelul *Nestor*
care pe la 1072 ia armele în contra Impăratului Michail VI L.
El fusese trimis dela Constantinopole ca duce de Paristrion, în
părțile unde era revoltă.

În sfârșit, pe timpul lui Alexios I Comnenul, pe la 1091-2,
duce de Paristrion era *Leon Nikerites*. După marea luptă dela
Leburnion (Aprilie 1091), în care Pecenegii fură striviți cu aju-
torul Cumanilor, împăratul îi trimise de coleg pe *Georgios al
lui Dekanos*. Alt duce de Paristrion nu ne mai dă isvoarele.

Aceasta însă nu însemnează că ducatul va fi dispărut atât
de repede. Politica războinică a lui Ioan II Comnenul avea ne-
voie să păstreze la frontiera expusă a Dunării acest post înain-
tat, a cărui existență număra peste o sută de ani. Ridicarea ace-
lei numeroase oști de *Vlahi* „din părțile de către Marea Nea-
gră“ pentru luptele lui Manuel Comnenul cu Ungurii (1164),
despre care ne vorbește Kinnamos, confirmă și ea existența în
acel timp a unității administrative din care porneau aceste pregătiri.

Existența ducatului bizantin de la Dunăre s'a putut încheia
numai cu sfârșitul dinastiei Comnenilor. Răscoala Asăneștilor și
cucerirea Constantinopolei de către Latini, au rupt definitiv le-
găturile acestuia cu ținuturile de la Dunăre, cărmuite de ducele
de Dristra.

2. Cu privire la voevozii dobrogeni : *Tatul, Sacea, Seslav*,
d-l N. Bănescu aduce oare care completări numai asupra celui
dintâi. D-sa găsește că acest *Tatul* apare în istorie cu 15 ani
înainte de evenimentele pe care ni le povestește Ana Comnena,
în aceeași situație de șef al populației dela Dristra. Cronicarul
Mihail Attaliates, un contemporan cu faptele povestite, îl pome-

nește anume ca *aliat* al vestarchului Nestor, sub forma „Tatrys“, care nu e de cât transcrierea greșită a formei Tatus.

3) Venim acum la chestiunea a treia și cea mai însemnată, anume: *Ce caracter național aveau micile alcătuirii politice amintite în Paristrion de Ana Comnena?*

Scriitoarea nu ne-o spune. Din câte afirmă însă, rezultă că populația din Paristrion *nu era scitică*, expresie care, în pasajul său, înseamnă Pecenegi. Și d-l N. Iorga accentuase în pasajul Anei Comnena faptul că *populația de lângă Dunăre, la care vin Sciții (Pecenegii), nu este identificată cu aceștia.*

Aceeași concluzie o scoate d-l N. Bănescu și dintr'un pasaj al cronicarului Skylitzes (719,8) unde se spune că vestarhul Nestor, fiind numit duce al ținuturilor de la Dunăre, se învoi cu Tatus, ca unul care avea aceleași sentimente și, amândoi înarmați cu un număr mai mare de „Pecenegi“, veniră în fața Capitalei.

Nu se spune în text că și Tatus era Peceneg. Singur cronicarul Zonaras (III, 713,8) îl numește „șef al Pecenegilor“.

Pentru a lămuri chestiunea naționalității locuitorilor din Dobrogea, d-l N. Bănescu citează un pasaj din cronicarul Attaliates, 204,16 și urm. Iată acel pasaj:

Din cauza jafului ce se făcea în imperiul bizantin cu monopolul grâului, (între anii 1071-78), ceea ce aduse mizeria populației, se produsese nemulțumiri pretutindeni. . .

„Și creștea murmurul mulțimei, mai cu seamă a celor cari cunoșteau nesocotința și al celor cari erau mai aproape de relele întâmplate. Murmurul se întinse și la populația pe jumătate barbară, care locuia la Dunăre. Căci pe țărmul său sunt așezate multe și mari orașe; având strânsă o populație de toate limbile și întrefindnd o oaste nu mică; la care (orașe) Sciții, trecuți de dincolo, mai înainte, aduc felul lor de viață scitic. De către cari jefuite, li se suprimară, din porunca lui Nicephoros, și darurile ce li se trimeteau anual din tesaurul imperial. Și de aceea unele din aceste orașe își puseră în gând să se răscole și trimeteau soli la neamul Pecenegilor. Iar cei din jurul împăratului, gândindu-se a trimite comandant dintre cei mai devotați către dânsul, hotărâră să aleagă de catepano al Dristrei pe unul Nestor, cinstit cu demnitatea de Vestarches, ce se trăgea după neam dintre Iliri (slavi) și fusese slujitor al

tatălui împăratului. Pe care, cinstindu-l și cu o atât de însemnată comandă, împăratul îl trimise, cu vre-o câți-va dintre locuitorii Dristrei, cari făgăduiră către basileus a-i aduce la ascultare celatea. Dar plecând el și ajungând după o bucată de vreme, găsi acolo pe locuitori puțin sau de fel aplecați a asculta de autoritatea împăratului, oferind cu totul puterea cetății șefului lor (cu numele *Tatrys*).“

Deci: la Dunăre locuia o populație pe jumătate barbară; în orașele de la Dunăre se afla o populație de toate limbile, întreținând și o oaste nu mică; la aceste orașe trec Siciții de dincolo de Dunăre, aducând fe'ul lor de viață scitic; locuitorii din Driștra nu prea vor să asculte de autoritatea Bizanțului; ei au un șef al lor, numit *Tatrys*, adecă *Tatus*; iar alte orașe, vrând să se răscoale în contra Bizanțului, trimit soli la neamul Pecenegilor dela nordul Dunării, ca să capete ajutor.

Cine sunt oare acești Siciți cari, venind de peste Dunăre, aduc cu ei felul de viață scitic în orașele dela Dunăre? Că nu sunt Pecenegi, e clar; dar mai clar rezultă aceasta dintr'un alt pasagiu al cronicei lui *Attaliates* (303,14 și următ.):

„Dar Siciții de lângă Dunăre, la faima nobleții și bărbăției împăratului și a dreptei sale, gata și pentru una și pentru alta, darnică pentru cei supuși și înarmată în potriua adversarilor dușmanii, venind și dânsii la o chibzuire mai bună, trimiseră soli la dânsul, oferind și ei garanții pentru supunerea lor. Și aduceau încredințare solii, că unii rebeli se uniseră cu Pecenegii sub împăratul dinainte și se purtaseră nevrednic față de dânsul etc“.

Pin urmare, nici vorbă nu poate fi aici de o identificare a „Siciților“ cu Pecenegii.

Acești Siciți nu erau nici *Cumani* (Uzii), căci aceștia sosesc mai târziu în valea Dunării. Ei nu erau nici *Bulgari*, căci *Attaliates* îi numește pe aceștia pe numele lor, adecă *Bulgari*, când vorbește de dânsii; nici *Ruși* nu puteau fi, căci aceștia dispăruseră cu *Sviatoslav* în urma luptelor dela *Silis'ra* cu *Tzimiskes*. Atunci cine pot fi acești Siciți? Și d-l N. Bănescu încheie:

„Indiscutabil, ei nu pot fi de cât *Românii*, străvechea populație băștinășe din stânga Dunării, pierdută până acum, pentru istoricii Bizanțului, în masa barbarilor cari, rând pe rând, ocupară câmpia Dunării, ciocnindu-se cu imperiul. Ei ieșeau acum,

în veacul XI, după atâtea furtuni, la lumina istoriei, cu aceste prime începuturi ale vieții lor politice. Trecerea aceasta pe șarmul drept al Dunării se explică ușor. Aici se simțeau mai apărași de vijelia năvălitorilor stepei; în ținuturile de frontieră ale împăraului ei aflau singurele elemente ale unei civilizații, care nu încetase niciodată cu totul; iar prezența garnizoanelor bizantine în cetățile de pe malul drept, reocupate după zdrobirea țaratului bulgar, le garanta mai bine dezvoltarea vieții lor așezate.“

„Căci așa trebuie să ne închipuim aceste începuturi ale vieții politice românești de la Dunăre: ele implică *recunoașterea autorității bizantine*, reprezentată, în părțile acestea, cum am văzut, printr'acei „duce al Ținuturilor dela Dunăre.“

„Solia acestor „Sciți“ paristrieni, cari se prezintă împăratului Nikephoros Botaneiates, pentru a-i face declarația de supunere, după ce mai înainte unii dintre dânșii se ridicaseră, întovărășiți cu Pecenegii, împotriva imperiului, ne autoriză a trage aceasta concluzie.“

„Iar acel *Pudilos* (Budilă), pe care Ana Comnena ni-l pomenește ca o *căpetenie a Vlahilor*“ și care, „sosind în timpul nopții“, aduce lui Alexios Comnenul, în lagărul său de lângă Anchialos, vestea trecerii Cumanilor peste Dunăre, era probabil și el unul din părțile Dunării, pentru a-i aduce împăratului vestea celor petrecute acolo. Iar dacă se obiectează că putea fi tot atât de bine dintre Vlahii peninsulei balcanice, cari dedeau contingentul lor oștirii imperiale, rămân totuși, în pagina următoare a scriitoarei, *Vlahii* pe cari ea îi amintește călăuzind pe Cumani pe potecile clisurilor din Balcani, pentru a-i duce la Goloc, în basinul superior al Tungei“. 1) Cumani trecuseră Dunărea tocmai prin Paristrion (Ana Comnena I, 8, 9) și pătrund peste Balcani prin pasul *Sidera* (azi *Demir-Capu* = Poarta de fier, sau *Cialicavac*) și tot prin acest pas se întorc la Dunăre, după ce sunt bătuți. — „*Vlahii, cari le arătau potecile muntelui, veneau, prin urmare, din aceste părți ale Dunărei dobrogene*“.

„După două generații, ei erau aici atât de numeroși în cât dedeau cel mai însemnat contingent de soldați armatei imperiale ridicate din aceste locuri. Căci așa trebuie înțeles mult discutatul pasagiu din *Kinnamos*, privitor la luptele purtate de Manue Comnenul cu Ungurii la 1164“. El ne spune că Leon Batatzes

„adunându-și din altă parte altă armată numeroasă și chiar mare mulțime de Vlăhi, cari se zice că sunt coloniștii Italilor de odinioară, avea ordinul să năvălească în Ungaria din ținuturile de către Pontul Eaxin, de unde nimeni nici odată nu năvălise asupra-le“. (260,7)

O încheiere în favoarea acestor concluzii cu privire la organizațiile politice românești din Paristrion, d-l N. Bănescu crede că o poate scoate și dintr'un raport, numit „al toparhului bizantin“, păstrat într'un manuscris descoperit la 1828, dar care, din nefericire, s'a pierdut. Autorul acestui raport avea calitatea de șef cârmuitor al unui ținut în care el stăpânea în numele Imperiului bizantin. Data manuscrisului s'a fixat de specialiști la sfârșitul sec. X, Manuscrisul cuprinde viețile a trei sfinți; iar pe foile albe ale lui, numitul toparh și-a scris însemnările sale după care trebuia să redacteze un raport către Impărat, despre rezultatul misiunii sale în părțile Niprului. Invățații ruși (mai ales bizantinistul V. Vasiljevskij) au folosit manuscrisul în vederea istoriei poporului rusesc. Drumul descris de toparh este dela Nipru spre Dobrogea. Păcat însă că nu dă numele locurilor pe unde a trecut, din care cauză înțelegerea manuscrisului este dificilă. Din primul fragment se vede că toparhul s'a îndreptat dela Nipru spre Maurocastron în drumul spre casă și că a trecut prin pământ vrăjmaș. — În al doilea fragment (scris după 40 zile) se povestește un războiu cu barbarii. Se spune aci că peste zece orașe au fost golite de oameni și vre o 500 de sate au fost pustiite. Orașul toparhului fusese și el distrus din teme'ii; pentru aceea el fu silit să se așeze iar în Clemata, unde a ridicat în grabă o cetățuș. — Al treilea fragment și cel mai important ne descrie desbaterile între toparh și supușii săi, în urma solilor trimiși la aceștia de barbari. Toparhul încearcă să-i convingă că e bine să asculte de Impărat. Supușii declară însă că ei nu voesc să primească regimul grec, de oare ce nici odată nu s'au bucurat de bunăvoința imperială; că doriau să hotărască ei înșiși de soarta lor și că, fiind vecini cu stăpânitorul de la Nordul Dunării, care dispune de armată multă, apoi ne-deosebindu-se niț prin moravuri de cei de acolo, ei sunt înclinați a trata cu aceia și a li se supune și-l îndemnară și pe ei a face acelaș lucru.

Acestea sunt faptele. Acum explicarea lor :

Maurocastron este Cetatea-Albă de mai târziu. Prin *Clemata*, care însemnează ținut, regiune, circumscripție, nu trebuie să înțelegem, cum au făcut-o unii, așa zisele *Climata*, pomenite de Constantin Porphyrogenetul în Crimeea. Din analiza manuscrisului, V. Vasiljevskij stabilește următoarele puncte:

1) Că evenimentele ce formează obiectul însemnărilor *Toparhului* s'au întâmplat pe vremea luptelor cu *Sviatoslav*.

Se știe că atunci, la finele sec. X., toate cetățile Dobrogei au căzut în scurtă vreme în mâna acestui prinț rus.

2) Că ținutul în care cărmuia toparhul bizantin trebuie pus la sudul Dunării. Aceasta se vede clar din text, unde supușii vorbesc de Domnul dela nordul Dunării, de unde rezultă că ei erau în sud, în Dobrogea. De și Vasiljevskij localizează pe *Clemata* la Nicopole, totuși d-l N. Bănescu e de părere că acest cuvânt înseamnă ținutul în care stăpâna toparhul. Acest ținut nu e altul de cât unitatea administrativă de mai târziu, *Paristrion*, pe unde era drumul obișnuit al invaziilor și unde *Sviatoslav*, în năvala lui sălbatecă, a nimicit multe orașe și sate.

Ceea ce reține d-l N. Bănescu din acest manuscris — ră-tăcit fără urmă — este faptul că în părțile dintre Dunăre și *M. Neagră* era un ținut cu o numeroasă populație, ce se simțea strâns legată de cea dela nordul Dunării, peste care domnea un prinț puternic. De ce neam era această populație, precis nu putem ști. Era slavă? Era română? Era amestecată, ca cea din descrierile lui Attalates? un punct de întebare. În ori ce caz bulgară nu putea fi, căci n'ar fi cerut a se da de partea pustitorului țării neamului său.

Din toate acestea însă, rezultă asemănarea pe care situația de la sfârșitul veacului X o are cu aceea descrisă după o jumătate de veac de Attalates în părțile Dunării dobrogene. Avem în aceste părți documentarea existenței unei organizații politice, cu un dregător imperial, așa cum o găsim cincizeci de ani mai în urmă. Și d-l N. Bănescu afirmă că nu e riscat a admite că acel *Paristrion* a putut fi continuarea alcătuirii administrative bizantine, sub toparhul în chestie, la frontiera primejduită a Dunării de jos.

Concluzia: „În tot cazul, această organizație politică de la sfârșitul veacului X, cu populația ei, care nu era greacă,

ci amestecată cel mult, — cum era și populația marilor orașe dunărene din vremea lui Attaliates — și care năzuia după autonomie, ne duce la înțelegerea constituirii micilor alcătuiți politice, sub șefii lor proprii, pe care le întâlnim în a doua jumătate a veacului XI.

Inceputurile acelor alcătuiți, în părțile Dunării, se dovedesc astfel cu mult mai vechi de cât documentarea lor sigură. Și lucrul nu ne poate mira, când în jurul nostru neamuri mai nouă primiseră, sub aceeași influență a stăpânirii bizantine, elementele vieții lor politice.

Iată două lucrări de cel mai mare interes pentru istoria politică și etnografică a poporului românesc la Dunărea de jos. Rezumându-le cât mai credincios și chiar citând pasagii întregi din ele, Analele Dobrogei nu-și fac de cât o datorie față de publicul cititor din această provincie, — informându-l de tot ceea ce se referă la trecutul și drepturile noastre asupra Dobrogei, — precum și o datorie de recunoștință față de învățații cari, cu luminile lor, contribuiesc la clarificarea unei probleme ce are încă multe lacune.

Cu acest prilej ținem să menționăm și noi de ce mare folos ne sunt studiile de bizantinologie pentru trecutul neamului nostru și că sunt posibile încă surprize din cercetarea mai atentă a izvoarelor grecești din evul mediu.

C. BRĂTESCU

